

2

1972

SOIHTU

Sosialistisen Opiskelijaliiton julkaisu · 36. vuosikerta

SOL:n

korkeakoulupolitiikka

Valtiomonopolistinen
kapitalismi

Suomen
valtionalous

Poliittinen suhdanne

2 SOIHTU

1972 maaliskuuhuhtikuu

Lukijalle	1
SOL:n lähiajan tehtävät taistelussa demokraattisen korkeakoulupoliitiikan puolesta <i>Yrjö Engeström</i>	4
Valtiomonopolistisen kapitalismin historiallinen paikka <i>E. Hmel'nitskaja</i>	21
Valtiontalouden ja valtiollisen sektorin merkityksestä Suomen taloudessa <i>Wolfgang Fritsch</i>	35
Poliittisesta suhdanteesta <i>Johan Storgårds</i>	56
RAPORTTEJA	
Akateeminen Sosialistiseura <i>Juhani Lehto</i>	75
Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit <i>Lauri Perkki</i>	76
Oulun Sosialistiset Opiskelijat <i>Tapani Risku</i>	77
Otanien Kansandemokraatit <i>Juhani Arto</i>	78
Joensuun Sosialistiset Opiskelijat <i>Ilkka Alanen</i>	80
Arvio Tampereen Opiskelevien Sosialistien kriisikehityksestä <i>Tampereen Yliopiston Marxilaiset Ryhmät, tiedotusjaosto</i>	81
KIRJOJA	
OECD:n tiedepolitiikan murroksesta <i>Jyrki Uusitalo</i>	95

Julkaisija

Sosialistinen Opiskelijaliitto

Toimituksen osoite

Soihtu, Porvoonkatu 5—7 D 111

00510 Helsinki 51

puh. 738 553

Toimittajat

Helsinki:

Kari Toikka (vastaava) (638 662)

Juhani Arto (449 493)

Petteri Baer (715 569)

Olli Perheentupa (663 481)

Johan Storgårds (638 662)

Jyväskylä:

Lauri Perkki, Keskikatu 29 40700

Jyväskylä 70 (10 486)

Turku:

Markku Halmetoja, Itäinen Pitkätatu

76 A 13 20810 Turku 81

Esa Kontinen, Hanhitarhankatu 11

20540 Turku 54

Tampere:

Tuula Häll, Kukkokiventie 9 33560

Tampere 56

Oulu:

Tapani Risku, Isterintie 51 90230
Oulu 23

Joensuu:

Ilkka Alanen, Niskakatu 29 as 18
80100 Joensuu 10 (23 887)

Talous, ilmoitukset

Olli Salin, SOL Simonkatu 8 A 5

00100 Helsinki 10

Puh. 646 957 — Postisiirtotili 76269-4.

Myynti- ja tilaushinnat

Irtonumerohinta 3 mk. Vuosikertailaus (6 numeroa) kotimaahan 15 mk, ulkomaille 20 mk.

Ilmoitushinnat

Koko sivu 500 mk. ½ sivua 300 mk.
¼ sivua 200 mk.

Paino

Forssan Kirjapaino Oy

Graafinen asu

Johan Storgårds

Lukijalle

Asteella, jolloin imperialismi on joutumassa yhä ahtaammalle voittoisasti etenevien sosialismin voimien puristuksessa, asteella, jolloin se osoittaa kykenevänsä samanaikaisesti kärjistämään ristiriitojaan äärimmilleen ja kehittämään yhä uusia menetelmiä kuolinkriisinsä viivyttämiseksi — kapitalismin viimeisellä, valtiomonopolistisella asteella ei monopolien vastaista rintamaa voida määrätietoisesti rakentaa tuntematta maailman vallankumousprosessin etenemistä; tuntematta pääoman keskittymisen ja yhteenkokoontumisen sekä tieteellisteknisen vallankumouksen aiheuttamia muutoksia kapitalismin taloudellisessa perustassa; tuntematta imperialististen valtojen välillä kärjistyviä ristiriitoja ja yhdentymistendenssejä; tuntematta monopolien valtioon kietoutumisen myötä syntyviä uusia, hienovaraisia taloudellisia, poliittisia ja ideologisia herruusmuotoja, jotka turvatessaan kapitalismin säilymistä jouduttavat tuotannon yhteiskunnallistumista ja kaivavat kapitalismin hautaa; tuntematta luokkarakenteen muutoksia ja monopolien vastaisten voimien sosiaalisen pohjan jatkuvaa laajenemista; tuntematta luokkataistelun ajankohtaista tilannetta ja kehitysnäkymiä. Menestyksekkään vallankumoustaistelun edellytyksenä on tänään enemmän kuin koskaan vallitsevan yhteiskuntamuodostuman kaikinpuolinen, materialistinen, tieteellinen tutkimus.

Mikä tilanne on tässä suhteessa meidän maassamme? Kukaan tuskin tuntee jääneensä huomiotta, kun toteamme suuren työn odottavan vielä edesspäin. Käsissämme on tällä hetkellä joukko valtiomonopolistista kapitalismia koskevia kansainvälisiä yleistyksiä sekä vähäinen — joskin äärimmäisen arvokasta tietoa tuonut — määrä Suomea konkreettisesti käsitteleviä tutkimuksia (esim. Yrjö Enne, Monopolien valta Suomessa ja taistelu sitä vastaan, *Kommunisti* 1/60; Erkki Tuominen, Yhteiskunnan ja kansantalouden demokraattinen kehittäminen, *SKP:n 14. edustajakokous*; SKP:n vuoden 1968 konferenssin aineisto kirjassa *Yhteiskuntamme ongelmat ja marxilainen tutkimus*; viime vuosina suoritettu analyysi ja keskustelu tulopolitiikasta). Näidenkin varassa on kyetty viemään eteenpäin työtätekevien kamppailua parempien elinehtojensa puolesta.

Marxilais-leniniläisen tutkimuksen tämänhetkistä tilaa maassamme ku-

vaa SKP:n 16. edustajakokouksessa hyväksytty poliittinen asiakirja, jonka luonnos herätti järjestökasittelyssä laajaa kritiikkiä. Arvostelussa todettiin, ettei luonnoksessa ole kyetty esittämään johdonmukaista ja kokonaisvaltaista analyysia Suomen asemasta imperialismien maailmanjärjestelmässä, maassamme vallitsevan valtiomonopolistisen kapitalismin olennaisista piirteistä ja kehitystendensseistä ja niiden pohjalta kehittämään täsmällistä vallankumouksellisen liikkeen tavoite- ja toimintaohjelmaa. Näitä puutteita ei voida erottaa SKP:n piirissä suoritetun tutkimuksen riittämättömydestä.

Kysymys ei tietenkään voi palautua pelkästään aineellisten edellytysten puutteeseen. Vallankumouksellisen liikkeen teoreettista tilaa ei voida erottaa sen poliittisesta ja järjestöllisestä tilasta. Tunnetusti puolueen piirissä on jouduttu viime vuosina kiinnittämään paljon huomiota marxismileninismien perusteiden selvittämiseen ja puolustamiseen oikeisto-opportunistista "uudistamista" vastaan. Vaikka "uudistajien" ideologisten käsitysten perustana onkin ollut juuri eräiden kapitalismin uusien kehityspiirteiden yksipuolinen korostaminen, tämä on merkinnyt sitäkin varmemmin valtiomonopolisten kapitalismin marxilais-leniniläisen tutkimuksen jäämistä takalalle. Puolueen linjan selkiytymisen ja luokkakantaistumisen myötä ovat lisääntymässä myös edellytykset analyysin voimaperäiseen käynnistymiseen.

Näitä edellytyksiä lisää myös opiskelijoiden ja sivistyneistön laajamittainen etsiytyminen puolueen riveihin tai sen läheisyyteen. Opiskelijakommunisteilla on kapitalistisen yhteiskunnan työnjaon luoma erityismahdollisuus osallistua vallankumouksellisen liikkeen tutkimustoiminnan kehittämiseen. On valitettavaa, että puolueen eräältä taholta suuntautuneet opportunistiset hyökkäykset puolueen opiskelijajäseniä ja jäseneksi pyrkiviä opiskelijoita kohtaan merkitsevät myös vakavaa estettä tämän erityismahdollisuuden tehokkaaseen käyttämiseen työväenluokan taistelun hyväksi.

Marxilais-leniniläisenä joukkojärjestönä SOL ei voi luoda strategiaansa ja taktiikkaansa eikä harjoittaa kasvatustyötään ilman valtiomonopolistisen kapitalismin luonteen tieteellistä selvittämistä. Puolueen avun puuttuessa SOL:n johdosta vastaavien kommunistien on pakko kiinnittää vakavaa huomiota tutkimustoiminnan käynnistämiseen omin avuin. Opiskelijaliike tarvitsee tieteellistä teoriaa. Se tarvitsee sitä yhtä kipeästi kuin työväenluokkakin.

*

Tämä käy mitä selvimmin ilmi Yrjö Engeströmin artikkelissa, jossa hahmotellaan SOL:n korkeakoulutaistelun tehtäviä ja joka on esityötä SOL:n korkeakoulupoliittisen toimintaohjelman laatimisessa. Maassamme

harjoitettava korkeakoulupolitiikka voi tänä päivänä entistä selvemmin olla enää vain joko valtiomonopolistisen mekanismin osa tai demokraattisten voimien taistelua sitä vastaan. Demokraattinen korkeakoulupolitiikka edellyttää menestyäkseen samat ehdot kuin koko monopolien vastaisen taistelun eteneminen: koko yhteiskuntamuodostuman tunteminen ja kaikkien monopolien vastaisten voimien lujittuva toimintayhtenäisyys.

Julkaisemme Soihdun tässä numerossa kaksi valtiomonopolistisen kapitalismin tutkimukseen keskittyvää artikkelia. Toinen on tutkimus valtion merkityksestä Suomen taloudessa. Lienee jossain määrin kuvaavaa, että sen kirjoittaja on toveri *Wolfgang Fritsch*, joka toimii tutkijana Greifswaldin yliopistossa, Saksan Demokraattisessa Tasavallassa. Kirjoituksessa sivutaan lähes kaikkia valtiomonopolistisen kapitalismin ilmenemismuotoja maassamme — keskeisimmällä sijalla on kuitenkin valtion omistuksen laajuuden ja merkityksen arvioiminen. Fritschin kirjoitus on osoitus marxilais-leniniläisen metodin voimasta: se osoittaa toisaalta, miten pienistä, usein toisistaan irrallisina käsitellyistä yksittäisistä ilmiöistä voidaan koota kokonaisvaltainen analyysi; toisaalta se osoittaa miten valtiomonopolistisen kapitalismin ilmiöiden teoreettinen käsittely estää liikettä törmäämästä uusien ilmiöiden muodostamiin salakareihin. Se muodostaa myös esimerkin paitsi välttämättömästä myös mahdollisesta Suomen valtiomonopolistisen kapitalismin konkreettisesta analyysistä.

Neuvostoliittolaisen *E. Hmelnitskajan* kirjoitus esittää tähän liittyvien tutkimustehtävien kokonaisvaltaisen kartoituksen. Kirjoitus on julkaistu viisi vuotta sitten *Kommunistissa*. Sen uudelleen julkaiseminen korostaa nyt vallitsevan tilanteen laadullista uutuutta: artikkelille on kasvanut uusi laaja lukijakunta ja tällä kertaa se saattaa merkitä myös lähtölaukausta viitoittamaansa tutkimustyöhön.

Johan Storgårdsin kaksiosaisen artikkelin ensimmäinen osa on teoreettis-metodologinen johdanto politiikan tieteelliseen tutkimukseen, konkreettisten tilanteiden konkreettiseen analyysiin. Se osoittaa sillon, joka yhdistää historiallisen materialismin yleiset opit jokapäiväisen luokkataistelun käytäntöön. Seuraavassa numerossa julkaistavassa artikkelin loppuosassa metodologista välineistöä sovelletaan Suomen poliittiseen suhdanteeseen.

SOIHTUA TUETAAN

OKAn johtokunta

Tiedonantajan toimittajat

Soihdunkantajan toimittajat

Timo Bergholm

SOL:n lähiajan tehtävät taistelussa demokraattisen korkeakoulupolitiikan puolesta

Yrjö Engeström

Tämä artikkeli pyrkii hahmottamaan SOL:n korkeakoulupoliittisen toiminnan kehyksiä ja tehtäviä jaottelunomaisesti. Tarkoituksena on jäsentää lähtökohtia syvemmälle erittelylle ja ohjelmalliselle työlle.

1. Korkeakoululaitoksen kriisi ja sen ratkaisuyritykset

Teesi *korkeakoululaitoksen kriisistä* on ymmärrettävä konkreettisesti. On totta, että klassinen yliopisto on sodan jälkeen joutunut vaikeuksiin (a) kytesään erittäin heikosti tuottamaan ammatillisesti pätevää akateemista asiantuntijatyövoimaa, (b) joutuessaan opiskelijamäärien nopean laajenemisen, ylioppilastulvan kohteeksi, (c) jäädessään suhteellisesti heikkenevien aineellisten toimintaedellytysten varaan, (d) toimiessaan suurimmaksi osaksi henkítieteissään elävien, suunnitteluun ja tavoitteenasetteluun kykenemättömien professorien muodostaman hallintokoneiston varassa, (e) joutuessaan tekemisiin opiskelijoiden kanssa, joista yhä useammat ovat peräisin alemmista tuloluokista, (f) joutuessaan lähettämään tuotoksensa akateemisille työmarkkinoille, joilla on tapahtumassa voimakkaita muutoksia, proletarisoitumista ja polarisointumista sivistyneistön oloissa, elinehdoissa ja tehtävien laadussa. On totta, että opintojen keskeyttämisluvut ja muut kriisin osoittimet ovat hälyyttäviä; samoin on totta, että opiskelijoiden keskuudessa on tapahtunut ja tapahtuu laajamittaista vasemmistolaisuutta, jopa sitoutumista tieteelliseen sosialismiin ja kommunistiseen puolueeseen.

Näitä voidaan pitää kriisinomaisina seikkoina porvarillisen korkeakoululaitoksen itsensä kannalta. Mutta aivan yhtä totta on, että kriisi ei ole vielä tulehtunut lähelle räjähdyspistettä Suomessa. Korkeakoululaitos ei horju sortumisen partaalla. Olennaista on, että kriisin syitä ei ole kyetty poistamaan huolimatta monista oireisiin kohdistuvista reformeista. Korkeakoululaitoksen kriisiä on tarkasteltava prosessina, jota leimaa ennen kaikkea *johdonmukaisen, yhteiskuntapolitiikkaan kytketyn korkeakoulujärjestelmän koulutuspolitiikan puuttuminen*. Kehitys osoittaa, että kriisi syvenee

ja kärjistyy, vaikkakin joka hetki esiintyy myös vastakkaisia, omilla osalupeillaan kriisiä tilapäisesti lieventäviä tekijöitä.

Korkeakoulujen kriisinomaiseen tilaan on koetettu löytää ratkaisuja. Korkeakoulujen kehittämislaki (1966) sisältää normit opiskelijamäärien kehityksen rationaalimmaksi suuntaamiseksi, samoin vähimmäisvaatimukset opetustilojen ja opettajamäärien suhteen. Lain säätämisen yhteydessä valtioneuvosto korosti (a) hallinnon tehostamisen, (b) opiskeluajan lyhentämisen ja keskeyttämisen vähentämisen, (c) tutkintovaatimusten "aika ajoin" tapahtuvan uusimisen, (d) tutkintojen rakenteellisen uudistamisen, so. suorituspistejärjestelmän käyttöönoton sekä (e) korkeakoulujen opetuksen tehokkuuden lisäämisen tarpeellisuutta. Näiden suuntaisia uudistuksia on jonkin verran myös toteutettu korkeakouluissa. Edelleen on havaittavissa selvä tendenssi tutkijakoulutuksen ja ammattikoulutuksen erottamiseen toisistaan ja edellisen rajaamiseen harvoille ja valituille. Korkeakoulujen hallintoa on koetettu uudistaa erilaisilla ratkaisuvaihtoehdoilla, opintolainajärjestelmää on laajennettu jne.

Koulutuksen ja tieteen merkityksen kasvaessa ne joutuvat yhä keskeisempään asemaan luokkataistelun käytännössä. Eri tahojen sitoutuminen eduiltaan vastakkaisiin luokkavoimiin käy yhä selvärajaisemmaksi. Tämän hetken korkeakoulupolitiikassa voidaan erottaa seuraavat linjat:

Ensinnäkin professorien ja korkeakoululaitoksen itsensä taholta lähtevä reformipyrkimys, jota voidaan luonnehtia akateemisen yhteisön itsepuolustukseksi. Tätä linjaa edustavat tällä hetkellä esim. prof. Ketonen ja prof. Blomstedt avoimine yliopistoineen. Tämä linja on säilynyt ainakin ulkoisesti puhtaana puoluepoliittisesta värityneisyydestä.

Toiseksi Johannes Virolaisen ja nyttemmin tavallaan osastopäällikkö Nummisen edustama uudistuslinja, joka koki huippuhetkensä Virolaisen hallinnonuudistusesityksen ja Nummisen komitean mietinnön myötä. Tämä linja on kepulainen, poliittiselta olemukseltaan ennen kaikkea taktinen, joskin siihen kytkeytyy vilpittömiä demokraattisia ihanteitakin.

Kolmanneksi nousee sosialidemokraattinen reformismi, jota tämänhetken hallitus edustaa. Tähän kuuluu olennaisesti suurten ja pienten kansanvaltaisten uudistusten lupaaminen, jopa puhe korkeakoulu- ja koulutuspoliittisen kokonaislinjan muotoamisesta. Teot ovat aivan toinen asia, paitsi nimityksissä. Koulutuspolitiikan tapainen alue on suhteellisen turvallinen väline — sen avulla monopolien etujen mukaista talouspolitiikkaa harjoittava "työväenhallitus" voi antaa itselleen vasemmistolaista väriä ja kerätä sosialidemokratialle kannatusta etenkin opiskelevan nuorison keskuudessa. Tähän linjaan sisältyy selvä joukkoliikkeen ja joukkotoiminnan vieroksunta, virheellinen usko parlamentarismiin ja ylätason uudistusratkaisuihin, pyrkimys sdp:n vallan kasvattamiseen myös kommunistien kustan-

nuksella ja demokraattisen rintaman näkeminen taktisena keinona, jota voidaan käyttää tarvittaessa, kun siitä on etua sdp:lle. Sosialidemokraatit eivät ole kyenneet luomaan yhtenäistä strategiaa ja analyttistä kokonaisohjelmaa koulutuspoliittisten ratkaisujensa pohjaksi; tämä onkin mahdotonta niin kauan kuin kieltäydytään näkemästä sdp:n talous- ja sisäpolitiikan korvaamatonta hyödyllisyyttä suurpääomalle, siis niin kauan kuin ollaan kykenemättömiä johdonmukaisesti antimonopolistiseen yleispoliittiseen analyysiin ja käytännön johtopäätösten tekoon sen pohjalta. On toisaalta korostettava sosialidemokraattien keskuudessa (ja etenkin korkeakoulu- ja koulutuspolitiikassa) ilmeneviä edistyksellisiä tendenssejä. Silti kritiikin on kohdistuttava erityisen perusteellisesti sdp:hen, jonka kannattajakunta koostuu valtaosaltaan työväenluokan jäsenistä.

Neljänneksi suomalaisen suurpääoman itsensä, ennen muuta työnantajajärjestöjen uudistuslinja. Tämä linja ei ole saanut korkeakoulupolitiikassa ja koulutuspolitiikassa yleensä vielä kovin selvästi muotoiltua, yhtenäistä ilmentymää. Tiede- ja tutkimuspolitiikan osalta on tosin julkaistu Teollisuusliiton ohjelma, joka edellyttää mahtavia tulonsiirtoja ja verohelpotuksia suuryhtiöille. Tähän ovat yhtyneet valtion teknillistieteellinen toimikunta, valtion tiedeneuvosto ja kauppa- ja teollisuusministeriön teollisuusneuvotelukunta ohjelmissaan. Kaikissa näissä elimissä on monopoleilla vahva suora tai epäsuora edustus. Koko koulutuspolitiikkaa koskevat toivomuksensa suomalainen suurpääoma on toistaiseksi saanut selvimmin kuuluvuun Talousneuvoston kasvupolitiikkaa koskevissa mietinnöissä, joista viimeinen (Talousneuvoston mietintö rakenne- ja rahoituspolitiikasta Suomessa 1970-luvulla, komiteamietintö 1971: A 19) on esitelty Soihtu 1/72:ssa.

Viidenneksi demokraattisen opiskelijaliikkeen uudistuslinja. Opiskelijoiden valtakunnalliset ja korkeakoulukohtaiset yhteisjärjestöt (ennen muuta ylioppilaskunnat ja Suomen ylioppilaskuntien liitto) eivät ole kyenneet muotoilemaan yhtenäisiä toiminta- ja taisteluohjelmia, jotka yhdistäisivät ne kokonaisvaltaisen demokraattisen korkeakoulu- ja koulutuspolitiikan taakse. Nämä järjestöt eivät myöskään ole kyenneet organisoimaan ja johtamaan laajaa joukkoliikettä, vaan joukkotoiminta on syntynyt niiden ulkopuolella. Opiskelijoiden keskuudessa esiintyvää demokraattista potentiaalia ja siitä seuraavaa painetta kuvaa kuitenkin se, että jopa Suomen ylioppilaskuntien liitto on joutunut viimeisten parin vuoden aikana noudattamaan varsin yhtenäistä demokraattista suuntaa.

Kuudenneksi kansandemokraattinen liike. Opiskelijoiden lähentyminen kohti kd-liikettä on verraten uusi ilmiö. Kansandemokraattinen liike ei ole toistaiseksi kyennyt tekemään analyysia opiskelijaliikkeen kehityksestä, ei myöskään rakentamaan selkeää korkeakoulu- ja koulutuspoliittista taisteluohjelmaa. Koulutuksen ja tieteen merkitystä sekä korkeakoululaitoksen

kriisiä ei SKP:n ja SKDL:n toimesta ole kyetty erittelemään siten, että opiskelijoiden joukkoliikkeelle olisi osoitettu tie johdonmukaiseen demokraattiseen koulutus- ja korkeakoulupolitiikkaan (SKDL:n korkeakoulu- ja tiedepoliittisen ohjelman merkityksestä tulee puhe tuonnempana.) SOL:n toiminnan vaikeuttaminen on vakava osoitus liikkeen piirissä esiintyvistä kykenemättömyydestä tilanteen ja liikkeen tehtävien oikeaan arviointiin. Joka tapauksessa kansandemokraattiset ja kommunistiset opiskelijat ovat olleet johtava voima kaikissa opiskelijaliikkeen merkittävässä toimenpiteissä viimeisten kahden vuoden aikana. Ennen kaikkea kommunistien ja muiden kansandemokraattien työ korkeakouluissa kasvattaa tällä hetkellä painetta johdonmukaisen demokraattisen tavoiteohjelman ja sen mukaisen joukkotoiminnan aikaansaamiseen.

Uudistuksissa edellä todetut linjat paikoin sulautuvat toisiinsa. Tärkein *sulautumistendenssi* on eittämättä tällä hetkellä suurpääoman ja sdp:n linjan läheneminen, joka ilmenee eräissä konkreettisissa korkeakoulu- ja koulutuspoliittisissa kysymyksissä, joista jäljempänä hieman enemmän. Tähän liittyy myös kepulaisten virkamiesten ja suurpääoman edustajien näkemysten viimeaikainen läheneminen eräissä avainkysymyksissä. Tärkein *eriytymistendenssi* puolestaan on demokraattisen opiskelijaliikkeen vähittäinen, kivuliaskin irtautuminen neljästä ensiksimainitusta linjasta johdonmukaisesti suurpääoman vastaiseksi.

Uudistusten hyväksyttävyyttä ei tietenkään ratkaise, kuka niitä ajaa, vaan niiden laatu ja sisältö. On syytä tarkkaan erotella työätekevän väestön etujen mukaiset *demokraattiset* uudistukset viime kädessä pääoma-piirejä palvelevista *teknokraattisista* uudistuksista. Samalla on vältettävä näiden mekaaninen vastakkaisasettelu, todettava niihin sisältyvät yhteiset ja erottavat piirteet.

Yhteiskunnan objektiivinen kehitys sekä työväenluokan ja kaikkien edistysellisten voimien taistelun voimistuminen ovat kaventaneet suurpääoman liikkuma-alaa. Kapitalistit ja heihin sitoutuneet poliittiset ryhmitymät joutuvat monissa kysymyksissä myöntymään edistysellisen liikkeen vaatimuksiin, mikä saattaa herättää väärää tietoisuutta suurpääoman politiikan olemuksesta, synnyttää virheellisen arvion valtiomonopolistisen kapitalismin oloissa porvaristolle välttämättömien teknokraattisten uudistusten edistysellisyysdestä. Tämä korostaa valtiomonopolistisen kapitalismin kaikkien tendenssien ja niiden yhteenliittymisen selvittämisen tärkeyttä.

Kun ääriivasemmistolaiset hylkäävät teesin demokraattisten uudistusten myönteisestä merkityksestä vallankumoukselliselle liikkeelle, niin oikeistopportunistiset katsomukset eivät näe riittävän selvästi teknokraattisten uudistusten pohjimmaista olemusta, niiderr sitoutumista porvariston luokkaherruuden säilyttämiseen. Tieteellis-teknisen vallankumouksen oloissa

monopolistinen porvaristo on pakotettu ryhtymään ennennäkemättömän laajoihin uudistuksiin koulutuksen ja tieteen alalla. Näihin liittyy useita tavoitteita, jotka *yleisellä tasolla* näyttävät yhtyvän demokraattisten voimien tavoitteisiin — on laajennettava koulutusjärjestelmiä, on sijoitettava ennistä enemmän tutkimukseen, on lisättävä suunnitelmallisuutta, on kohotettava opetuksen tasoa, on uudistettava korkeakoulujen hallintoa, on tehostettava opetusta ja opiskelua jne.

Mutta mitä merkitsee teknokraattinen koulutusjärjestelmän laajentaminen tai tutkimuksen määrällinen lisääminen suhteessa demokraattisten voimien esittämiin samansuuntaisiin päämääriin? Perustavaa laatua olevat eroavaisuudet paljastuvat, kun ryhdytään täsmällisesti vastaamaan kysymyksiin: minkälaatuinen koulutus- ja tutkimusjärjestelmä, mitä opetusta ja tutkimusta, minkä luokkien nykyisten ja tulevien etujen hyväksi, kenen rahoittamana, jne. Käy ilmi, että ulkonaisesti samankaltaiset tavoitteet osoittautuvatkin toisilleen vastakkaisiksi, yhteensovittamattomiksi päämääriksi, joiden toteuttaminen teknokraattisessa muodossa kääntyy demokraattista liikkettä vastaan ja päinvastoin.

Korkeakoulu on luokkayhteiskunnassa samanaikaisesti opetuslaitos ja tyhmennyslaitos, sen täytyy tuottaa ja jakaa tietoa samalla kun se väärentää ja pirstoo sitä. Korkeakoulujen on koulutettava yhä suurempia ihmisjoukkoja yhä korkeammanasteisen teknologian pariin samalla kun niiden on tultava toimeen yhä niukemmilla resursseilla työvoiman uusintamiskustannusten liiallisen nousun estämiseksi, monopolien voittojen turvaamiseksi. Korkeakoulun funktioiden ristiriitaisuus heijastuu jokaisessa uudistuksessa.

Esimerkki 1. Opiskelun tehostaminen ja rationalisoiminen voidaan suorittaa kiristämällä kilpailua ja karsintaa, asettamalla opiskelulle aikarajoituksia, muuttamalla kursseja kapea-alaisemmiksi ja työskentelyä koulumaisemmaksi jne. Kuitenkin tällainen tehostaminen synnyttää vain uusia vaikeuksia opiskelua ohjaavan motivaation luomisessa. Tehottomuutta voidaan ryhtyä poistamaan ainoastaan luomalla tietoisuus opiskelun tavoitteista ja yhteiskunnallisesta tarkoituksesta, so. edellytykset tietoiselle, motivoitulle opiskelulle. Tämä edellyttää tietoisuutta siitä, mitä varten tietoja, vallan välineitä, hankitaan — ts. todellisuutta ja opiskelijan konkreettisia etuja vastaavaa selitystä yhteiskunnasta. Tällainen tietoisuus suuntautuu väistämättä suurpääomaa vastaan, ja juuri tästä syystä on todella tehokas, motivoitu opiskelu saavuttamattomissa, ellei tehostamistavoitetta yhdistetä kokonaisyhteiskunnallisiin tavoitteisiin ja taisteluun.

Esimerkki 2. Vastaavasti voidaan eritellä pyrkimystä korkeakoulujen sisäisen hallinnon demokratisointiin. Hallinnon uudistaminen on porvariston kannalta välttämätöntä suunnittelun ja päätöksenteon tehostamiseksi sekä

toisaalta opiskelijoiden ja alemman opettajiston keskuudessa ilmenevän tyytymättömyyden ennaltaehkäisemiseksi ja laannuttamiseksi, ”myönteisen yhteistyöhengen” luomiseksi korkeakouluihin vaarantamatta silti olennaisella tavalla korkeakoulujen valtarakenteita ja toimintatavoitteita. Tämä lähtökohta edellyttää rajoitetun myötämääräämisoikeuden antamista opiskelijoille ja alemmalla opettajakunnalle; pisimmälle viety ratkaisumalli voi olla esim. kolmikanta- tai muu kiintiöperiaate. Tämä luo kuitenkin vain uusia vaikeuksia: hallintoon osallistuminen osoittaa samalla näennäisdemokratian rajat joukoille. Kun joukkojen toiminta pakottaa valtiovallan ja/tai korkeakoulun johdon myöntymään vaarallisen pitkälle meneviin hallintomalleihin, pyritään demokraattinen hallinto säännöllisesti tekemään sisällöttömäksi mm. siirtämällä ratkaisuvalltaa virkamiehille. Vastavoimaksi tarvitaan ennen kaikkea joukkojen vetämistä aktiivisesti mukaan päätöksentekoprosessiin, tarvitaan opiskelijoiden järjestäytymisasteen kohottamista ja joukkokokouksia, joissa hallintoelimet asetetaan vastuuseen toiminnastaan.

Näiden kahden esimerkin pohjalta voidaan myös käsittää, että demokraattiset ja teknokraattiset uudistuspyrkimykset eroavat opetuksen tason kohottamisen, teorian ja käytännön yhdistämisen, työvoiman liikkuvuuden lisäämisen, korkeakoulujen ja elinkeinoelämän välisen suhteen uudistamisen ja suunnitelmallisuuden lisäämisen sekä väestön koulutustason kohottamisen osalta.

On kysymys siitä, kohdistuvatko välttämättömyyden paineesta syntyneet uudistukset kriisin oireisiin vai syihin. On kysymys siitä, millä tavalla korkeakouluja koskevat uudistukset yhdistyvät kokonaisyhteiskunnalliseen taisteluun suurpääoman sekä työtätekevän väestön välillä. On kysymys uudistusten luokkasisällöstä.

2. Monopolien hyökkäys ja koulutus

Kansainvälisessä mitassa on tapahtunut merkittäviä muutoksia — historiallisen aloitteen siirtyminen edistyksen voimien, ennen muuta sosialismin maailmanjärjestelmän käsiin ja imperialismin joutuminen puolustusasemiin, tieteellisen ja teknisen kehityksen kiihtyminen, pääomien keskittymisen ja kansainvälistymisen nopeutuva eteneminen — jotka pakottavat kaikkien maiden monopoliporvaristoa mukautumaan uuteen tilanteeseen. Säilyttääkseen asemansa imperialismin maailmanjärjestelmässä ja turvatakseen saalistustilansa kansallisella tasolla suomalainen suurpääoma kiihdyttää hyökkäystään, joka kattaa niin taloudellisen kuin myös poliittisen ja ideologisen taistelun alat. Tämän tilanteen ilmauksia ja monopolistisia johtopää-

töksiä ovat hankkeet lähentää maamme EEC:hen, jouduttaa tuotantorakenteen muutosta, säilyttää yhä kasvavia tehtäviä valtiokoneiston kannettavaksi ja ratkaistavaksi, kaventaa kansan demokraattisia oikeuksia, muotoilla tulopoliittisia kokonaisratkaisuja jne. Näihin liittyy myös suurpääoman tuen lisääminen poliittisen oikeiston ja äärioikeiston politiikalle ja järjestäytymiselle, monimuotoiset pyrkimykset sitoa työväenluokkaa kapitalistiseen järjestelmään ja luoda luokkasopu, voimistaa antikommunistista ja sosialismin vastaista propagandahyökkäystä, jne.

Monopoliporvariston kokonaisstrategiaa — sen sopeutuessa uuteen tilanteeseen — ei voida ymmärtää ilman valtiomonopolistisen kapitalismin sääntely- ja ohjelmointijärjestelmien selvittämistä (ks. toisaalla tässä numerossa olevia kirjoituksia). Tärkeä sijansa tässä kokonaisstrategiassa, objektiivisten muutosten käyttämisessä kapitalistiluokan eduksi on toimenpiteillä, joihin on ryhdytty ja aiotaan ryhtyä koulutuksen ja tieteen piirissä. Tässä suhteessa suomalainen monopoliporvaristo on vasta alkuasteella. Se ei ole vielä kyennyt kehittämään koulutus- ja tiedejärjestelmän uudistamisen kokonaisvaltaista toimenpideohjelmaa, vaan suurpääoman tavoitekonaisuus on hahmotettavissa useista erillisistä kannanotoista. Näitä ovat lähinnä talousneuvoston mietinnöt¹, eräät erityisalueita koskevat komiteamietinnöt (taloudellinen kasvatus², yrittäjä- ja johtajakoulutus³), erinäiset lehtiartikkelit ja puheet. Ensimmäinen monopolien eduista lähtevän yhteinäisen koulutuspoliittisen ohjelman suuntainen yritys on Suomen Teknillisen Seuran ja Tekniska föreningen i Finland'in yhteinen kannanotto "Suunnitelmalliseen insinööri-koulutukseen".⁴ Vaikka tämä ohjelma ei ole työnantajajärjestön laatima, sen näkemykset heijastavat erittäin selvästi korkeimman liikkeenjohdon ja työnantajien toivomuksia.

Eri lähteiden nojalla voidaan Suomen monopolien koulutus- ja korkeakoulupoliittiset pyrkimykset jaotella seuraavasti:

(a) perustutkimuksen keskittäminen valtion hoidettavaksi, soveltavan tutkimuksen ja tuotekehittelyn keskittäminen yrityksille; tutkimuksen suuntaaminen yritysten tarpeiden mukaisesti, korkeakouluissa harjoitetun tutkimuksen kytkeminen yhtiöiden tarpeisiin lisäämällä tilaustutkimustoiminnan edellytyksiä ja yhteistyötä tutkimustoiminnan suunnittelussa korkeakoulujen ja teollisuuden välillä, yritysten tutkimustoiminnan rahoituksen siirtäminen valtion tehtäväksi;

(b) yritysten ja korkeakoulujen välisen "yhteistyön" lisääminen kaikin

1. Talousneuvosto: "Rakenne- ja rahoituspolitiikasta Suomessa 1970-luvulla, Komiteamietintö 1971: A 19, Helsinki 1971

2. Taloudellisen kasvatuksen komitean mietintö, Komiteamietintö 1967:B 30, Helsinki 1967

3. Yrittäjäkoulustoimikunnan mietintö, Komiteamietintö 1971: A 23, Helsinki 1971

4. STS ja TFIF: "Suunnitelmalliseen insinööri-koulutukseen", Helsinki 1971

tavoin, mm. antamalla "elinkeinoelämälle" edustus korkeakoulujen hallintoelimissä;

(c) koulutuksen tehokkaampi sopeuttaminen työvoimatarpeeseen kohentamalla työvoimaennusteiden laatua ja lisäämällä niiden määrää;

(d) korkean tason koulutuspoliittisessa suunnittelussa pääomapiirien edustuksen järjestäminen erilaisten neuvottelukuntien jne. avulla (esim. Teknillisen ja kaupallisen korkeakouluopetuksen neuvottelukunta, jossa on neljä "talouselämän ja sen järjestöjen" edustajaa);

(e) julkisen rahoitustuen voimakas lisääminen yritysten omalle koulutus-toiminnalle;

(f) valtion rahoitustuen avulla nimenomaan liikkeenjohdon ja yrittäjien koulutuksen ja jatkokoulutuksen voimakas lisääminen;

(g) kouluttamatonta työvoimaa varten luodaan minimipituisia ja -laajuisia työllisyysammattikursseja, jotka vastaavat sisältönsä puolesta paikallisten työnantajien välittömiä tarpeita, jotka tulevat mahdollisimman halvoiksi suppeutensa vuoksi, joiden kustannukset maksaa valtio ja joiden avulla peitetään työttömyyttä eli "koulutetaan lamakausien aikana työntekijöitä nousukauden tarpeisiin" — tämä saavutetaan moduloimalla kurssit lyhyiksi jaksoiksi, joita voidaan antaa "lisäopetuksena" suuremmille työntekijäjoukoille työttömyyden pahentuessa;

(h) ammattikoulun käyneille halutaan antaa näennäinen jatkomahdollisuus luomalla ns. "insinöörikorkeakoulu" tai "ammattikorkeakoulu", joka nimestään huolimatta ei anna korkeakouluihin verrattavaa opetusta; tähän "korkeakouluun" valittaisiin pieni ammattikoulussa parhaiten menestyneiden oppilaiden eliitti (alle 10 % oppilaista), jotka saisivat ammattikoulussa annettua laaja-alaisemman koulutuksen sekä erityisopetusta johtamistekniikassa, ihmissuhteissa jne. — näistä oppilaista tulisi sopivia työnjohtajia, jotka toimisivat ristiriitojen sovittelijoina yrityksissä; tämä "työläisaristokratian" kehittämisspyrkimys on Suomessa omaksuttu lähinnä Ruotsin esimerkin ("yrkestekniska högskolan") ja Länsi-Saksan Krupp-konsernin "Stufenbildung"-järjestelmän pohjalta; sen sijaan, että kaikkien työläisten koulutusta muutettaisiin laaja-alaisemmaksi, kehitetään laaja-alaisemmin koulutettujen työläisten pieni eliitti;

(i) voimistuva varoittelu "ylikoulutuksesta", pyrkimys koulutusajan lyhentämiseen eri asteilla ja aloilla, so. pyrkimys koulutuskustannusten ja tietoisuuden nousun ehkäisemiseen;

(j) työvoiman liikkuvuuden lisääminen standardoimalla opetussisältöjä ja pätevyyskysymyksiä valtakunnallisesti ja kansainvälisesti, erityisesti suhteessa Pohjoismaihin ja EEC-maihin; viime kädessä tämä merkitsee pyrkimystä yhdenmukaistaa Suomessa annettava opetus (oppilaitosten autonomian heiken-

täminen) ja lopulta mukauttaa se Länsi-Euroopan suurten kapitalistimaiden opetukseen laadullisesti ja sisällöllisesti;

(k) taloudellisen kasvatuksen voimaperäinen lisääminen kaikissa koulu-muodoissa ja kaikilla kouluasteilla, nimenomaisesti ja julkilausutusti "yrittä-jämyönteisen" asenteen kehittäminen;

(l) Eurooppa-ajattelun, "uudenlaisen kansainvälisyyden" kehittäminen oppilaissa; yhtenäisen Eurooppa-ihanteen (joka sulkee pois ja asettaa vastustajaksi sosialistisen Euroopan) kehittäminen, "eurooppalaisen kansalais-kasvatuksen" luominen pohjautuu integraatiopyrkimykselle ja työvoiman liikkuvuuden lisäämistavoitteelle sekä EEC:n poliittisten tarkoituksien is-tuttamiselle väestön keskuuteen;

(m) kustannusyhtiöiden ja opetusvälineeteollisuuden markkinavaltauksien varmistaminen opetustoimen piirissä, mm. kasettitelevisioiden ajaminen opetukseen keskeisiksi välineiksi ja kasettien tuotannon keskittäminen kan-sainvälisille monopoleille; koulutusjärjestelmän voimakkaasti kasvava väli-ne- ja materiaaliarve avaa monopoleille varmoja ja hyvin suuria tulo-lähteitä samalla kun se mahdollistaa opetuksen sisällön entistä tehokkaam-man kontrollin (valtion kustantamo voidaan kyllä perustaa, jos sen teh-tävät rajoitetaan koskemaan tappiollisen, lähinnä pienryhmille tarkoite-tun materiaalin tuotantoa);

(n) korkeakoulujen autonomian kaventaminen lisäämällä valtiokoneis-ton kontrollia, lähinnä saattamalla kaikki korkeakoulujen korkeimmat hallintovirkamiehet valtion nimitettäviksi (tämä sisältyy opetusministeri Sundqvistin antamaan lakiluonnokseen korkeakoulujen sisäisen hallinnon uudistamisesta);

(o) opiskelijoiden rekisteröinti ja kortistointi, kommunististen ja de-mokraattisten opiskelijoiden työnsaannin vaikeuttaminen monopolien ja valtion palveluksessa.

Ei ole pelkästään mielenkiintoista vaan liikkeemme kehittämisen kan-nalta välttämätöntä palauttaa nämä monopolien edustajien ilmaisemat tavoitteet edellä lueteltuihin korkeakoulupolitiikassa vaikuttaviin kuuteen erilaisia katsomuksia ja lähtökohtia omaavaan ryhmittymään, "linjaan". Näistä on ennen muuta selvitettävä perusteellisesti Kepun ja SDP:n roolit. Vaikuttaa siltä, että näiden puolueiden koulutus- ja korkeakoulupolitiikka on täynnä ristiriitoja ja horjuvuutta. Toisaalta molempien puolueiden pii-rissä aina johtelimiä myöten on esitetty edistyksellisiä kantoja, mutta toi-saalta ne ovat käytännössä olleet valmiita asettumaan teknokraattisten ratkaisujen kannalle. Sosialidemokraatit ovat olleet myötävaikuttamassa myös suoraan monopolien etua ajavan, mainitun Talousneuvoston mie-tinnön valmistamisessa (Valto Käkelä, Seppo Lindblom, Niilo Hämäläinen, Sulo Penttilä ja Nils Nilsson yhdessä SKP:n johdon jäsenen Arvo Hauta-

lan kanssa) — mietinnön, josta edellisen luettelon kohdat a, b, c, d, e, f ja l ovat löydettävissä. Kepun Jaakko Numminen on puolestaan äskettäin puhunut "korkeakoulujen ja elinkeinoelämän yhteistyön tehostamisen tärkeydestä". Demokraattisen vaatimusliikkeen voimistuessa ja vastakohtaisuuksien kärjistyessä puolueet joutuvat entistä selvemmin paljastamaan, kenen kannalle ne asettuvat.

3. Demokraattisen korkeakoulupolitiikan edellytykset

Kommunistien ja muiden kansandemokraattien tehtävänä on työskennellä tavoitteistaan tietoisien joukkoliikkeen, demokraattisen rintaman aikaansaamiseksi kaikilla aloilla torjumaan suurpääoman ja oikeiston hyökkäystä, tempaamaan politiikassa aloite pois suurpääoman ja oikeistososialidemokratian käsistä.

Koulutus- ja korkeakoulupolitiikan rintamalohkolla aloitteen haltuunotamiselle on olemassa eräitä erityisedellytyksiä. Ensinnäkin maassamme ei ole harjoitettu eikä tällä hetkellä harjoiteta mitään johdonmukaista, kokonaisvaltaista koulutus- ja korkeakoulupolitiikkaa. Pääomapiirit eivät ole vielä kykeneet tätä politiikan lohkoa kovin tiiviisti muihin tavoitteisiinsa; aloite ei kovin vahvasti ole kenenkään hallussa tällä hetkellä. Toiseksi juuri koulutuksen piirissä demokraattinen joukkoliikehdintä ja järjestäytyminen on edennyt suhteellisen pitkälle, vaikka yhtenäistä ohjelmajohdtoa ei vielä ole ollutkaan. Kolmanneksi Sosialistinen Opiskelijaliitto on kehittynyt tietoisuutensa ja organisaationsa puolesta kypsäksi ottamaan vastuun demokraattisen yliopistotaistelun tavoitteiden selkiinnyttämisestä.

Näiden edellytysten lisäksi tarvitaan ennen muuta demokraattisen opiskelijaliikkeen *yhtenäinen ohjelma*. Tämän hetken poliittinen tilanne ylioppilaskunnissa ja SYL:ssä on sellainen, että mitään johdonmukaisesti demokraattista, monopolien vastaista ohjelmallista kehitystä ei tapahdu ilman opiskelijajoukkojen painostusta. SOL:lle laadittava korkeakoulupoliittinen taisteluohjelma jouduttaa tätä kehitystä.

Edelleen tarvitaan voimien keskittämistä perustason työskentelyyn, opiskelijoiden konkreettisista työ- ja elinolosuhteista lähtevän tietoisuuden kohottamiseen ja organisoimiseen. Tarvitaan aineyhdistysten joukkojärjestöluonteen ja taistelun tiivistämistä, hellittämätöntä aherrusta opiskelijoiden päivittäisten etujen puolesta, sitkeää työtä jokapäiväisten epäkohtien taustan ja yhteyksien selvittämiseksi, peräänantamatonta paljastustoimintaa, vaatimusten muotoilemista ja viemistä päätöksentekoon asti.

Tarvitaan myös kiinteän toimintayhtenäisyyden luomista eri opiskelija- ja koululaisjärjestöjen välille, samoin opiskelija- ja opettajajärjestöjen sekä

erilaisten sivistyneistön ammatillisten järjestöjen välille. Tarvitaan yhteisten kampanjoiden ja aktioiden suunnitelmallista, pitkäjänteistä toteuttamista.

Ja lopuksi tarvitaan yhteys korkeakoulupoliittisen ja yleispoliittisen taistelun välille. On osoitettava korkeakoulupoliittinen taistelu osaksi yleistä imperialismin ja monopolien vastaista kamppailua ja osallistuttava kaikkiin voimavarojen yleispoliittiseen taisteluun rauhan, demokratian ja yhteiskunnallisen edistyksen puolesta.

4. SOL:n korkeakoulupoliittisen ohjelman tehtävät

Sosialistisen Opiskelijaliiton korkeakoulupoliittisen ohjelman tehtävät voidaan määritellä seuraavasti:

1. Tarvitaan ohjelma, joka antaa ennen muuta selkeän, yhtenäisen ja kokonaisvaltaisen *toimintalinjan* SOL:n ja sen jäsenyhteisöjen korkeakoulupoliittiselle työlle. Tehtävänä on aktioiden, vaatimusten, tunnusten ja kampanjoiden *ohjelmointi* tästä eteenpäin. Tämä edellyttää ohjelmalta ennen kaikkea selkeää jäsennystä (tavoitealueiden täsmällistä määrittelyä) sekä konkreettisuutta.

2. Ohjelman tehtävänä on avata tie korkeakoulupoliittisen aloitteen saattamiseksi johdonmukaisesti demokraattisten, suurpääomanvastaisten voimien käsiin, *so. korkeakoulupoliitiikan suunnan muutoksen valmistaminen*.

3. Ohjelman tulee toimia opiskelijajoukkojen keskuudessa suoritettavan *agitaatio- ja organisointityön pohjana*. Sen avulla tulee ohjata välittömistä epäkohdista nousevat muutosvaatimukset laajempiin tavoitteisiin ja yhdistää epäkohtien erittely koko korkeakoululaitoksen luonteeseen erittelyyn. Näin ohjelma palvelee joukkoliikkeen perustasolla *reformismia vastaan*, johdonmukaisen antimonopolistisen politiikan puolesta käytävää taistelua.

4. Ohjelman tehtävänä on osoittaa laajoille opiskelijajoukoille, miten kommunistit tinkimättä toimivat heidän jokapäiväisten etujensa puolesta. Toisin sanoen ohjelman tulee palvella SOL:n jäsenjärjestöjen *rekrytointivälineenä*, SOL:n *luottamusta ja arvonnantoa lisäävänä* välineenä. Ohjelman avulla marxilais-leniniläinen opiskelijaliike voi taistella itselleen johtavan aseman koko opiskelijakuntaa edustavissa järjestöissä sekä muuttaa näiden järjestöjen korkeakoulupoliitiikkaa entistä johdonmukaisemmin demokraattiseksi, antimonopolistiseksi.

Yllä määritellyt tehtävät edellyttävät ennen kaikkea suurta konkreettisuutta ja strategisen toimintalinjan määrittelyä. Ohjelma tarvitsee epäilemättä rinnalleen yliopisto- ja korkeakoulukohtaiset, SOL:n jäsenjärjestöjen laatimat ohjelmat.

SKDL:n voimassaoleva korkeakoulu- ja tiedepoliittinen ohjelma⁵ ei täytä tälle ohjelmalle asetettuja vaatimuksia. SKDL:n ohjelma on *erittäin yleinen* eikä *toiminnallinen taisteluohjelma*. Se ei pyrikään hahmottelemaan korkeakoulupoliittisen taistelun *strategiaa* eikä yhdistä *joukkojen välitömiä tarpeiden analyysia* yleisiin asettamuksiinsa. Se ei sisällä arvioita korkeakoulujen kehitykseen vaikuttavista *tendensseistä* eikä riittävän selvästi kytke korkeakoulujen tilaa ja tulevaisuutta *yleispoliittisen taistelun* ja taloudellisen kehityksen erittelyyn. SKDL:n ohjelma oli syntymishetkellään merkittävä edistysaskel, mutta se ei enää riitä.

Ammattikoululaisten liitossa hyväksytty koulutuspoliittinen ohjelma ja Suomen Teiniliiton kevätiliittokokoukselle esitetty koulutuspoliittinen ohjelma ovat puolestaan uusia askelia demokraattisten koululaisjärjestöjen tavoitteenasettelussa. Nämä ohjelmat ovat laajoja (40—60-sivuisia) ja sangen yksityiskohtaisia tavoitteissaan. Näissä ohjelmissa *koulutuspolitiikan ja yleispoliittisen taistelun yhteyksien analyysi* on luonnollisesti suhteellisen rajoitettua eivätkä tavoitteet muodosta *strategista taisteluohjelmaa*, vaan lähinnä kokonaisvaltaisen *tavoitejäsentelyn*. Tällaisina nämä ohjelmat ovat mitä arvokkaimpia demokraattisten joukkojärjestöjen toimintapohjaksi — mutta marxilais-leniniläisen joukkojärjestön, SOL:n oman ohjelman vaatimuksia ne eivät voi vastata.

Marxilais-leniniläisen joukkojärjestön ohjelman tulee selvittää konkreettisesti demokraattisen ja sosialistisen taistelun rinnakkaisuus ja ykseys. Ohjelman tulee lähteä toisaalta joukkojen tarpeiden erittelystä, toisaalta valtakunnallisen korkeakoulupolitiikan tilanteesta, siihen vaikuttavista tekijöistä ja sen yhteydestä yleispoliittiseen taisteluun.

Virikkeeksi ohjelmaa koskevaan keskusteluun voidaan esittää joitakin tietoja Saksan Liittotasavallan kommunistisen puolueen, DKP:n, korkeakoulupoliittisesta ohjelmasta.

DKP:n korkeakoulupoliittinen ohjelma (*Für die demokratische Hochschule*, 1970) on 44-sivuinen kirjanen. Se alkaa lyhyellä esipuheella, jossa korostetaan ohjelman merkitystä paitsi opiskelijoille, myös *työläisille*. Varsinainen teksti alkaa konkreettisella *sotilaallisilla pyrkimyksillä palvelevan tutkimuksen* kritiikillä. Sitten mennään *opiskelupaikkojen puutteeseen* ja korkeakoulujen *toimintaresurssien surkeuteen* ja *opiskelijoiden aineellisen turvan kehnouteen*. Edelleen todetaan akateemisen työvoiman lisääntyvä *työmarkkinallinen turvattomuus*. Sitten siirrytään *opiskelun sisällön kritiikkiin*, joka keskittyy jaettavan tiedon poliittiseen luonteeseen. Tämän jälkeen seuraa jakso ”Tiedettä kenen hyväksi — kansamme elinkysymys”. Tässä todetaan *tieteen muuttuminen väliittömäksi tuotantovoimaksi* sekä sen valtio-

5. SKDL:n tiede- ja korkeakoulupoliittinen ohjelma, hyväksytty SKDL:n liittoneuvoston kokouksessa 15—16. 5. 71, Pori, 1971

monopolistisen väärinkäytön ja sosialistisen oikeinkäytön ero; lisäksi selvitetään opiskelijoiden ja *sivistyneistön luokka-aseman muutosta*. Tämän jälkeen seuraa jakso "Monopolioiden suunnitelma: tieteen ja tutkimuksen täydellinen alistaminen ja militarisointi", jossa eritellään suurpääoman ja valtiotavallan *'reformisuunnitelmia'*. Tämän jälkeen on jakso "Alistettu (tai integroitu) korkeakoulu", jossa eritellään *opiskelun kapea-alistamista, aatteellista manipulointia, näennäisdemokratiaa, opiskelijoiden hiostamista jne.* Koko tämä osuus mahtuu vajaan 20 sivuun.

Tämän jälkeen seuraa ohjelman toinen pääosuuks nimeltä "Demokraattisen korkeakoulupoliittisen vaihtoehdon puolesta". Aluksi todetaan demokraattisen, *antimonopolistisen taistelun yleinen lähtökohta ja välttämättömyys*. Sitten määritellään demokraattisen korkeakoulupoliittikan kolme tehtävää, jotka ovat (1) taistelu valtiomonopolistista integrointia, alistamista ja demokratian kaventamista vastaan korkeakouluissa, (2) yhdessä työväenliikkeen kanssa tieteen väärinkäytön paljastaminen ja demokraattisen sisällön kehittäminen koulutukselle ja tutkimukselle, (3) korkeakoulujen hallinnon demokratisoiminen ja siten demokraattisen liikkeen taisteluasemien vahvistaminen korkeakouluissa.

Tämän jälkeen esitetään ohjelmassa varsinaiset tavoitteet, jotka jakautuvat seuraavasti:

1. *Koulutuksellisen tasa-arvoisuuden luominen*, joka edellyttää kymmenvuotisen yhtenäiskoulun luomista, korkeakoulujen opiskelijapaikkojen kaksinkertaistamista vuoteen 1975 mennessä, korkeakoulujen opettajamäärien voimakasta lisäämistä, välineiden ja opiskelumateriaalin tehokasta lisäämistä, kaikkien opiskelijoiden (etenkin heikompien) tehokasta tukemista mm. laajan tutor-systeemin avulla, yhtenäistä opiskelijapalkkaa, kaikkien opiskelumaksujen poistamista, opiskelija-asuntojen määrän moninkertaistamista, samoin opiskelijoiden lasten päivähoitopaikkojen, yli 15 % opiskelupalkasta vievien vuokrien ehkäiseminen, opiskelijaruokaloitten laajentaminen, ruoan tason kohottaminen ja hinnan alentaminen saattamalla ruokat julkiseen omistukseen pois yksityisen voitontavoittelun piiristä, maksuttoman terveyden- ja sairaanhoidon toteuttaminen.

Tämän tavoitelohkon lopussa korostetaan numerus claususten poistamista järkevän suunnittelun ja laajentamisen avulla; ennen muuta sosiaalisesti tärkeitä aloja (lääketiede, opettajakoulutus jne.) on laajennettava. Tiloja saadaan kiireisimpään tarpeeseen hyödyttömiltä ja tuhoisilta tutkimus- ja opetusaloilta (sotilaalliset tarkoitukset).

2. *Demokraattisen hallinnon toteuttaminen*, joka edellyttää kaikkien päätösten ja niiden perustelujen julkisuutta (myös tenttien arvostelu), opiskelijoiden, alempien opettajien, professorien ja muiden korkeakoulutyöntekijöiden yhtäläisiä edustusoikeuksia kaikissa hallintoelimeissä ja koskien kaik-

kia päätöksiä, korkeakouluissa työskentelevien ja ammattiyhdistysliikkeen edustajien ottamista mukaan kaikkiin koulutus- ja tiedepolitiikkaa suunnitteleviin elimiin, opiskelijoiden itsenäisten järjestöjen toimintaoikeuksien turvaamista korkeakouluissa.

3. *Fakki-idiotismia vastaan, demokraattisesti suunnitellun ammattikoulutuksen puolesta.* Tähän sisältyy mm.: massaluentojen asemesta kollektiivista ryhmätyöskentelyä, kollektiivisten tutkimusten ja opiskelijoiden omien projektien hyväksyminen, tenttien muuttaminen karsintakeinoista opiskelutulosten arvioinnin välineiksi, lakisääteisen ja määrävuosina toistuvan jatkokoulutuksen toteuttaminen, kauko- ja iltaopiskelujärjestelmän toteuttaminen työssäkäyvien opiskelumahdollisuuksien lisäämiseksi, samasta syystä palkallisten opiskelulomien toteuttaminen lakisääteisinä, kaikkien korkeakoulujen ja opistojen yhdistäminen yhtenäiskorkeakouluksi, yhteiskuntatieteellisten perusopintojen toteuttaminen kaikilla opintosuunnilla — sisällön määrädyttävä työtätekevän väestön etujen mukaisesti rauhan, humanismin, yhteiskunnallisen edistyksen ja taistelevan kansanvallan pohjalta. Lopuksi todetaan, että demokraattisten voimien on ryhdyttävä laatimaan omia työvoimatarvesuunnitelmiaan ja demokraattisia ammattikuviaan.

4. *Militaristista tiedettä vastaan — tutkimuksen ja opetuksen demokraattisen sisällön puolesta.* Tähän sisältyy: tutkimuksen ja opetuksen vapaus militarismista ja aineellisesta pulasta, kaikkien sopimustutkimusten demokraattinen suuntaaminen ja valvonta, vapaus antikommunismin ja uusnatsismin väärästä tietoisuudesta, tieteen asettaminen imperialismin ja sodan vastaisen vapaustaistelun palvelukseen, tieteen taistelu yhteiskunnallisen todellisuuden ja historian vääristämistä vastaan, tieteellisen sosialismin saattaminen merkitystään vastaavaan asemaan opetuksessa ja tutkimuksessa.

5. *Varustelun ja jättiläisvoittojen asemesta lisää rahaa koulutukseen.* Tähän sisältyy: koulutusinvestointeja voimakkaasti lisättävä, mutta ei työkansan kustannuksella, varustelumenojen alentaminen puoleen nykyisestä neljässä vuodessa, yhtiöiden verotus-, poisto- ja säätiöetujen lopettaminen, yhtiövoittojen, jättiläisomaisuuksien ja loiskulutuksen progressiivinen verotus, ei mitään ”yleistä koulutusveroa”, korkeintaan ”suuryhtiöiden koulutusvero”.

Lopuksi ohjelmassa on luku nimeltä ”yhteinen taistelu”. Tässä todetaan ensin sekä opettajien että opiskelijoiden etujen vastaavan em. tavoitteita. Sitten todetaan demokraattinen korkeakoulutaistelu mahdolltomaksi ilman kiinteää yhteyttä muuhun demokraattiseen taisteluun. Lopuksi selvitetään DKP:n roolia antimonopolistisen rintaman kokoamisessa ja taistelussa näennäisvallankumouksellisuutta vastaan.

5. Ohjelman rakenteesta ja päätunnuksista

SOL:n ohjelman tulisi lähteä opiskelijoiden käytännöllisestä tilanteesta ja tarpeista. Sen jälkeen sen tulisi osoittaa konkreettisen tilanteen laajemmasta syy-yhteydet. Voitaisiin pyrkiä tietynlaiseen konkreettiseen ja abstraktin tarkastelun vuorotteluun, joka käy kaavamaisesti ilmi seuraavasta:

I Opiskelun kriisi — yliopiston kriisi (konkreettinen tarkastelu)

II Kriisin syyt: korkeakoululaitoksen kriisi osana kapitalismin kriisiä (teoreettisempi, yleistävät johtopäätökset vetävä tarkastelu)

III Mihin korkeakoulua ollaan viemässä (konkreettinen tarkastelu valtiomonopolistisista tendensseistä)

IV Valtiomonopolistisen korkeakoulupolitiikan vaara (yleistävät, yleispoliittiset ja teoreettiset johtopäätökset edellisestä)

V Mihin korkeakoulua pitää viedä, mitä me haluamme (konkreettinen tarkastelu kriisin ratkaisemisesta demokraattisten voimien, opiskelijoiden ja työtätekevän kansan etujen mukaisesti; yleiset tunnuksat konkreettisessa muodossa, kunkin päätunnuksen alle koottuina yksityiskohtaiset tavoitteet)

VI Demokraattinen korkeakoulupolitiikka on osa kansan taistelua suuraäämaa ja imperialismia vastaan rauhan ja kansanvallan puolesta (yleistävät johtopäätökset edellisestä, osoitetaan demokraattisen yliopistotaistelun välttämätön yhteys yleispoliittiseen taisteluun)

VII Mitä on tehtävä, miten on toimittava, mitä tekee SOL (konkreettinen tarkastelu toimintakeinoista, aktioista ja SOL:n roolista)

VIII Kohti lopullista voittoa (yleistävä tarkastelu, jossa korkeakoulu-taistelu yhdistetään yleiseen demokraattiseen taisteluun ja selvitetään demokraattisen ja sosialistisen taistelun suhde)

Jos omaksutaan edellä sanotun tapainen rakenne, voidaan hahmotella edelleen eräitä olennaisia osia ohjelmasta tarkemmin. Tärkein osa on V osa eli tavoitteet. Voidaan ajatella päätunnuksiksi esim. seuraavia:

1. Laajoille kansanjoukoille oikeus korkeampiin opintoihin, porvariston koulutusmonopoli murskattava

— tähän sisältyvät avoimen yliopiston ajatus, rekrytoinnin tasoittamista-voitteet jne.

2. Opiskelijan aineellinen turvallisuus taattava

— tähän sisältyy opiskelupalkka, asunnot jne.

3. Koulutuksen tieteellisyys ja poliittisuus

— tähän sisältyvät toisaalta opetuksen poliittista sisältöä, toisaalta opetuksen tasoa koskevat tavoitteet.

4. Polyteknisyyden periaate, teorian ja käytännön yhdistäminen

— kysymykset ammattikäytännön ja teorian suhteesta opiskeluprosessissa, opiskelun laaja-alaisuus ja monipuolisuus.

5. Demokraattinen hallinto

— ylhäältä alas, yleensä valtionhallinnon demokratisointi

6. Suunnitelmallisuus, tavoitteellisuus, tehokkuus

7. Yhtenäisyys koulutusjärjestelmässä

— mm. yhtenäiskorkeakoulun ajatus, jatkuva koulutus

8. Opiskelun pedagoginen tarkoituksenmukaisuus.

— työskentelymuodot, kollektiivisuus, opiskelun ja tutkimuksen yhdistäminen jne.

9. Demokraattiseen ammattikäytäntöön, työmarkkinoiden demokraattiseen suunnitteluun.

10. Tutkimus kansaa palvelemaan.

11. Koulutuksen ja tutkimuksen rahoitus monopolivoitoista karsimalla ja pääomavirtojen kansanvaltaisella ohjaamisella.

Nämä tavoitelohkot ovat vielä suurelta osin päällekkäisiä ja epätasallisia. Yksi olennainen ongelma on kysymys tavoitteiden jaottelusta suhteessa tieteenaloihin ja eri korkeakoulujen toimiloihin. On ilmeisesti rakennettava pääaloittain kulkeva jaottelu (yhteiskuntatieteet, humanistiset tieteet, luonnontieteet, tekniikka jne.)

6. Taistelun eteneminen

Tämänhetkisessä korkeakoulutaistelun tilanteessa voidaan erottaa ainakin seuraavat merkitykselliset tekijät:

(a) opiskelijoiden keskuudessa joukkojärjestö- ja joukkoliikekehitys etenee nopeasti nimenomaan aineyhdistysten toimintatehtävien selkiintymisen ja niiden korkeakoulukohtaisen yhteistyön organisoinnin myötä;

(b) ylioppilaskuntiin suuntautuu lisääntyvää painetta politiikan selkiinnyttämiseksi ja joukkojen vaatimusten toteuttamiseksi;

(c) paine heijastuu yhä voimakkaammin myös SYL:iin;

(d) tämän kevään joukkotaistelu laitoshallinnon väliaikaiseksi uudistamiseksi on levinnyt miltei valtakunnanlaajuiseksi; se palvelee tehokkaasti aineyhdistysten kehitystä ja opiskelun konkreettisen analyysin kehittymistä (laitoshallinnon kykenemättömyyden erittely paljastaa laitospohtaisesti myös opiskelun epämielikkyyden konkreettisia ilmentymiä);

(e) SYL:ille ollaan laatimassa koulutuspoliittista kokonaisohjelmaa, joukkojen paine tulee kohdistumaan SYL:iin voimakkaana tämän ohjelman aikaansaamiseksi selkeän demokraattisessa ja suurpääoman vastaisessa muodossa; paine tulee kasvamaan SYL:n ylimääräiseen liittokokoukseen mennessä; tässä kokouksessa ohjelma käsitellään .. kokous pidetään vielä kevään aikana; ennen muuta keskustaryhmät joutuvat SYL:issä valin-

nan eteen: lähteäkö kehittämään SYL:iä taistelevaksi joukkojärjestyksi vai yrittääkö pitää järjestö joukoille vieraana kaikkien poliittisten ryhmien "yhteistyöelimenä", jolla ei ole yhtenäistä linjaa;

(f) opetusministeri Sundqvist on luvannut antaa lakiesityksen hallinnon uudistuksesta kevään aikana eduskunnalle; taistelu tulee keskittymään syksyyn;

(g) korkeakoulujen kehittämislakia suunnitellaan kovalla vauhdilla uudistettavaksi; valmistelu tapahtuu virkamiestyönä opetusministeriössä; taistelu tulee keskittymään syksyyn;

(h) Yrjö-Paavo Häyrysen johtaman Filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten tutkintojen toimikunnan (FYTT:n) mietintö valmistuu keväällä; taistelu tulee keskittymään syksyyn;

(i) ylioppilaskunnat tulevat suunnittelemaan toimintansa yhtenäisten taistelu- ja uudistusprojektien ympärille; HHY johtaa tätä kehitystä — laitoshallintoprojektien jälkeen seuraa vielä keväällä opiskelijan sosiaalista asemaa koskeva projekti; projektit yhdistävät aineyhdistykset työhön koko yliopistoa, jopa koko korkeakoululaitosta koskevien tavoitteiden puolesta perustasolla, opiskelijoiden keskuudessa;

(j) korkeakoulujen aineellisten toimintaresurssien puutteellisuus kärjistyy — kysymyksestä muodostuu mitä todennäköisin taisteluprojekti syksyllä, ennen budjetin hyväksymistä;

(k) tutkintovaatimusten ja opetusohjelmien suunnitelmattomuus ja tavoitteettomuus kärjistyy — kysymyksestä muodostuu mitä todennäköisimmin vuosittainen taisteluprojekti;

(l) ylioppilaskuntien vaalit keskittyvät syksyyn, samoin SYL:n hallitusratkaisu;

(m) kunnallisvaalit pidetään syksyllä;

(n) SOL:illa on syksyllä yhtenäinen korkeakoulupoliittinen taisteluohjelma!

DDR-KULTURZENTRUM

Paasivuorenkatu 1, Helsinki 53

Puhelin 717 833

Avoinnä: ma—pe klo 11.00—18.00

Saksan kielen opetusta Helsingissä, Turussa ja Lahdessa. Tieteellinen kirjasto. Kaukolainoja Berliinistä. Kuulto- ja valokuvakokoelma. Informaatiota DDRstä. Elokuvakokoelma. Äänilevykokoelma. Esitelmiä. — Lähetämme pyynnöstä kuukausiohjelmamme.

Valtiomonopolistisen kapitalismin historiallinen paikka

E. Hmelnitskaja

Marxilais-leniniläinen teoria luonnehtii imperialististen maiden nykyisen yhteiskunta- ja talousrakenteen valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi. Tämä käsite kattaa useita kapitalismin korkeimman ja viimeisen vaiheen kehitysprosesseja.

NKP:n keskuskomitean teeseissä *"50 vuotta lokakuun suuresta sosialistisesta vallankumouksesta"* sanotaan: "Nykyinen kapitalismi on ennenkaikkea kahden maailmanjärjestelmän välisen taistelun olosuhteisiin mukautuvaa valtiomonopolistista kapitalismia. Ottaen huomioon tuotantovoimien nykyisen tason, maailman mitassa käytävän luokkataistelun erikoispiirteet, sosialististen maiden saavutukset ja luokkataistelujen kasvun kapitalistisen maailman piirissä, imperialistit harjoittavat luovimistaktiikkaa, pyrkivät rajoittamaan sellaisia tuhoisia ja niille itselleen yhteiskunnallisesti vaarallisia ilmiöitä kuin tuotannon anarkia, talouspulat ja joukkotyöttömyys. He soveltavat laajasti valtion harjoittaman talouden sääntelyn järjestelmää ja ottavat käyttöön uusia entistä paremmin naamioituja mutta olemukseltaan yhtä ankaria työtätekevien riiston menetelmiä sekä voimistavat yhteiskunnallista demagogiaa."

Valtiomonopolistisen kapitalismin ensimmäiset piirteet ilmaantuivat useissa teollisesti kehittyneissä maissa monopolien vallan muodostumisen yhteydessä jo 20. vuosisadan alussa. Vapaasta kilpailusta monopoliin siirtyminen toi lainmukaisena seurauksenaan porvarillisen valtion taloudellisen toiminnan edellytysten muuttumisen. Vapaan kilpailun vallitessa valtion toiminta oli tapahtunut lukuisiksi itsenäisiksi yrityksiksi hajaantuneen tuotannon oloissa; monopolin vallitessa se tapahtuu tuotannon ja pääomien ennen näkemättömän keskittymisen, yrittäjäin monopolististen liittojen ylivalan oloissa.

Selvitellessään monopolistisen pääoman syntyä ja luonnetta Lenin korosti usein, että teollisuus- ja pankkimonopolistien "personaaliunioni" vaatii välttämättä täydennyksekseen näiden ja hallitusten välisen "personaaliunionin". Valtio kietoutuu yhä tiiviimmin monopolistien kaikkivaltiaisiin liittoihin: valtiovallan ja finanssipääoman huipun yhteenkasvaminen on imperialiimiin erottamattomasti kuuluva piirre.

Vapaan kilpailun vallitessa valtion toiminta rajoittui pääasiassa kapitalistisen tuotannon yleisten ehtojen — tuotannonvälineisiin kohdistuvan kapitalistien yksityisomistuksen ja pääoman harjoittaman riiston — suojelemiseen. Imperialismin aikana kapitalismin perusristiriita, tuotannon yhteiskunnallisen luonteen ja sen yksityiskapitalistisen omistuksen välinen ristiriita, kärjistyy siinä määrin, että valtion on pakko välittömästi puuttua talouselämään suojellakseen kapitalistista järjestelmää ja turvatakseen monopolien voitot. Monopolipääoma tarvitsee valtiovallan käyttämistä herruutensa säilyttämiseen ja laajentamiseen.

Imperialismin alkuasteella valtion välittömällä osanotolla yhteiskunnan talouselämään oli pikemminkin tilapäinen luonne, sen toiminta rajoittui erinäisten toimenpiteiden suorittamiseen monopolien eduksi. Rajapyykkinä valtion taloudellisen toiminnan kehityksessä oli ensimmäinen maailmansota, joka Leninin tunnetun määritelmän mukaan tavattomasti joudutti monopolistisen kapitalismin valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi muuttumisen prosessia.

Selvitellessään tämän prosessin sisältöä Lenin luonnehti monipuolisesti valtiomonopolistisen kapitalismin peruspiirteitä ja erikoisuuksia, selitti sen historiallisen paikan yhteiskunnan kehityksen kulussa ja määritteli tästä johtuvat työväenluokan tehtävät. Sen jälkeen on kulunut puoli vuosisataa, mutta Leninin tekemät johtopäätökset ovat säilyttäneet merkityksensä myös meidän aikaamme ajatellen. Leninin suorittama valtiomonopolistisen kapitalismin erittely on korvaamaton väline tutkittaessa sen mutkikkaita kehitysprosesseja nykykaudella.

Valtiomonopolistisen kapitalismin alkuvaiheet

Monoliien kasvaminen yhteen valtion kanssa tuo kapitalistiseen talouteen uutena tekijänä valtiollistumisen ja siihen perustuvan valtiovallan sääntelyn. Juuri tämän uuden tekijän — jota ei tunnettu paitsi entisellä esimonopolistisella kaudella, myöskään monopolien vallan alkukaudella (ennen ensimmäistä maailmansotaa) — Lenin nosti etualalle valtiomonopolistisen kapitalismin analyysissaan. Juuri siirtymisessä monopolista valtiollistamiseen Lenin näki monopolikapitalismin valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi kehittymisen ytimen. Tällöin on ratkaiseva merkitys ensinnäkin sillä seikalla, että *valtiollistaminen tapahtuu yksityisomistuksen vallitessa*, ja toiseksi sillä, että *valtion luokkaluonne pysyy muuttumattomana* ja palvelee entiseen tapaan porvariston herruuden välineenä.

Vaikka kehitys monopolista valtiollistamiseen on koko imperialismin aikakaudella siihen erottamattomasti kuuluva piirre, se ei kuitenkaan ole

suoraviivainen tapahtumasarja, joka eri vaiheissa ja eri kapitalististen maiden konkreettisissa olosuhteissa tapahtuisi täysin samoissa muodoissa ja yhtä voimaperäisesti.

Historiallinen kokemus osoittaa, että ensimmäinen ja myöhemmin toinen maailmansota voimistivat tavattomasti valtiomonopolistisen kapitalismin kehitystä. Sotien käymiseksi oli huomioonotettava ja jaettava kaikki aineelliset voimavarat koko valtakunnan puitteissa. Tässä tilanteessa valtiollistaminen johti enemmän tai vähemmän valtion monopolisiin raaka-aineiden, polttoaineen ja elintarvikkeiden jakelussa, ulkomaankaupassa, talouden tärkeimpien alojen tuotantokapasiteetin määrittelyssä ja joskus myös pakkolisessa työvoiman uudelleenjakamisessa. Sodan olosuhteissa valtiosta tuli tärkein kansantalouden tuottamien tuotteiden ostaja, ja yksityispääoma oli kytketty pääasiassa valtion tilausten täyttämiseen ja tuotteiden toimittamiseen valtion elimille. Työskentely "tuntemattomia markkinoita" varten muuttui työskentelyksi pääasiassa "tilauksesta". Näissä olosuhteissa muovautui systeemi, jonka puitteissa valtio välittömästi sääntelee tuotantoa, aineellisten voimavarojen jako on säännöstelty ja valtion elimet toteuttavat tiukempaa tai väljempää hintasäännöstelyä. Koska aika ei salli odottaa kapitalistien "yksityistä aloitteellisuutta", ottaa valtio rakentaakseen ase- ja sotatarviketuotantolaitoksia, laajentaakseen voimatalouspohjaa jne., mikä johtaa valtion omaisuuden huomattavaan kasvuun. Näin oli asianlaita ensimmäisen maailmansodan aikana, jonka kokemuksia Lenin yleistä. Tämä käytäntö toistui tavattoman laajoissa mittasuhteissa toisen maailmansodan aikana ei vain Länsi-Euroopassa vaan myös Japanissa ja Yhdysvalloissa.

Monopolipääoma turvautuu näin laajaan valtiollistumiseen äärimmäisestä välttämättömyydestä, koska sen on mahdotonta muilla keinoilla selviytyä nykyaikaisten sotien edellyttämistä tehtävistä. Sodan päätyttyä nämä sota-ajan poikkeuksellisten olojen synnyttämät valtiomonopolistisen sääntelyn muodot luonnollisesti katoavat kuvasta.

Kapitalismin suhteellisen osittaisen vakaantumisen kaudella 1920-luvulla imperialististen maiden valtiovalta luopui laajasta talouselämän sääntelystä. Valtion taloudellinen aktiivisuus ilmeni etupäässä siinä muodossa, jota Lenin luonnehti eri teollisuudenaloilla kulloinkin konkurssiuhkan eteen joutuneiden miljonäärien tulojen kohottamiseksi tai varmistamiseksi. Pelastaakseen vaikeuksiin joutuneita monopoleja valtio useissa maissa (Italia, Saksa, Ranska, Ruotsi) tuli eräiden suuryhtiöiden omistajaksi. Myös pääomien maastaviennin alalla valtion toiminta vilkastui, varsinkin sotavelkaongelman yhteydessä (Davesin suunnitelma, Jungin suunnitelma).

Kehitys monopolikapitalismista valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi kiihtyi jälleen 1930-luvulla. Vuosien 1929—33 yleismaailmallinen talouspula ja sitä seurannut pitkälinen lamakausi sekä vuosien 1937—38 pula voimisti-

vat hallitsevan luokan pyrkimystä käyttää hyväksi valtiomahtia kapitalismin sairauksien lievittämiseksi. Näinä vuosina alkoi muotoutua "pulienvastaisen sääntelyn" systeemi sille ominaisine valtion taloudellisen toiminnan muotoineen, joita ovat valtion ja kuntien työt, valtion suorittama suurten kohteiden rakennustyö, valtion harjoittama luotonanto yksityisiä pääomansijoituksia varten, yksityiseen luotonantoon vaikuttaminen korkokannan muutosten välityksellä, pörssitoiminnan valvonta jne. Häiriöt kansainvälisessä kaupassa ja kultakannan luhistuminen aiheuttivat valtion erikoistoimenpiteitä tuonnin rajoittamiseksi, viennin tukemiseksi ja valuuttakursien säätelemiseksi. Ilmaantui myös teoreettinen perustelu valtion puuttumiselle taloudellisiin kehityskulkuihin *Keynesin* tunnetun teorian muodossa, joka selitti valtion menojen lisäämisen päämenetelmäksi taistelussa pulia ja työttömyyttä vastaan.

Valtiomonopolistisen kapitalismin vakiintumisen syyt

Toisin kuin 1920-luvulla, toisen maailmansodan jälkeen imperialististen maiden talouden valtiomonopolistinen sääntely jatkui yhä kasvavalla voimalla. Mitkä ovat syyt valtiomonopolistisen kapitalismin kehitysprosessin kiihtymiseen toista maailmansotaa seuranneella kaudella? Nämä syyt voidaan jakaa imperialismin systeemin kannalta ulkoisiin ja itse tähän systeemiin kuuluviin sisäisiin syihin. Molempiin ryhmiin kuuluvat syyt ovat tietenkin erottamattomassa yhteydessä toisiinsa.

(1) Valtiomonopolistisen kapitalismin kasvua jouduttaviin ulkoisiin tekijöihin kuuluu ensi sijassa *maailman vallankumousprosessin kehitys, kahden järjestelmän välisen taloudellisen kilpailun edistyminen*. Useiden maiden irtoaminen kapitalistisesta systeemistä ja siirtyminen sosialismin raiteille sekä voimasuhteiden etenevä muuttuminen maailman mittakavassa ovat kaikki olleet aikaansaamassa imperialismin asemien jyrkkää heikkenemistä kokonaisuutena katsoen.

(2) Toisena imperialismia heikentävänä tekijänä on ollut *siirtomaaimperiumin luhistuminen* ja monien aikaisemmin sorrettujen kansojen siirtymisen itsenäisen kehityksen tielle. Näissä olosuhteissa kapitalististen maiden hallitsevat luokat ovat nähneet tehtäväkseen suuremmassa tai pienemmässä määrin neutralisoida maailman vallankumousprosessin kehittymisen ja kapitalistisen järjestelmän elintilan supistumisen aiheuttamia epäsuotuisia seurauksia. Pyrkinessään voittamaan tämän tekijän vaikutuksen monopoliporvaristo turvautuu valtion taloudellisen potentiaalın laajempaan hyväksikäyttöön.

(3) Mainittujen ulkoisten tekijäin vaikutus liittyy erittäin kiinteästi

nykyisen kapitalismin kehityksen sisäisten lainmukaisuuksien vaikutukseen, sen taloudellisten ja sosiaalisten luokkaristiriitojen voimistumiseen. Näihin kuuluu ennen kaikkea *tuotannon keskittymisen kiihtyminen ja talouden monopolisoitumisasteen herkeämätön kohoaminen*. Keskittyminen ja monopolisoituminen ovat meidän aikanamme saavuttaneet kehitystason, jonka vallitessa yhdistyneet finanssi- ja teollisuusyhtymät liikuttelevat valtavia pääomia, pitävät palveluksessaan kymmeniä, jopa satoja tuhansia työläisiä, insinöörejä ja teknikoita ja tuottavat jättiläismäisiä tavaramääriä. Nykyisissä olosuhteissa jokaisen tällaisen yhtymän kohtalolla on huomattava vaikutus kokonaisten maiden taloudelliseen ja yhteiskunnallispoliittiseen tilanteeseen. Tämä vuorostaan luonnollisesti syyä monopoliporvaristoa valtiollisen vallan suurimpaan mahdolliseen hyväksikäyttöön niiden voimakkaiden taloudellisten järkytysten vaaran torjumiseksi tai ainakin lieventämiseksi, jotka uhkaavat itse kapitalismin olemassaoloa.

(4) Edelleen, suuntautuminen valtion voimien maksimaaliseen käyttöön ja valtion pyrkimys vaikuttaa kapitalistiseen uusintamisprosessiin johtuu nykyisen *tieteellis-teknisen vallankumouksen* asettamista vaatimuksista. Nykyisissä kahden järjestelmän välisen taloudellisen kilpailun olosuhteissa ja kapitalistisista maailmanmarkkinoista käydyn taistelun kärjistyessä johtavat monopolit ovat pakotetut huolehtimaan suurimmasta kapitalismin oloissa mahdollisesta nykyisen tieteen ja tekniikan hyväksikäytöstä. Kapitalistinen järjestelmä ei kykene toteuttamaan tieteellis-teknistä vallankumousta koko laajuudessaan, mutta johtavat monopolit pyrkivät kuitenkin toteuttamaan tämän vallankumouksen edes siinä mitassa, mikä kapitalististen tuotantosuhteiden säilyessä on mahdollinen. Tässä on suuri merkitys valtion toiminnalla, joka mahdollistaa laajan tieteellisen tutkimustyön budjettivarojen turvin. Samaan aikaan tieteellistekninen vallankumous nostaa esiin valtavia tehtäviä ei vain tieteellisten tutkimusten vaan myös niiden tulosten tuotantoon soveltamisen piirissä.

Näiden tehtävien mittasuhteet ylittävät ne mahdollisuudet, mitä suurimmillakaan monopoleilla itsellään on käytettävissä. Näinollen valtion mukaantulo laajassa mitassa talouselämään on tuotantovoimien objektiivisista kehitysprosesseista johtuva välttämättömyys monopolistisen kapitalismin nykvisellä kehitystasella.

(5) Valtiomonopolistisen kapitalismin kehitystä kiihdyttää myös *taistelun kärjistyminen eri imperialistivaltojen välillä*, joista kukin pyrkii valtaamaan kilpailijainsa kustannuksella mahdollisimman edulliset asemat kapitalistisessa maailmantaloudessa. Monopolipääoman kansallisten yksiköiden välisten konfliktien lisääntymisen rinnalla vaikuttaa myös *vastakkainen kehitystaipumus, joka suuntautuu niiden voimien yhdistämiseen* — loholla tai toisella — yhteisessä taistelussa maailman voimistuvaa val-

lankumouksellista kehitysprosessia vastaan. Pääoman kansainvälistymisen tendenssi, jota voimistaa voitontavoittelu ja tarve soveltaa tieteellisteknisen vallankumouksen tuloksia laajemmissa mittasuhteissa, edistää vuorostaan valtiomonopolistisen toiminnan uusien muotojen kehittymistä. Mäinnittakoon tässä yhteydessä vain kuuden Länsi-Euroopan maan yhteismarkkinain, EECn, muodostuminen ja toiminta sekä kapitalistisen maailman muissa osissa tehdyt integraatioyhteydet.

(6) Vihdoin, järjestyksessä vaikkakaan ei tärkeydessä viimeinen teki-
jä on *olennaisesti muuttunut sosiaalisten ja luokkavoimien asetelma nykyisen kapitalismin päämaissa*. Tässä on keskeisellä sijalla ennenkaikkea työväenluokan asemien vahvistuminen sekä sosialistisen maailmanjärjestelmän vaikutuksesta että sen järjestäytyneisyyden kasvun tuloksena samalla kun palkkatyöväen taistelu elinotujensa ja oikeuksiensa puolesta jotta paitsi monopolipääoman pakon edessä tekemiin myönnytyksiin, myös työtätekevien joukkojen ja sivistyneistön poliittisen vaikutuksen kasvuun. Näiden olosuhteiden vallitessa vallassaoleva monopolistinen eliitti asettaa valtiovallalle yhä laajasuuntaisempia tehtäviä. Niiden vaikuttimena on sekä yritys vahvistaa kapitalististen yrittäjien asemia suhteessa palkkatyö-
ekijöihin että halu kytkä työväenluokka tai sen eri osia suuremmissa tai pienemmissä määrässä valtiomonopolistisen kapitalismin systeemiin ja alistaa se hallitsevan eliitin poliittiseen ja ideologiseen vaikutukseen. Tätä tietä monopolistinen porvaristo laskelmoi heikentävänsä työtätekevien joukkojen taisteluhenkä ja lieventävänsä yhä kärjistyviä yhteiskunnallisia ristiriitoja.

Erittely osoittaa siis, että valtiomonopolistisen kapitalismin nykyinen kasvu ei ole satunnainen ilmiö, vaan lainalainen prosessi, joka johtuu nykyisen kapitalismin objektiivisesta kehityskulusta ja sen ristiriitojen kärjistymisestä.

Valtion talous ja valtiomonopolistinen sääntely

Valtiomonopolistisen kapitalismin kehitys on sodanjälkeisenä kautena tapahtunut erilaisissa muodoissa. Eräs niistä on tuotanto-, palvelu- ja liikennelaitosten ja myös pankkien välitön kansallistaminen.

Länsi-Euroopan maissa (Englanti, Ranska, Itävalta, Italia) on hyvin monia yrityksiä ja kokonaisia kansantalouden aloja siirretty eri aikoina valtion omistukseen kansallistamisen kautta. Valtion omaisuus kasvaa myös keskus- ja paikallisten hallitusten varoilla tapahtuvan sotatarviketehtaiden, atomiasemien, sähkövoimalaitosten, kanavien, vesi- ja ilma-
tamien, teiden ja muiden laitosten rakentamisen johdosta, jotka palvelevat kansantalouden yleisiä tarpeita. Valtion ja yksityisten yhteinen eli seka-

omistus on saanut suuren merkityksen. Osallistumalla osakeyhtiöiden perustamiseen tahi hankkimalla itselleen osan osakkeista valtio tulee monien yritysten osaomistajaksi yksityisen monopolipääoman rinnalla.

Kehitys kohti valtiollisen tai puolivaltiollisen omistuksen kasvua on ollut ominainen useimmille kapitalistisesti kehittyneille maille sodanjälkeisenä kautena. Konkreettisten historiallisten, sosiaalis-poliittisten ja muiden seikkojen vuoksi tämä kehitys ei kuitenkaan ilmene kapitalistisen maailman eri osissa läheskään yhtäläisenä. Valtiollisen sektorin ominaispaino on huomattavin useiden Länsi-Euroopan maiden taloudessa, kun taas Japanissa ja Yhdysvalloissa sen osuus on paljon vähäisempi.

On todettava, että vaikka valtiollisen sektorin ominaispaino ja rakenne ovatkin erilaiset eri maissa, siinä ovat hallitsevina yritykset, jotka suorittavat *erittäin suuria tarpeellisia pääomansijoituksia, joiden taloudellinen kantokyky on hyvin suuri, pääoman kierto on suhteellisen hidas ja riskinvaara tavallista suurempi*. Näin siis valtio ottaa ylläpitääkseen eniten varoja kysyviä ja siten yksityisille sijoittajille vähiten houkuttelevia yrityksiä ja talouden aloja vapauttaen näin yksityisten monopolistien kädet edullisempiin pääomansijoituksiin. Tavaroiden ja palvelusten hinnat, joita valtion yritykset tarjoavat yksityisille monopoleille, pidetään tavallisesti alhaisina. Valtiollinen sektori tyytyy suurimmaksi osaksi vähäiseen voittoon ja hyvin usein toimii tappiollisesti, ottaa kantaakseen huomattavia menoja ja edistää siten koko monopolistisen pääoman voittojen säilyttämistä ja lisäämistä.

Huolimatta valtion yrittäjätoiminnasta saamistaan eduista monopolistinen porvaristo kuitenkin useasti suhtautuu kielteisesti tähän kapitalistisen valtiollistamisen muotoon ja pyrkii kaikin tavoin rajoittamaan sen alaa. Syy on siinä, että tämä valtiomonopolistisen kapitalismin muoto paljastaa erityisen havainnollisesti tuotannonvälineiden yksityisomistuksen loismaisen luonteen ja sen täydellisen tarpeettomuuden tuotantovoimien johtamisen kannalta ja antaa siten työväenluokalle arvokkaan asean taistelussa monopolien valtaa vastaan.

Huolimatta valtion omaisuuden kasvupyrkimyksestä jää tuotannonvälineiden perusjoukko kuitenkin kaikkialla yksityisten omistajien käsiin. Siksi valtion vaikuttaminen talouselämän perusprosesseihin, tuotantoon ja jakoon, kasautumiseen ja kulutukseen, *tapahtuu etupäässä välillisesti, varsin kehittyneen taloudellisen sääntelykoneiston välityksellä*. Keskeisellä sijalla siinä on *valtion budjetti*.

Kapitalististen maiden valtion finanssien suunnaton kasvu on sodanjälkeisen kauden yleinen piirre. Maailmansotien välisen kauden tavanomaisten 5—10 % sijasta valtionbudjetit käsittävät nyt 1/4—1/3 kansantulost. Valtion menojen lisääntymisessä on suuri osuus militarismilla, kilpavarustelulla ja imperialististen valtioiden sortotoiminnan yleisellä voimis-

tumisella. Kuitenkin myös valtion budjettien nopean kasvun yhteys valtion taloudellisen toiminnan laajenemiseen on kiistaton.

Huolimatta valtion omaisuuden lisääntymisestä kuitenkin pääosa niistä varoista, jotka kapitalististen maiden valtiovallan elimillä on käytettävissä, hankitaan verotuksen kautta. Välittömien ja välillisten verojen avulla valtio ottaa haltuunsa merkittävän osan työläisten palkoista ja kaikkien työ-
tätekevien väestökerrosten tuloista. Valtion budjetin kautta tapahtuva uudelleenjako käsittää myös tietyn osan varakkaiden kerrosten tuloista omaisuus-, osinko-, arvopaperi- ja perintöverojen muodossa.

Ottaessaan verojen välityksellä haltuunsa tuntuvan osan kansantulosta ja suorittaessaan sen uudelleenjaon monopolipääoman hyväksi valtio käyttää laajasti *verotusjärjestelmää* uusintamisprosessiin vaikuttamisen keinona. Kapitalistien veroja alennetaan, jotta kannustettaisiin pääomansijoituksia ja tuotannon laajentamista. Verotusta eriytetään siten, että yksityisiä yrittäjiä houkuteltaisiin siirtymään tietyille talouden aloille tai maan alueille. Verohelpotukset ovat tosiasiallisesti peitettyjä avustuksia monopoleille, joiden avulla kiihdytetään pääomien kasautumista ja niiden virtaamista aloille, jotka ovat erityisen tärkeitä monopolistisen porvariston yleisten strategisten tavoitteiden kannalta.

Toinen tärkeä valtiomonopolistinen säätelykeino on *raha- ja luottojärjestelmä*. Valtio ensiksikin itse harjoittaa laajaa luotto- ja lainatoimintaa ottaessaan rahamarkkinoilta lainoja budjettivajauksen peittämiseksi, antaessaan luottoja takapajuisten ja tappiollisten alojen tukemiseen, viennin laajentamiseen, maataloudellisiin uudistuksiin, asuntorakennustoimintaan jne. Toiseksi se vaikuttaa erilaisin keinoin koko luottojärjestelmään ja pääomamarkkinoihin. Näitä keinoja on korkokannan säännöstely, liikepankkien maksuvalmiuden säätely, keskuspankissa säilytettävien valuuttareservien määrääminen, valtion obligatioiden käyttö jne.

Luottoliikkeen valtiollistamisaste on kehittynyt erittäin korkealle Länsi-Euroopan maissa, missä on kansallistettu joukko suurimpia pankkeja ja perustettu erikoisfinanssilaitosten verkko valtion luottojen jakoa varten. Tärkeäksi osaksi valtion luottolaitosten verkkoa ovat tulleet säästökassat, jotka kokoavat yhteen suuret määrät piensäästöjä. Myös sosiaaliturvan varat ovat useimmissa maissa valtion valvonnassa ja niitä käytetään laajasti pääomansijoitusten rahoittamiseen.

Sodanjälkeisenä kautena valtiosta on tullut *tavarain ja palvelusten suurostaja*. Valtion tavaranhankintain, rakennustöiden, korjaustöiden jne. määrä kasvaa järjestelmällisesti ja niiden osuus kansantuotteesta kohoaa herkeämättä. 1960-luvulla tämä osuus oli Länsi-Euroopan maissa likimain 15—18 %.

Vieläkin suurempi on valtion hankintojen osuus USA:ssa, jossa se on yli

viidesosaa kansantuotteesta. Näiden hankintojen pääosa menee sotilaallisiin tarkoituksiin varustelumenojen ja agressiivisten sotien vaatimien menojen (Korea, Vietnam) noustua valtaviin mittasuhteisiin. *Talouden militarisointi* on eräs tärkeä valtiomonopolistisen kapitalismin kehitystä kiihdyttävä tekijä USA:ssa. Samalla tavalla tämä tekijä vaikuttaa muissakin maissa.

Aktiivinen puuttuminen työn ja pääoman välisiin suhteisiin, työriitojen pakollinen ratkaisumenettely sekä myös pahamaineinen ”*tulopolitiikka*”, joka käytännössä merkitsee palkkojen jäädyttämistä, ovat muodostuneet kiinteäksi osaksi valtion taloudellista toimintaa. Nykyinen tieteen ja tekniikan taso asettaa korkeat vaatimukset kansansivistyksen, pätevien työntekijäin koulutuksen, terveydenhoidon jne. aloilla. Kaikki se on aikaansaanut porvarillisen valtion monimuotoisen *sosiaalipolitiikan* kehittymisen.

Vihdoin valtiomonopolistiset muodot ovat levinneet kapitalististen maiden *taloudellisten ulkomaansuhteiden kaikille aloille*. Katsommepa taistelua markkinoista tai raaka-ainelähteiden omistuksesta, pääomansijoitusalueita tai valuuttajärjestelmää, kaikille näille aloille on valtion taloudellinen toiminta laajentunut ja sitä harjoitetaan kiinteässä vuorovaikutuksessa johtavien monopolistiryhmien kanssa.

Toisen maailmansodan jälkeinen kausi on tuonut valtiomonopolistisen kapitalismin kehitykseen uuden ilmiön, nimittäin useissa maissa tapahtuvan *pitkän aikavälin talousohjelmien laatimiseen*. Tämän ilmiön uutuus on siinä, että tässä on kysymys valtion monihaaraisten sääntelykoneiston käyttämisestä yrityksiin ratkaista tehtäviä, joita sillä aikaisemmin ei ollut.

Jos jätämme syrjään ne erikoisolosuhteet, joissa valtiomonopolistinen sääntely toimi sotaisten järkytysten kausina, ts. ensimmäisen ja toisen maailmansodan aikana, voidaan todeta, että aikaisemmin tämän sääntelyn keinoja käytettiin riittävässä mitassa vain tarpeen vaatiessa, kapitalistiselle järjestelmälle ominaisten erityisen kärkevien taudinkohtausten sattuessa. Valtiomonopolistisella sääntelyllä oli hallitsevasti kriisejä torjuva luonne. Mutta sodanjälkeisellä kaudella syntyi ja lisääntyi pyrkimys vaikuttaa kapitalistiseen uusintamisprosessiin kokonaisuudessaan ja ohjata sen mittasuhteita ja vauhtia useiden vuosien aikavälillä.

Eräissä Länsi-Euroopan maissa otettiin ensi askeleet tähän suuntaan jo pian sodan päättymisen jälkeen niiden syvien ristiriitojen ja vaikeuksien yhteydessä, joiden eteen asianomaisten maiden hallitsevat luokat tuolloin joutuivat. Kunkin maan poliittinen tilanne heijastui tällöin omalla tavallaan niissä konkreettisissa muodoissa ja määräajoissa, joiden puitteissa ohjelmia luotiin. Esimerkiksi Ranskassa sodan päätyttyä muodostetun suunnitteluelimen työhön osallistuivat ensi vaiheessa aktiivisesti kommunistisen puolueen ja CGT:n edustajat. Joissakin maissa alettiin varsin varhaisessa vaiheessa laatia vuosisuunnitelmia ajankohtaisten talouson-

gelmien ratkaisemiseksi (Hollannin, Norjan, Ruotsin "kansalliset budjetit"). Toisissa tapauksissa laadittiin aluksi tuotantoalan ja aluesuunnitelmia (Italiassa Vanoni-suunnitelma ja etelän kehittämissuunnitelma). Samaan aikaan esimerkiksi Englannissa 1950-luvulla ja varsinkin Länsi-Saksassa itse ohjelmoinnin ajatuskin sai vastaansa varsin skeptillistä suhtautumista vallassa olevien taholta.

Taloudellisen ohjelmoinnin kehityksessä tapahtui tietynlainen murros 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa. Niihin aikoihin tapahtui Ranskassa, Italiassa, Belgiassa ja Japanissa siirtyminen pääasiassa yksityisiä aloja koskeneista ohjelmista laajamittaisempaan suunnitteluun ja Englannissa vastaavien elinten muodostaminen. Tällä hetkellä on tälle tielle lähtenyt myös Saksan Liittotasavalta. Siten on havaittavissa yleinen suuntautuminen taloudelliseen ohjelmointiin ja suunnitteluun.

Tällaisten tehtävien asettaminen on erittäin huomionarvoinen seikka. Siinä kuvastuu se asiointi, että jättäjämaiksi kasvanneet tuotantovoimat vaatimalla vaativat, että niitä on käsiteltävä niiden luonteen mukaisesti, nimenomaan yhteiskunnallisina tuotantovoimina. Kapitalismin ja sen perustan, tuotannon välineiden yksityisomistuksen säilyessä tämä tehtävä on pohjimmiltaan ratkaisematon. Mutta sen tarve on niin pakottava, että kapitalistimaiden hallitseva leiri ei voi olla ryhtymättä yrityksiin edes jonkinlaisen lievittävän ratkaisun löytämiseksi.

Kapitalistinen systeemi voi vastata taloudellisen kehityksen asettamiin vaatimuksiin vain käytettävissään olevin keinoin. Tämä seikka määrää niin taloudellisen ohjelmoinnin luonteen ja menetelmät kuin sen rajatkin. Sitä toteuttaa porvarillinen valtio, ainoa elin, joka edustaa kapitalistiluokan etuja kokonaisuudessaan ja toimii hallitsevan finanssiharvainvallan toimeenpanevana komiteana. Sen vuoksi ei ohjelmoinnin tarkoituksena ole palvella koko yhteiskunnan etuja vaan riistävän luokan pyyteitä. Sitä toteutetaan työväenluokan ja työtätekevän enemmistön kustannuksella. Tuotantovälineiden yksityiskapitalistisen omistuksen vallitessa ei ole mahdollista välittömästi ohjata yhteiskunnan tuotantovoimia ja sen taloudellisen kehityksen kulkua kokonaisuudessaan. Siksi taloudellinen ohjelmointi väistämättä rajoittuu pääasiassa välillisiin keinoihin, joilla vaikutetaan uusintamisen yleiseen kulkuun jo olemassa olevien valtion sääntelyn välineiden tai niiden kehittämisen avulla.

Nykyiset monopolit, jotka näkevät välttämättömäksi laatia laskelmia toiminnastaan useiksi vuosiksi eteenpäin, mittaavat myös markkinoita, muutoksia kulutuksessa, rinnakkaisalojen kehitystä, odotettavissa olevia teknisiä muutoksia jne. Mutta olipa yksityisten konsernien toiminta miten laaja-asteista hyvänsä, ne eivät pysty sulkemaan piiriinsä koko kansantalouden vuoro vaikutuskenttää. Näissä olosuhteissa valtakunnan mitassa tehty ja

taloudellisen ohjelmoinnin muodossa toteutetut laskelmat palvelevat monopoleja orientoitumisvälineenä ja lähtökohtana niiden taloudellista päätöksentekoa varten. Samalla nämä laskelmat muodostavat perustan valtion kaikkien talouden sääntelyn elinten ja välineiden yhdenmukaistetulle toiminnalle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi.

Mikään taloudellinen ohjelma ei tietenkään pysty poistamaan kapitalismin ristiriitoja. Kapitalistisen suunnittelun, tapahtuipa se missä muodossa tahansa, ja sosialistisen yhteiskunnan kansantalouden suunnitelmallisen kehityksen välillä on perustava periaatteellinen ero. Mutta olisi virhe tällä perusteella sivuuttaa taloudellisen ohjelmoinnin olennainen vaikutus kapitalistiseen uusintamisprosessiin. Valtiollinen sääntely, jota toteutetaan mittasuhteiltaan laajemman ja useiksi vuosiksi tarkoitetun ohjelman pohjalla, on toki periaatteessa tehokkaampaa, kuin tapaus tapaukselta toteutetut yksittäistoimenpiteet.

Lähtien kunkin maan finanssiharvainvallan yleisestä strategiasta taloudellinen sääntely tekee mahdolliseksi keskittää valtion finanssiluontoiset ja muut sääntelytoimenpiteet ei vain alojen vaan myös alueiden pohjalla. Tätä tavoitetta palvelevat *kehitys- ja lama-alueiden ohjelmat, suunnitelmat koko monopolipääoman kannalta edullisimmasta tuotannon ja rakennustoiminnan sijoittelusta, luonnonrikkauksien käytöstä jne.* Kaikissa tällaisissa tapauksissa valtion elimet taloudellista ohjelmaa laatiessaan ja toteuttaessaan pyrkivät sovittelemaan yksityisten monopolien ja monopoliryhmien keskenään ristiriitaisia etuja *koko monopolistisen porvariston yleisten etujen pohjalla.*

Talousohjelma antaa valtion käsiin tietyn varaston erilaisia keinoja yksityisten monopolien toiminnan ohjaamiseksi. Se tapahtuu *veropolitiikan, tieteellisten tutkimustöiden järjestämisen ja rahoittamisen, budjettimäärärahojen, halpojen luottojen, monopoleille ohjelman edellyttämien tehtävien toteuttamisesta palkkiona annettujen valtion tilausten ja muiden keinojen avulla.* Kaikki nämä keinot vaikuttavat tiettyssä määrin yksityisten pääomansijoitusten suuntaamiseen, millä on olennainen merkitys ohjelmien toteutumiselle. Tästä seuraa, että vaikuttaessaan tuotannonalojen keskinäis-suhteisiin, kapitalistiseen kasautumiseen ja kulutukseen ohjelmointi kykenee tiettyssä mitassa lievittämään kansantaloudessa vallitsevia epäsuhtaisuuksia, vaikuttamaan jossain määrin uusintamisen kulkuun, edistämään yleistä taloudellista kasvua ja nopeuttamaan sen kehitysvauhtia.

Valtiomonopolistinen kapitalismi imperialismiin viimeisenä asteena

Valtiomonopolistisen sääntelyn kehitys, sen muotojen ja vaikutusalueiden moninaistuminen todistavat, että valtion osallisuudesta talouselämään on

tullut objektiivinen välttämättömyys, jota ilman kapitalistinen talous ei enää nykyisin kykene toimimaan.

Nyt voidaan jo pitää lopullisesti hylättynä maamme (Neuvostoliiton — suom. huom.) taloudellisessa kirjallisuudessa jonkin aikaa elänyttä teoriaa, joka näki valtiomonopolistisen kapitalismin olemuksen *pelkässä valtion alistamisessa monopolille*. Valtion taloudellisen toiminnan suunnaton laajeneminen, sen lisääntynyt mukaantulo kapitalistisen yhteiskunnan talouselämän kaikille ratkaiseville aloille ja viime vuosikymmeninä syntyneet monet uudenlaiset valtiomonopolistiset muodot ovat *painaneet leimansa kapitalismin tuotantosuhteisiin ja aikaansaaneet eräitä muutoksia sen taloudellisessa mekaniismissa*.

Monopoliin ja porvarillisen valtion yhdistynyt voima vaikuttaa yhä syvemmin kapitalismin luonnonvoimaiseen markkinamekanismiin. Jo monopolien vallan synty merkitsi hintojen vapaan liikkeen rajoittamista vapaan kilpailun luovuttaessa paikkansa monopolistiselle kilpailulle. Monopoliin sulautuminen yhteen valtion kanssa on avannut uusia mahdollisuuksia *hintojen korkeina pitämiselle ylivoittojen saamiseksi*. Suurimpien yhtiöiden kanssa salaliitossa valtio suoraan ja välillisesti säännöstelee sähköenergian, polttoaineiden, metallien ja muiden perustarvikkeiden hintoja. Määräämällä kuljetustariffit, muovailemalla verorakennetta ja asettamalla tulleja tuontitavaroille valtio vaikuttaa voimakkaasti hinnanmuodostukseen. Kaikissa kapitalistisissa maissa on erikoisjärjestelmiä maataloustuotteiden peruslajien hintojen säännöstelemiseksi, ja EEC-maissa on saatettu voimaan valtioiden välinen maatalousmarkkinain säännöstely. Valtiollinen sääntely rahaliikkeen ja valuuttakurssien alalla on miltei murskannut kunnan vapaaseen kiertokulkuun perustuvan automatiikan.

Pääomien vapaata sijoittelua ei rajoita vain monopolien valta vaan koko verohelpotusten, etuoikeutettujen rahoitusten yms. mekanismi. Vero- ja luottopolitiikallaan sekä suoranaisella ja peitetyllä tukitoiminnallaan valtio tunkeutuu mukaan eri tuotanto- ja talusalojen kapitalistien väliin voittojen uudelleenjaon prosessiin.

Valtio sääntelee pääomansijoituksia, vaikuttaa tuotantovarain kysyntään ja pyrkii eri keinoin vaikuttamaan kulutuskysynnän kehitykseen. Suurimpana tavarain ja palvelusten ostajana valtio luo monopolille taa-tut markkinat, ennen muuta kaikkein edullisimmat sotatarvikkeiden ja aseiden markkinat.

Tällainen valtiomonopolististen toimenpiteiden monipuolinen vaikutus on ollut yhtenä tärkeimpänä syynä sodanjälkeisenä aikana havaittavaan kapitalistisen talouden jaksottaisen liikkeen kuvan muutokseen. Muutokset koskevat *korkeasuhdanteen muuttumista kriisitilaksi, kriisien kestoaikaa, niiden aiheuttaman tuotannon laskun laajuutta, kriiseistä ulospääsyä jne.*

Leninin tunnetun määritelmän mukaan monopolien valta tuo kapitalistisen talouden luonnonvoimaisuuteen tietynlaisen pyrkimyksen suunnitelmallisuuteen, tuotannon ja markkinoinnin edellytysten huomioonottamiseen ennakoita. Monopoliin kasvaminen sekä laajemmiksi että syvemmiksi, niistä suurimpien muuttuminen laajoiksi komplekseiksi, jotka käsittävät kymmeniä ja satoja eri tuotannonalojen, kaupan ja liikenteen yrityksiä, ovat voimistaneet tätä kehitystä suunnitelmallisuuteen. Monopoliin sulautuminen valtioon on tuonut sen kehitykseen uuden tekijän.

Toimiessaan koko maan mitassa valtiolla on sellaiset mahdollisuudet tuotannon ja markkinain ennalta huomioonottamiseen, jollaisia suurimmillakaan yksityisillä monopoleilla ei ole käytettävissään. Kuten edellä jo todettiin, siirtyvät valtion elimet yhä laajemmassa mitassa eri maissa tämän mahdollisuuden toteuttamiseen käytännössä rakentamalla uusimpien tutkimusmenetelmien pohjalla taloudellisia kehitysohjelmia. Se merkitsee tuotannon anarkian rajoittamista jossain määrin; tätä anarkiaa ei valtiomonopolistinen sääntely kuitenkaan pysty poistamaan, sillä se toimii kapitalismin, kilpailun ja voitontavoittelun olosuhteissa.

Valtiomonopolistisen kapitalismin kehitys ei suuntaudu kapitalistisen yksityisomistuksen vähentämiseen tai rajoittamiseen vaan sen suojelemiseen ja lujittamiseen. Valtion omistus, jonka määrä ja merkitys valtiomonopolistisen kapitalismin kehittyessä kasvaa, ei muodosta kapitalistisen omistuksen vastapainoa vaan erään sen lajin. Työläiset, jotka panevat kapitalistiselle valtiolle kuuluvat tuotannonvälineet liikkeeseen, pysyvät palkkatyöläisinä, ja heidän työnsä hedelmät ottaa haltuunsa hallitseva monopolistinen porvaristo.

Sulautuminen valtioon ei heikennä vaan päinvastoin voimistaa monopolipääoman kaikkivaltaa. Valtiomonopolistinen kapitalismi ei poista kapitalismin perusteita yleensä eikä monopolikapitalismin perusteita erityisesti. Leninin osoittamat imperialismien peruspiirteet säilyvät täysin valtiomonopolistisen kapitalismin systeemissä ja lisäksi ilmenevät aikaisempaa terävämmin. Siten valtiomonopolistinen kapitalismi Leninin ilmaisun mukaan on "askelma historian portaissa", imperialismien kehityksessä kapitalismin korkeimpana ja viimeisenä asteena.

Luonnehtiessaan imperialismien eräänlaiseksi vanhan kapitalismin päälle kasvaneeksi rakenteeksi Lenin tarkoitti laajaa esimonopolistista perustaa, jolle monopolien pyramidi kohoaa. Selittäessään, ettei puhdasta imperialismia ole olemassa, Lenin korosti, että jo pelkkä monopolien olemassaolo edellyttää esimonopolistista ympäristöä. Nämä arviot pitävät paikkansa myös nykyiseen kapitalismiin nähden. Valtiomonopolistinen kapitalismi on olemassa rinnan yksityisten monopolien sekä ei-monopolisoituneiden alojen ja yritysten kanssa, se ei sulje eikä voi sulkea piiriinsä koko yhteiskun-

nallista tuotantoa. Kehittyneimmissäkin kapitalistisissa maissa sitovat esimonopolistiset ja joskus vielä esikapitalistiset talousmuodot yhä vielä huomattavan osan väestöstä. Koko valtiomonopolistisen kapitalismin olemassaolon tarkoitus on siinä, että sen tehtävänä on säilyttää yksityiskapitalistinen järjestelmä, ylläpitää ja vahvistaa porvariston taloudellisen ja poliittisen vallan perusteita.

Mutta kehityksen dialektiikka on sellainen, että herruutensa pelastamiseksi monopolistisen kapitalismin on pakko turvautua keinoihin, jotka *periaatteessa ovat ristiriidassa kapitalismin perusteiden kanssa ja objektiivisesti merkitsevät sen kieltämistä*. Tällainen kehitystaipumus sisältyy valtiolliseen omistukseen, sillä se, että osa tuotantovoimista siirretään valtion hallintoon, on tosiasiallisesti niiden yhteiskunnallisen luonteen muodollista tunnustamista. Tämä ristiriita tuntuu kaikissa kapitalistisen valtiollistumisen prosesseissa; niiden syvä sisäinen ristiriita tulee erityisen havainnollisena ilmi yrityksissä rajoittaa kapitalismin sokeiden luonnonvoimien vaikutusta valtion sääntelyn kehittyneimmän muodon, taloudellisen ohjelmoinnin avulla. Valtiomonopolistisen kapitalismin kehityksen kaksinainen luonne ilmenee siinä, että *lujittaessaan monopolien asemia ja niiden harjoittamaa sortoa, se samalla suunnattomasti jouduttaa tuotannon yhteiskunnallistumisprosessia*. Se on tuotannon yhteiskunnallistamisen korkein kapitalismin vallitessa saavutettava aste, mitä selvin todistus sosialismin äärettömästä läheisyydestä ja toteutettavuudesta.

Valtiomonopolistisen kapitalismin kehityksen vuosikymmenet ovat loistavasti vahvistaneet Leninin antaman luonnekuvan, jonka mukaan valtiomonopolistinen kapitalismi on mitä täydellisintä sosialismin aineellista valmistelua, viimeinen askelma kapitalismista uuteen, sosialistiseen yhteiskuntajärjestelmään johtavilla historian portailla.

Valtiomonopolistinen kapitalismi on luonut uuden tilanteen työtätekevien taistelulle elinetsijänsä ja lopullisten päämääriensä puolesta. Finanssiharvoinvallan omia pyyteitään palvelevaa isännöimistä vastaan työväenluokka asettaa ohjelman, joka toteutettuna merkitsee jo luodun talouselämän tutkimus- ja sääntelykoneiston alistamista kansanjoukkojen etuja palvelemaan. NKP:n keskuskomitean teeseissä sanotaan: "Tieteellisteknisen vallankumouksen kehitys, valtiomonopolistisen sääntelyn voimistuminen ja tällä pohjalla tapahtuva tuotannon tietty kasvu johtavat väistämättömästi yhä enenevään tuotannon yhteiskunnallistumiseen imperialistisissa maissa, luokkaristiriitojen kärjistymiseen ja vakaviin muutoksiin yhteiskunnallisten ja poliittisten voimien sijoittelussa. Tämä luo objektiiviset edellytykset imperialisminvastaisten voimien kasvulle, joiden tehtävänä on työväenluokan johdolla toteuttaa vallankumouksellinen siirtyminen kapitalismista sosialismiin".

Valtiontalouden ja valtiollisen sektorin merkityksestä Suomen taloudessa

Wolfgang Fritsch

Vuonna 1917 kirjoittamassaan teoksessa *Sota ja vallankumous* kiinnitti Lenin huomiota siihen, että oli alkanut kapitalistisen tuotannon valtiollistuminen, monopolien ja valtion jättiläismahdin yhdistyminen yhdeksi ainoaksi koneistoksi, monia miljoonia ihmisiä käsittäväksi valtiomonopolistiseksi järjestelmäksi.¹ Ennen ensimmäistä maailmansotaa ja varsinkin sen aikana alkoi lähes kaikissa kehittyneissä kapitalistisissa maissa imperialismiin siirtyminen valtiomonopolistiselle asteelle, mikä osoittaa sosialismin täydellistä aineellista valmistelua — Leninin mukaanhan sosialismi ei ole mitään muuta kuin valtiollinen monopoli, jota käytetään koko kansan hyväksi.² Valtiomonopolistinen kapitalismi on ilmaus kapitalismin jatkuvasti kärjistyvistä ristiriidoista, se on monopolipääoman epäonnistumaan tuomittu yritys estää näiden ristiriitojen ainoa mahdollinen ratkaisu, proletaarinen vallankumous. Valtiomonopolistisen kapitalismin taloudellinen sisältö perustuu ”porvarillisen valtion aktiiviseen vaikuttamiseen uusintamisprosessiin, imperialismiin vaiheessa itsesääntelykyvyn täysin menettäneen talouden valtiolliseen sääntelyyn”.³

Nämä valtiomonopolistisen kapitalismin kehityksen yleiset piirteet sopivat täysin myös suomalaisen valtiomonopolistisen kapitalismin kehitykseen. Teollistuminen ja imperialismiin kehittyminen alkoivat Suomessa myöhemmin kuin monissa muissa maissa, mutta täydellistyivät suhteellisen nopeasti. Siitä huolimatta on tässä viivästyneessä nähtävissä olennainen syy siihen, että Suomen nykyisessä valtiomonopolistisessa järjestelmässä muuttamat valtiomonopolistisen kapitalismin piirteet, kuten esimerkiksi talouden valtiollinen sektori, ovat erittäin selviä, kun taas toiset piirteet, kuten esimerkiksi valtion pääomanvienti, ovat vähemmän kehittyneitä. Metsärikauksien vuoksi maassa erikoistuttiin puunjalostusteollisuuteen, mikä johti alusta pitäen varsin yksipuoliseen teollistumiseen. Tämä teki Suomen voimakkaasti taloudellisesti riippuvaiseksi muista imperialistisista valtioista,

1. Vrt. V. I. Lenin, *Kootut teokset, osa 24*, s. 399.

2. Vrt. V. I. Lenin, *Kootut teokset, osa 25*, s. 363.

3. I. A. Pewsner, Die Widersprüche der staatsmonopolistischen Regulierung und die Grenzen der kapitalistischen Vergesellschaftung, *Sowjetwissenschaft, Gesellschaftswissenschaftliche Beiträge*, 10/1967, s. 100 alk.

mutta samanaikaisesti takasi puunjalostusteollisuuden monopolille suhteellisen vahvan aseman maailmanmarkkinoilla ja korkeat voitot. Valtiomonopolistisen kapitalismin kehitys Suomessa alkoi tuotannon ja pääomien keskittymisen ja yhteenkokoontumisen sekä tuotannon lisääntyvän yhteiskunnallistumisen seurauksena suunnilleen yhtäaikaisesti valtiollisen riippumattomuuden saavuttamisen kanssa; tämä prosessi tapahtui ajankohtana, jolloin siihen vaikuttivat ensimmäisen maailmansodan seuraukset ja ennen kaikkea suomalaisen porvariston Venäjän ja tietysti myös Suomen vallankumouksista saamat kokemukset.

I. Valtiontalouden osuus Suomen valtiomonopolistisessa järjestelmässä

Valtiomonopolistisessa kapitalismissa valtiontalous on valtion tärkein keino puuttua aktiivisesti talouteen järjestelmän säilyttämiseksi. Valtiontalous ei enää monopolien kannalta ole perustavanlaatuinen häiritsevä tekijä kapitalistiselle tuotantotavalle, vaan sen tehtävä on pysäyttää lama- ja kriisikehitys ja taata monopolille suotuisa suhdannekehitys.⁴ Valtiontalouden kautta tapahtuu nykyisin 35—40 % kehittyneiden valtiomonopolististen maiden kansantuotteen uudelleenjaosta.⁵ Suomessa valtiontalouden kasvu on helposti seurattavissa. 1920- ja 30-luvulla muodosti Suomen valtiontalous 15—18 % kansantuotteesta. Toisen maailmansodan aikana tämä osuus nousi etupäässä sodan rahoituksen takia n. 50 %:iin.⁶ Sodan jälkeen se aluksi laski, mutta jäi vielä huomattavasti sotaa edeltävän tason yläpuolelle ja osoitti taipumusta kohota vähitellen. 1962 valtiontalouden osuus kansantuotteesta oli suunnilleen 31,5 %⁷, 1969 n. 34,9 %.^{8/9} Kansainvälisesti katsoen on Suomen valtiontalouden merkitys suhteellisen vähäinen. Suomen valtion menot olivat v. 1967 noin 27,0 %¹⁰ bruttokansantuotteesta ja siten paljon imperialististen päävaltojen vastaavien arvojen alapuolella (Ranska 44,1 %, Englanti 41,3 %, Saksan Liittotasavalta 38,7 %, USA

4. Vrt. F. Rzesnitzek, Zur Rolle des Staatshaushaltes und der Zentralbank im staatsmonopolistischen Kapitalismus, *Konjunktur und Krise*, Berlin, 1/1965, s. 25.

5. Vrt. I. A. Pewsner, em. teos.

6. Jussi Linnamo, *Folkhushället Finland*, Sveriges Finland föreningarnas Riksförbund Fadderortsörörelsen, Stockholm 1964, s. 33.

7. Laskettu seur. muk.: *Unitas* 2/1970, s. 121 ja *Taloudellinen katsaus* 2/1970, s. 149.

8. Laskettu seur. muk.: *Kansan Uutiset* 9.9.1970 ja *Taloudellinen katsaus* 2/1970, s. 149.

9. B. A. Fedorow ilmoittaa kirjassaan *Suomi — talous ja ulkomaankauppa* (ven.) Moskova, 1962, s. 173 60-luvun alussa vastaavana arvona 37 %.

10. Laskettu seur. muk.: *Suomen tilastollinen vuosikirja 1968* (jatkossa lyhennettynä STV), Helsinki 1969, s. 273 ja *Nordisk statistisk årsbok 1967*, Stockholm 1968, s. 96.

31,3 %).¹¹ Tämä suhteellinen osuus on myös huomattavasti kaikkien kehittyneiden kapitalististen maiden keskiarvon alapuolella (n. 33 %).¹² Verattuna pohjoiseurooppalaisiin naapurivaltioihin Ruotsiin (24,5 %)¹³ ja Norjaan (20,5 %)¹⁴ oli Suomen valtiontalous 1967 kuitenkin suhteellisen merkittävä.

Suomen valtion menot nousivat vuodesta 1948 vuoteen 1969 14,7-kertaiseksi, kun taas bruttokansantuote markkinahintaan kohosi samana ajanjaksona vain 8,2-kertaiseksi.¹⁵

Nykyisin näyttää tendenssinä olevan, että bruttokansantuotteen kohotessa 10 % valtion menot nousevat noin 11—12 %.¹⁶ Vuonna 1957 Suomen silloinen pääministeri Ahti Karjalainen pyrki Suomen kansantaloutta käsittelevässä teoksessaan selittämään valtion menojen voimakasta lisääntymistä. Pääasiallisena syynä hän piti sotaa kaikkine vaikutuksineen. Sodanjälkeisen ajan raskaat taloudelliset uhraukset — näillä hän tarkoittaa sotakorvauksia Neuvostoliitolle, vahingonkorvauksia omassa maassa, n. 400 000 Neuvosto-Karjalasta muuttaneen asuttamista, jälleenrakentamisen rahoittamista ym. ”ylimääräisiä” tehtäviä — tekivät Karjalaisen mukaan ”mahdottomaksi supistaa huomattavalla tavalla valtion menoja”.¹⁷ Epäilemättä kaikki mainitut tekijät ovat vaikuttaneet kohottavasti valtion menoihin, mutta ne eivät ole tuon kohoamisen olennaiset syyt, sillä valtion menot nousevat nykyäänkin jatkuvasti. Meidän on etsittävä varsinaiset syyt pikemminkin tekijöistä, joiden käsittelemistä Karjalainen yrittää vältellä käyttämällä sanontaa ”epätavalliset tehtävät”. Mitkä siis ovat ne olennaiset tekijät, jotka johtivat Suomen valtion menojen pysyvään kasvuun?

1. Koska valtiontalous on valtion tärkein väline sen aktiivisen taloudellisen rooliin kannalta, ovat sen laajentamisen perustana samat olennaiset syyt kuin ylipäättään valtiomonopolistisen kapitalismin kehityksellä: järjestelmä pyritään säilyttämään yrittämällä ratkaista kapitalismin ristiriidat, tieteellis-teknistä vallankumousta pyritään käyttämään hyväksi, jotta säilytettäisiin kilpailukyky sosialismin kanssa ja oman järjestelmän sisällä

11. A. Milejkowski, *Der staatsmonopolistische Kapitalismus von heute*, *Neue Zeit*, Moskau, 41/1970, s. 19.

12. Sama.

13. Laskettu seur. muk.: *Tatsachen über Schweden 1968—69*, Stockholms Enskilda Banken, Stockholm 1968, s. 13 ja *Nordisk statistisk årsbok 1967*, Stokholm 1968, s. 96.

14. Laskettu seur. muk.: *Statistisk årsbok 1969*, Oslo 1970, s. 52 ja *Nordisk statistisk årsbok 1967*, Tukholma 1968, s. 96.

15. E. H. Laurila, Julkisen sektorin kehitys sodan jälkeen *Unitas* 2/1969, s. 82.

16. Erik Törnqvist, *Statshushållningens framtidsperspektiv: större roll i samhällens ekonomi*, *Mercator* 23/1966, s. 433—34.

17. Ahti Karjalainen, *Puu ja kansantalous*, Tammi, Helsinki 1957, s. 67.

tapahtuvassa kilpailussa. Nämä piirteet vastaavat täysin myös Suomen valtiontalouden kehityksen luonnetta.

2. Työväenluokan lisääntyvä järjestäytyminen, nouseva taisteluvalmius ja vahvistuvat poliittiset asemat ovat pakottaneet imperialistisen porvariston merkittäviin myönnytyksiin: se on aikaisempaa laajemmassa mitassa joutunut turvautumaan yhteiskunnallisen luovimisen strategiaan.¹⁸ "Tieteellisteknisen vallankumouksen aikaansaama työn tuottavuuden valtava nousu, palkkojen osuuden laskeminen tuotteen hinnasta ja voittojen suunnaton kohoaminen antavat monopolille ja valtiolle objektiivisen mahdollisuuden korottaa palkkoja, parantaa sosiaalivakuutusta ja kohottaa muutenkin elintasoja."¹⁹ Monopoliporvaristo on yleensä käyttänyt tätä mahdollisuutta ensisijaisesti lahjoakseen ammattiyhdistysliikkeen ja ennen kaikkea sosialidemokraattisen työväenliikkeen johtajat, kasvattaakseen työläisaristokratian, jonka tehtävänä on taata monopolille luokkarauha. Tällä tavalla monopoliporvaristo on onnistunut monissa kapitalistisissa maissa silloin tällöin hillitsemään yhteiskunnallisten ja poliittisten ristiriitojen kehittymistä, muttei koskaan estämään niitä. Kaikkien kapitalistiselle järjestelmälle ominaisten ristiriitojen jatkuvasti kärjistyessä porvariston käy yhä mahdottomammaksi käyttää menestyksellisesti näitä menetelmiä.

Kansainvälisen ja kansallisen luokkataistelun paineessa monopolien on vastoin niiden luonteeseen kuuluvaa voiton jatkuvaa maksimoimispyrkimystä, pakko yhä laajemmassa mitassa käyttää hyväkseen elintason kohottamiseen tarjoutuvia objektiivisia mahdollisuuksia koko työväenluokkaan nähden.

Tässä mielessä valtiolla on Suomessa, kuten muissakin valtiomonopolistisen kapitalismin maissa, ratkaiseva merkitys sovittelijana, jonka tehtävänä on monopolipääoman herruuden säilyttämiseksi toteuttaa sen kanalta optimaaliset ratkaisut alituisesti esiinmurtautuviin yhteiskunnallisiin ristiriitoihin. Niinpä sosiaalimenot ovat Suomessa toisen maailmansodan jälkeen kasvaneet huomattavasti nopeammin kuin valtiontalous yleensä.²⁰ Tästä kehityksestä huolimatta ei Suomessa ole ollut mitään luokkarauhaa. Luokkarauhaa ei ole myöskään voitu saavuttaa huolimatta lukuisista ns. vakauttamissopimuksista, jotka on aikaansaatu valtion sovitteluroolin ratkaisevalla avustuksella monopolististen työnantajajärjestöjen

18. Vrt. V. I. Leninin oppi imperialismista ja nykyaika, teoksessa *Marxilaisuus ja nykyaika*, Kansankulttuuri, Helsinki 1968, s. 236.

19. W. W. Ljubimowa, Die Zwiespältige Rolle des bürgerlichen Staates und der Klassenkampf der Werktätigen, *Sowjetwissenschaft, Gesellschaftswissenschaftliche Beiträge*, 11/1967, s. 1176 alk.

20. Vrt. E. H. Laurila, em. teos.

ja ammattiyhdistysten välille; luokkarauhaa ei myöskään ole saavutettu huolimatta Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen johtajien reformistisesta linnarauhapolitiikasta. SKDL:n ja SKP:n politiikan vaikutuksesta Suomen työtätekevien käymät yhteiskunnalliset kamppailut kohdistuvat yhä voimakkaammin suoraan valtiota, monopolipääoman luokkaetujen korkeinta edustajaa vastaan ja siten ne saavat yhä poliittisemmän luonteen.

Tässä yhteydessä on mainittava nykyisin erityisesti Suomelle luonteenomainen ongelmakenttä — joka kuitenkin voi tulla ajankohtaiseksi myös muissa Euroopan kapitalistisissa maissa —, joka on muodostunut SKDL:n (ja sen kautta myös SKP:n) osallistumisesta hallitukseen, monopolipääoman luokkaetujen korkeimman edustajan tärkeimpään elimeen. Kun SKP vuonna 1966 valmistautumattomana ja ilman selkeitä käsityksiä hallituspoliittisista päämääristään astui hallitukseen, näki tietyssä määrin vaiavaa ollakseen "hallituskelpoinen" ja laiminlöi ulkoparlamentaarisen taistelun tehtäviä, oli olemassa vaara, että puolue ei kaikissa tilanteissa johdonmukaisesti puolustaisi Suomen työväenluokan vallankumouksellisia etuja. Tämä tendenssi oli keskeinen kysymys strategian ja taktiikan kysymyksiä koskeissa puolueen sisäisissä erimielisyyksissä. Puolueen ylimääräisessä edustajakokouksessa helmikuussa 1970 tehtiin erityisesti tässä kysymyksessä eräitä selviä johtopäätöksiä, joiden viitoittama linja tulee esille ennen kaikkea SKP:n hallituspoliittisten tavoitteiden asettelussa SKDL:n mentyä uudestaan hallitukseen ja SKDL:n esiintymisessä budjettikeskustelun aikana syyskuussa 1970.²¹

3. Valtiosta on tullut kansantalouden militarisoimisen tärkein tekijä. Valtiontalouden varoista käytetään osa imperialismille luonteenomaiseen pysyvään sotilaalliseen varustautumiseen, mikä mahdollistaa varusteluteollisuuden monopolieille maksimaaliset voitot. Suomessa tämä tendenssi tuli esille ennen kaikkea maan valmistautuessa molempiin viime sotiinsa Neuvostoliittoa vastaan. Jo vuonna 1939 varustelumenot nousivat 15 prosenttiin valtion kaikista menoista, viimeisenä sotavuonna tämä osuus oli kasvanut 58 prosenttiin.²² Tänä kautena monopoliporvaristo yksiselitteisesti asetti valtion ja sen varat omien aggressiivisten pyrkimystensä välineeksi. Vuoden 1945 jälkeen, voimakkaan kommunistisen ja demokraattisen liikkeen syntyminen vuoksi ja sekä sisäisten että ulkoisten voimasuh-

21. Vrt. tähän esimerkiksi: Erkki Tuominen, Kommunistien hallituspoliittiset tavoitteet, *Kommunisti* 7—8/1970, ja budjettikeskustelusta: *Kansan Uutiset*, syyskuu 1970.

22. Ahti Karjalainen, em. teos, s. 68.

23. Jussi Linnamo, *Suomen kansantalous — rakenne ja kehitys*, Tammi, Helsinki 1968, s. 112.

teiden muuttumista seuranneen ulkopoliittisen suunnanmuutoksen takia Suomen valtiontalouden varusteluosuus menetti huomattavasti merkitystään. Puolustusmenojen osuus nousi juuri ja juuri 5 prosenttiin²³ 1960-luvun alkuun mennessä. Kuitenkin se kohosi 1960-luvun aikana 6—8 prosenttiin.²⁴ Tämä nousu ei vielä oikeuta puhumaan kansantalouden uudelleenmilitarisoinnista tai teollis-sotilaallisen kompleksin kehittämisestä. Kuitenkin se osoittaa, että militarisoitumistendenssit muissa kapitalistisissa maissa eivät jääneet heijastumatta Suomen monopoliporvariston johtavien piirien sotilaspoliittisiin käsityksiin. (Vrt. esim. Ruotsin ja Norjan vastaavia lukuja 1960-luvulla, jotka olivat n. 14—21 prosenttia.)²⁵

Huolimatta sotilasmenojen suhteellisesta pienuudesta, Suomen valtiontalous kasvaa nykyisin lähes yhtä nopeasti kuin sotatalouden vuosina. Vuodesta 1938 vuoteen 1944 nousivat valtion menot (reaalisesti) yli kaksinkertaisiksi.²⁶ Vv. 1963—1969 menot myös lähes kaksinkertaistuivat.²⁷ Nämä luvut havainnollistavat varsin selvästi, kuinka valtiontalouden osuus Suomessa on kasvanut valtavasti myös rauhanvuosina valtiomonopolistisen kehityksen myötä.

4. Valtiontaloudesta on kasvavassa määrin tullut kansantalouden suurin rahoittaja. Se on kehittynyt omaleimaiseksi pääomamarkkinaksi, eräänlaiseksi kapitalistien yhteiseksi "kotipankiksi".²⁸ Valtiontalous näytteli Suomessa tärkeätä osaa ennen kaikkea toisen maailmansodan jälkeen. Sen merkityksen lisääntyminen selittyy toisaalta yksityisten luottolaitosten pääomien niukkuudesta, toisaalta tieteellis-teknisen vallankumouksen esiinmurtautumisen myötä syntyneestä suuresta investointitarpeesta. Suomen taloudesta ei tullut ulkomaiselle pääomalle kovinkaan suotuisaa sijoitusalueetta, koska hallituksen politiikka pyrki rajoittamaan ulkomaisen pääoman vaikutusta. Samalla Suomen valtio saattoi hankkia ulkomailta investointipääomaa lukuisilla lainoilla pääasiassa suoraan valtiontalouden tai muiden kanavien kautta. Tämä pitää suuressa määrin paikkansa myös nykyään. Esimerkiksi vuonna 1969 Suomi otti viisi ulkomaista obligatiolainaa, joiden yhteisarvo oli 295 miljoonaa mk. Näistä lähes kaksi kolmasosaa lainattiin suoraan valtion kautta, suunnilleen yksi kolmasosa valtion erään luottolaitoksen ja erään kunnallisen laitoksen kautta ja vain murto-osa summasta (6 milj. mk) oli erään yksityisen teollisuusmonopolin lainaa.²⁹ Tärkeitä lisälähteitä valtion toimesta tapahtuvalle

24. Laskettu seur. muk.: *Nordisk statistisk årsbok* 8/1963, Stockholm ja *Nordisk statistisk årsbok* 1969, Stockholm 1970, s. 163.

25. Sama.

26. Ahti Karjalainen, em. teos, s. 20.

27. Laskettu seur. muk.: *Unitas* 2/1970, s. 121.

28. Vrt. F. Rzesnitsek, em. teos, s. 27.

29. Vrt. *Unitas* 1/1970, s. 10.

investointipääomien hankkimiselle olivat työtätekevien kustannuksella harjoitettu veropolitiikka ja ulkomaankaupan toimitusten kautta saadut varat (viimeksimainittu ennen kaikkea vv. 1939—1957). Juuri valtion ratkaiseva rooli on olennainen syy siihen, että sodan jälkeisinä vuosina investointien osuus Suomen bruttokansantuotteesta oli pääoman yleisestä niukuudesta huolimatta kansainvälisesti katsoen tavattoman suuri.³⁰

5. Valtiontalous on tärkein pääomalähde melkein kaikille valtionyrityksille, jotka suureksi osaksi toimivat valtion tuen turvin.

6. Tieteellis-teknisen vallankumouksen seurauksena työvoiman koulutustasolle asetetaan kasvavia vaatimuksia. Monopoliporvaristo on luovuttanut koulutuksen, joka ei ole välittömästi tuottavaa eikä siten tuo mukanaan voittojen välitöntä kohoamista, suurimmaksi osaksi valtion rahoitettavaksi. Suomessa nousivat valtion koulutus- ja tutkimusmenot toisen maailmansodan jälkeen huomattavasti nopeammin kuin valtion menot yhteensä ja myös nopeammin kuin voimakkaasti kasvaneet valtion sosiaalimenot.³¹ Vuonna 1965 koulutuksen ja tutkimuksen osuus valtion menoista oli n. 15,2 %.³² Valtion tutkimusmenot ovat Suomessa epäilemättä vielä varsin vähäiset. Valtion tutkimukseen sijoittamien varojen osuus bruttokansantuotteesta osoittautuu kansainvälisessä vertailussa suhteellisen pieneksi; vuonna 1968 se oli 0,8 %, kun esimerkiksi Norjassa vuonna 1967 vastaava arvo oli 1,0 %, Ruotsissa 1,4 % ja Alankomaissa 2,3 %.³³ Vielä tärkeämpää on kuitenkin se, että valtion osuus teknisen tutkimuksen kuluista on vain n. 20 %, kun se Ruotsissa on 41 % ja Norjassa n. 58 %.³⁴ Tieteellis-teknisen vallankumouksen voimakkaan etenemisen takia voidaan olla varmoja siitä, että lähivuosina tämä osuus huomattavasti kasvaa monopolipääoman etuja vastaavalla tavalla.

7. Valtiontalouden varoja on käytetty runsaasti monopolikapitalististen ja valtiollisten yritysten tukemiseen. Valtionapu on tärkeimpiä muotoja, jolla hallitsevien monopolien valtiomonopolistinen avustaminen tapahtuu. Suomessa avustaminen on tapahtunut pääasiassa kahta tietä. Ensimmäisin suoraa tietä siirtämällä valtiontaloudesta pääomaa ennen kaikkea valtioenemmistöisiin osakeyhtiöihin, jotka eivät monesti pysty lainkaan toimimaan ilman valtionavustusta ja joiden toiminta on kuitenkin yksi-

30. Vrt. Jussi Linnamo, *Suomen kansantalous* . . . , s. 72.

31. Vrt. tämän kirjoituksen osaa II.

32. Vrt. E. H. Laurila, *em.teos*, s. 82.

33. Laskettu seur. muk.: *Nordisk kontakt*, Stockholm, 12/1966, s. 716.

34. Vrt. Klaus Waris, *Befrämjandet av utveckling och forskning*, *Ekonomiska Samfundets Tidskrift* 3/1970, s. 191 alk.

tyiselle sektorille edullista. Toinen tie on ollut epäsuora: se kulkee mm. erilaisten budjetin ulkopuolella olevien rahastojen, ja ennen kaikkea verohelpotusten kautta. Tässä täytyy mainita erikoisesti osakeyhtiöiden poisto-oikeuksien laajennus, joka mahdollisti esimerkiksi sen, että 25 suurimman teollisuusyhtiön verotuksen osuus liikevaihdosta oli v. 1955 vielä 4,0 %, mutta 1962 2,8 %³⁵ ja 1969 enää vain 1,2 %.³⁶ Vuosina 1955—1969 poistojen osuus nousi 3,4 prosentista 8,8 prosenttiin liikevaihdosta.³⁷

8. Valtiontalouden varoja käytetään valtiomonopolistisen kapitalismin oloissa kasvavassa määrin suhdannekriisien ehkäisemiseksi. Suomen valtio puuttuu aktiivisesti hallinnollisissa sijoituksilla talouteen ennen kaikkea kriisien ja lamakausien aikana: tämä toiminta rahoitetaan budjetin tai erityisten budjettirahastojen kautta.³⁸ Tällä pyritään ennen kaikkea kriisien yhteiskunnallisten seurausten lieventämiseen sellaiselle tasolle, että ei syntyisi järjestelmää vaarantavia luokkayhteentottoja. Suomen valtion toimenpiteissä on tähän asti pitkäjänteisellä suhdannepolitiikalla ollut vähäisempi sija kuin muissa valtiomonopolistisen kapitalismin maissa; sen sijaan valtio on keskittynyt sijoittamaan varojaan kriisitalanteissa etupäässä työttömyystöihin (esim. v. 1957 ns. työnhankintatoimenpiteitä varten annetut varat käsittävät n. 15 % valtion kokonaismenoista³⁹) vähentääkseen työttömyyden merkitystä luokkaristiriitojen lähteenä. Kuitenkin nykyisin myös Suomessa eri porvarilliset ja sosialidemokraattiset talousmiehet vaativat lisääntyvässä määrin valtion aktiivista suhdannepolitiikkaa.⁴⁰ Saksan Liittotasavallassa Brandtin-Scheelin hallituksen talouspolitiikka, joka perustuu sosialidemokraatti Schillerin näkemyksiin osoittaa varsin selvästi keitä sellainen suhdannepolitiikka viime kädessä palvelee, mutta myös Suomessa erityisesti sosialidemokraattien pyrkimykset samaan suuntaan ovat vuodesta 1968 lähtien voimistuneet. Eräs syy valtion pitkän tähtäyksen suhdannepolitiikan tähänastiseen puuttumiseen lienee usein tapahtuvissa hallitusvaihdoksissa ja niihin liittyvissä sisäpoliittisissa voimasuhteissa.

Suomen valtiontalouden viime käden yhteiskunnallinen tehtävä on siis kokonaisuutena tarkasteltuna säilyttää järjestelmä ja vaikuttaa yhteiskunnan taloudelliseen perustaan suomalaisen monopoliporvariston etujen mukaisesti. Tämä valtiontalouden luokkaluonne paljastuu myös siinä, miten valtio hankkii varat taloudellista toimintaansa varten.

35. *Kansan tietokirja* 1968, Helsinki 1969, s. 54.

36. *Kansan Uutiset* 26. 9. 1970.

37. Sama.

38. Vrt. E. H. Laurila, em. teos, s. 84.

39. *Neue Zürcher Zeitung* 5. 8. 1957.

40. Vrt. esimerkiksi E. H. Laurila, em. teos.

Tullipolitiikka oli ennen toista maailmansotaa valtion tärkein tulolähde. 1920-luvulla tullitulot olivat yli puolet valtion kaikista tuloista. 1930-luvulla valtiontalouden kasvaessa mutta tullien pysyessä suunnilleen ennallaan tämä osuus laski vähitellen 50 %:n rajan alapuolelle. Kauppasuhteiden katkettua toisessa maailmansodassa tullit menettivät lähes täysin merkityksensä valtion tulolähteenä.⁴¹ Scurauksena oli verojen hyvin voimakas nousu. Sitä miten sodan rahoittaminen Neuvostoliittoa vastaan vuodesta 1940 johti verojen hyvin voimakkaaseen nousuun, havainnollistaa seuraava taulukko:⁴²

	1939	1940	1941	1942	1943
valtion varsinaiset tulot	66,8 %	34,0 %	52,0 %	63,5 %	64,0 %
pankkien antamat luotot	33,2 %	66,0 %	48,0 %	36,5 %	36,0 %
valtion kokonaismenot (mrd. mk.)	6,71	17,53	20,91	25,91	29,70
varsinaiset tulot (mrd. mk.)	4,48	5,97	10,78	15,97	19,00

Sota- ja ensimmäisinä sodanjälkeisinä vuosina ennen kaikkea välillisten verojen osuus valtion tuloista kasvoi. Tärkein elementti tässä prosessissa oli v. 1941 tapahtunut liikevaihtoveron käyttöönotto, joka nosti voimakkaasti hintoja ja koski siten ensi sijassa työtätekeviin. Vuodesta 1948 lähtien on tämä vero osoittautunut valtiontalouden suurimmaksi yksittäiseksi tulomääräksi. 1950-luvulla tullien osuus kasvoi jälleen jonkin verran, mutta menetti voimakkaasti merkitystään Suomen EFTA:an assosioitumisen ja siihen liittyneiden laajojen tullinalennusten johdosta 1960-luvulla. Huomionarvoista on, että — toisin kuin muissa pohjoismaissa — 1950- ja 1960-lukujen aikana välittömät verot kasvoivat Suomessa nopeammin kuin välilliset verot.⁴³ Syy tällaiseen kehitykseen voi olla sisäpoliittisissa voimasuhteissa: vasemmistovoimien oli mahdollista osittain estää verorasituksen siirtäminen työtätekevien kannettavaksi, johon nimenomaan välillisten verojen kohottaminen antaisi paremmat mahdollisuudet. Tosin Suomen hallitusten sodanjälkeisenä aikana harjoittaman voimakkaasti inflatorisen politiikan takia monopolit saattoivat suorittamalla jatkuvia hinnankorotuksia, joita palkankorotukset ajoittaisesta indeksisidonnaisuudestaan huolimatta vain hitaasti seurasivat, säilyttää verotaakkaa myös välittömien verojen kohotessa suureksi osaksi työtätekevien niskoille. Niinpä välittömien yritysverojen osuus julkisen sektorin tuloista (valtion- ja

41. Vrt. Ahti Karjalainen, em. teos, s. 69.

42. Runar Johansson, *Finnlands Wirtschaft im Kriege, Finnische Handelsrundschau* 15/1944, s. 5 alk.

43. Vrt. E. H. Laurila, em. teos, s. 86.

kunnanverotus) laski vv. 1948—1968 10 prosentista 7 prosenttiin, kun sitävastoin yksityisten talouksien välittömien verojen vastaava osuus — osuus, jonka maksavat ennen kaikkea työtätekevät — nousi samana aikana 32 prosentista 44 prosenttiin.⁴⁴ Nämä luvut osoittavat yksiselitteisesti kenen etujen mukaista veropolitiikkaa Suomen valtio harjoittaa.

Työtätekevien painostuksesta valtion on ollut pakko siirtyä lisääntyvässä määrin progressiivisen verotuksen muotoihin. Progressiivinen verotus ei kuitenkaan tähän mennessä ole kyennyt pienentämään tuloeroja — ne ovat päinvastoin suurentuneet. Vuonna 1953 pienituloisimman tulonsaajaviidenneksen osuus kokonaistuloista oli 3,9 %, vuonna 1965 enää 2,4 % (verotuksen jälkeen 3,0 %). Suurituloisimman tulonsaajaviidenneksen osuus kaikista tuloista oli vuonna 1953 44,6 %, mutta vuonna 1965 47,9 % (verotuksen jälkeen 47,0 %).⁴⁵

Huolimatta progressiivisesta verotuksesta monopolien ja suurosakkeenomistajien verot ovat siis suhteellisesti laskeneet, kun taas työtätekevien verot ovat nousseet suhteellisesti ja absoluuttisesti. Suomen valtion on tosin toisaalta pakko järjestelmää säilyttäessään käyttää yhä enemmän valtion varoja työtätekevien olojen parantamiseksi, toisaalta kuitenkin suurin osa näistä varoista hankitaan veropolitiikalla, jonka kustannukset työtätekevät itse maksavat.

Verojen suhteellinen osuus Suomen valtion kokonaistuloista on sodan jälkeen ollut niiden absoluuttisesta kohoamisesta huolimatta lievässä laskusuunnassa (1949 86 %⁴⁶, 1965 82 %⁴⁷). Tämän tendenssin vallitessa ennen kaikkea valtiolliselta taloussektorilta saatujen tulojen kasvu on näytellyt tiettyä osaa.

Yhteenvetona Suomen valtiontaloudesta on välttämätöntä korostaa, että kuten kaikissa kehittyneissä kapitalistisissa valtioissa se on monopoliporvaristolle yksiselitteisesti luokkaetujen turvaamisen väline. Suomessa ensisijaisesti voimakkaan demokraattisen ja kommunistisen liikkeen vaikutuksesta sillä on kuitenkin paljolti toisenlainen, demokraattisempi profiili kuin useimmissa kehittyneissä kapitalistisissa maissa, joissa ennen kaikkea varustelu-teollisuuden monopolit näyttelevät verrattomasti voimakkaampaa osaa kuin Suomessa. Tämä ero havainnollistunee vertailtaessa tiettyjä valtiontalouden menoryhmiä yhtäältä Suomessa, rauhanomaisen rinnakkainolon maassa ja toisaalta Norjassa, aggressiivisen NATO:n jäsenvaltiossa. Valtion terveydenhoitomenojen osuus kokonaismenoista oli Suomessa v. 1967 6,6 %, Norjassa 2,2 %. Koulutuksen osalle tuli Suomessa samana vuonna

44. Sama.

45. Vrt. R. Jaakkola, Tulojen jakautuminen; Bruun/Eskola, *Taloudellinen valta Suomessa*, Tammi, Helsinki 1969, s. 177.

46. Jussi Linnamo, *Folkhushället Finland*, s. 33.

47. Laskettu seur. muk.: *Talouselämä* 21/1966, s. 558.

18,0 % valtion menoista, Norjassa 13.1 %. Muiden sosiaalimenojen osuus oli Suomessa 16,8 %, Norjassa 6,9 %. Sitä vastoin Norjan valtion varustelumenojen osuus (15,5 %) oli huomattavasti korkeampi kuin Suomen (6,2 %).⁴⁸ Suomen valtiontalous heijastaa tietyssä määrin maan sisäpoliittisiin voimasuhteisiin perustuvaa erikoisasemaa imperialistisessa järjestelmässä, maan mahdollisuuksia olla sosialististen valtioiden liittolaiskumppani taistelussa Euroopan turvallisuuden puolesta.

II Valtiollisen sektorin osuus Suomen taloudessa

Kapitalismin kehityksen dialektiikka saa aikaan sen, että valtiomonopolistisen kapitalismin ehdoilla toteutuva valtion taloudellisen toiminnan voimistuminen suosii erilaisten konkreettisten taloudellisten tehtävien ratkaisemista monopolien eduksi, vaikuttaa talouden rakenteeseen ja uusintamisen yleisiin ehtoihin monopolien hyväksi ja saa aikaan kansantulon suuruusuntaisen uudelleenjakamisen, päämääränä kapitalistisen järjestelmän säilyttäminen. Mutta samalla lisääntyy tuotannon yhteiskunnallistuminen lakkaamatta ja tärkeitäkin yksittäisiä kansantalouden osia valtiollistetaan. Tämä kehitys on ristiriidassa kapitalismille pyhän yksityisomistuksen periaatteen kanssa, se nakertaa koko ajan kyseisen periaatteen perustuksia.⁴⁹ "Toimenpiteet, joihin ryhdytään monopolien vallan voimistamiseksi, tuhoavat loppujen lopuksi tämän vallan."⁵⁰ Selvimmin valtiomonopolistisen kapitalismin ristiriitainen luonne ilmenee valtion taloudellisen sektorin huomattavassa laajenemisessa yksityisen pääoman välittömän sijoitusalueen samanaikaisesti suhteellisesti kaventuessa.⁵¹ Friedrich Engels piti tuotannon porvarillista valtiollistamista "tuotantovoimien yhteiskunnallisen luonteen osittaisena tunnustamisena".⁵²

Suomessa kuten muissakin kapitalistisissa maissa monopoliporvaristo on valmis hyväksymään valtiollistamisen vain sellaisilla aloilla, joilla pääomalla on suhteellisen pitkä kiertoaika, ts. pääoman sijoittamisen ja voiton realisoimisen välillä on hyvin pitkä aika. Näin ollen valtion yritys-toiminta Suomessa on pitänyt rajoittaa pääasiassa polttoaineiden, energian ja raaka-aineiden tuottamiseen, kuljetuslaitokseen ja muihin palveluksiin

48. Kaikki prosenttiluvut laskettu seur. muk.: *Nordisk statistisk årsbok* 1967, Stockholm 1968, s. 96.

49. Vrt. N. N. Inosemzew, *Lenins Lehre vom Imperialismus und die Gegenwart, Sowjetwissenschaft, Gesellschaftswissenschaftliche Beiträge*, 8/1966, s. 809 alk.

50. V. I. Leninin oppi imperialismista ja nykyaika, em. teos, s. 237.

51. Vrt. A. Pokrowski, *Tendenzen, Widersprüche und zwiespältige Charakter des staatsmonopolistischen Kapitalismus, Sowjetwissenschaft, Gesellschaftswissenschaftliche Beiträge*, 8/1966, s. 809 alk.

52. Marx/Engels, *Werke*, Bd. 19, s. 228.

monopolioiden hyväksi.⁵³ Monopoliporvaristo on yleensä luovuttanut valtiolle koko talouden toimintakyvyn kannalta ehdottoman välttämättömiä, pääomavaltaisia aloja voidakseen itse sijoittaa pääomansa huomattavasti tuot-toisammille aloille, ennen kaikkea jalostusteollisuuteen.

Suomessa valtio on varsin pitkälle ylittänyt nämä rajat ja sillä on suhteellisen merkittävä osuus koko taloudessa. Valtiollinen sektori laajeni Suomessa etupäässä sota- ja sodanjälkeisenä aikana. Sodan jälkeen se ylitti kriisitoimenpiteiden puitteet ja sai keskeisen aseman monopoliporvariston strategiassa. Tämän kasvaneen merkityksen se saavutti tieteellisteknisen vallankumouksen oloissa kiristyneen maailmanjärjestelmien kilpailun takia, lukuisia valtioita käsittävän sosialistisen leirin synnyttyä toisen maailmansodan jälkeen. Kun Suomen valtio ennen toista maailmansotaa keskittyi etupäässä monopolipääomalle kannattamattomien alojen valtiollistamiseen, sen taloussektori laajenee nykyisin yhä enenevässä määrin myös uusimmille pääomavaltaisille aloille. Suomalaiset monopolit eivät enää kykene yksin hankkimaan välttämättömiä pääomia niille aloille, jotka ovat yhteydessä automatisointiin, kemiallistamiseen ja energiatalouden kehitykseen. Suomessa, eräässä kehittyneen leirin taloudellisesti heikoimmista valtioista, monopolipääoman suhteellisen vähäiset pääomaresurssit eivät kuitenkaan ole johtaneet läheskään niin voimakkaaseen ulkomaisten pääomien maahantunkeutumiseen kuin esimerkiksi Norjassa ja Tanskassa, jotka taloudelliselta potentiaaliltaan ovat Suomeen rinnastettavissa. Syy tähän on etupäässä Suomen hallitusten pääomantuontia voimakkaasti rajoittanut politiikka. Toisaalta on pyritty suojelemaan ulkomaisten monopolien ylivoimalta oman maan monopoleja, jotka kansainvälisessä katsannossa ovat kääpiöitä; toisaalta ulkopoliittinen harkinta on varmaankin näytellyt ratkaisevaa osaa. Tosin Suomen monopoliporvariston merkittävän osan nykyiset pyrkimykset osallistua jossakin muodossa Länsi-Euroopan yhdentymiskehitykseen synnyttävät vaikeita ongelmia tässä kysymyksessä. Jo EFTA-sopimuksen takia Suomen oli pakko osittain vapauttaa pääoman vientiä ja tuontia. Ennen kaikkea viime vuosina pääoman vienti- ja tuontiarvot ovat selvästi kohonneet.⁵⁴ Solmittiinpa mahdollinen EEC-sopimus missä muodossa tahansa, tämä kysymys tulee varmasti siinä yhteydessä uudelleen esiin länsieurooppalaisten ja myös suomalaisten monopolipiirien vaatimuksena. Lienee selvää, että Suomen pääomamarkkinoiden avautuminen läntisten monopoliryhmien yhä voimakkaammin tunkeutuessa maahan tulee aiheuttamaan vakavia ulkopoliittisia ongelmia ja johtamaan luokkaristiriitojen kärjistymiseen, mikä Suomessa on hyvin kiinteässä yhteydessä ulkopoliitiikkaan.

53. Vrt. A. Pokrowski, cm. teos.

54. Vrt. tähän: Att investera över gränserna — vem, hur och i vad? *Mercator* 6/1970, s. 86 alk.

Syy valtiollisen talussektorin tärkeään rooliin Suomessa — tärkeämpään kuin esimerkiksi USA:ssa ja Ruotsissa — on löydettävissä maan monopoliporvariston taloudellisesta ja poliittisesta heikkoudesta. Monopoliien liikevaihdon suhdetta bruttokansantuotteeseen voidaan pitää pääoman keskittymisen ja yhteenkokoontumisen osoittimenä. Suomen kymmenen suurimman yksityisen monopolin liikevaihto oli v. 1967 9,6 % Suomen bruttokansantuotteesta. USA:ssa vastaava osuus oli 11,2 %.⁵⁵ Jos lasketaan mukaan suurimmat valtiolliset yritykset, USA:n vastaava arvo jää muuttumatta, koska siellä ei ole kymmenen suurimman konsernin joukossa ainuttakaan valtion yritystä, mutta Suomessa se kohoaa 11,8 %:iin. Suomessa valtiollisen sektorin laajentamisella ja ennen kaikkea suurten valtiollisten konsernien lisääntyvällä perustamisella on tehtävänä jouduttaa keskittymisen ja yhteenkokooutumisen objektiivista tendenssiä ja sopeuttaa se monopolikapitalismin kansainväliseen kehitystasoon. Joskin taso vastaa suurin piirtein USA:n monopolien kehityksen tasoa paljastaa vertailu USA:han valtavan eron Suomen ja USA:n monopolien potentiaalin välillä. Suomen suurimman yksityisen konsernin, Nokia Oy:n liikevaihto oli vuonna 1967 vain n. 0,5 % General Motorsin, suurimman amerikkalaisen yhtiön liikevaihdosta. Suomen monopolipääoman on suhteellisen vähäisen taloudellisen potentiaalinsa takia ja tieteellis-teknisen vallankumouksen, sosialistisen leirin sekä oman maan työväenliikkeen yhteisvaikutuksesta pakko oman etunsa vuoksi paljon suuremmassa määrin kuin amerikkalaisen monopolipääoman hyväksyä valtion välitön puuttuminen talouselämään valtiollisen sektorin laajentamisen kautta.⁵⁷

Myös Ruotsin monopolien taloudellinen potentiaali on verraten mitätön verrattuna USA:n monopoleihin: Suurimman ruotsalaisen yksityiskonsernin liikevaihto oli v. 1967 n. 3,4 % General Motorsin liikevaihdosta).⁵⁸ Kuitenkin Ruotsin valtion taloudellisen sektorin osuus on huomattavasti pienempi kuin Suomessa on asian laita; monopolien valta maan taloudessa on olennaisesti suurempi kuin Suomessa ja monessa muussa Länsi-Euroopan maassa. Tämä johtuu pääoman keskittymisen ja yhteenkokoontumisen korkeasta asteesta. (Kymmenen suurimman yksityisen ruot-

55. Laskettu seur. muk.: *DWI-Berichte*, Berlin 3/1969, s. 30/31; *Konjunktur-läget* — Hösten 1969, Stockholm, s. 7 ja omia yhdistelmiä *Mercatorista* ja *Talouselämästä* 1968.

56. Laskettu seur. muk.: *DWI-Berichte*, Berlin 3/1969, s. 30/31 ja *Nordisk statistisk årsbok*, Stockholm 19/1968, s. 67.

57. Vrt. W. Tscheprow, V. I. Lenin über das wesen und nationale Typen des Imperialismus, *Die Leninsche Lehre vom Imperialismus und die Gegenwart*, s. 84 alk., erityisesti 95—98.

58. Laskettu seur. muk.: *DWI-Berichte*, Berlin 3/1969, s. 30/31 ja *Nordisk statistisk årsbok*, Stockholm 19/1968, s. 67.

salaisen konsernin liikevaihto oli v. 1967 n. 19,0 % maan bruttokansantuotteesta.) Ruotsi onkin nykyään tässä suhteessa johtava maa koko maailmassa.

Toinen tärkeä syy, jonka takia valtiollinen sektori Suomessa on esimerkiksi juuri USA:han ja Ruotsiin verrattuna niin laaja, perustuu suomalaisen kapitalismin kyvyttömyyteen saavuttaa työn tuottavuuden tietty kasvuvauhti, mikä, kuten tunnettua, viime kädessä on ratkaiseva tekijä kahden yhteiskuntajärjestelmän välisessä taistelussa.⁶⁰ Työn tuottavuutta eri maissa voidaan vertailla likimääräisesti esimerkiksi nettokansantuotteen per capita-arvojen avulla. USA:ssa nettokansantuote asukasta kohden oli v. 1968 3551 dollaria, Ruotsissa 2824 dollaria mutta Suomessa vain 1346 dollaria.⁶¹ Kun USA ja Ruotsi näillä arvoillaan ovat kehittyneiden kapitalististen maiden kärjessä, sijoittuu Suomi puolestaan loppupäähän. Valtiosektorin laajentamisen kautta tapahtuva valtion suora puuttuminen talouteen on monopoliporvariston kannalta välttämättömyys heikommin kehittyneissä, työn tuottavuudeltaan suhteellisesti alaisemmissa maissa kuten Suomessa.

Valtiollisen sektorin merkittävä rooli Suomen taloudessa on siis ensisijaisesti seurausta maan monopolien suhteellisen vähäisestä taloudellisesta ja siten myös poliittisesta voimasta.

Yksityiset monopolit ovat tieteellis-teknisen vallankumouksen jatkuvasti edistyessä kykenemättömiä hankkimaan varoja määrättyjä, koko kapitalistiselle taloudelle tärkeitä sijoituksia varten. Tämän ohella valtiollisen taloussektorin kasvamisessa näyttelee merkittävää osaa myös se, että Suomen monopolit yksinkertaisesti hyötynäkökohtien takia eivät ole valmiita tekemään sijoituksia, joilla on pitkä kuoletusaika. Koska nämä kuitenkin ovat monopolien etujen kannalta välttämättömiä tehtäviä, ne annetaan porvariston luokkaetua laajimmin edustavalla valtiolle.

Kolmas tekijä on Suomen monopoliporvariston pelko ottaa riskejä uusilla talouden aloilla, jotka ovat muissa kapitalistisissa maissa jo pitkälle kehittyneet.

Pääjohtaja C. E. Olin, suomalaisen finanssioligarkian varsin useissa teollisuus- ja pankkiyrityksissä toimiva tyypillinen työrukkanen, toteaa *Talouselämä*-lehdessä, että valtio, "joka rohkeasti riskeeraa", useimmin investoi sellaisiin suuryrityksiin kuin Rautaruukki Oy (metallinjalostus) tai Neste Oy (polttoaineet).⁶² Nykyään nämä yritykset kuuluvat liikevaihtonsa perusteella suurimpiin suomalaisiin monopoleihin, mutta niiden perustami-

59. Laskettu seur. muk.: Sama ja *Konjunkturläget — Hösten 1969*, Stockholm, s. 7.

60. V. I. Lenin, *Kootut teokset*, osa 29, s. 404.

61. *Taloudellinen katsaus*, Helsinki 1/1970, liite.

62. C. E. Olin, Uusien yritysten rahoittaminen, *Talouselämä* 51—52/1964, s. 1170 alk.

nen edellytti suuria sijoituksia ja siihen liittyi tietty riski, joka johtui kyseisten toimialojen markkinoista länsimaissa kärkevine kilpailuineen.

Tähän asti Suomessa ei ole mainittavassa määrin tapahtunut valtiolisten yritysten palauttamista yksityisomistukseen. Tämä perustuu maan sisäpoliittisiin voimasuhteisiin: oikeistopuolueet, jotka puolueohjelmissaankin tällaista yksityistämistä ovat vaatineet, eivät ole kyenneet toteuttamaan pyrkimyksiään. Tiettyä osaa lienee näytellyt myös se, että Suomessa ei kansallistamisia, so. yksityisten yritysten ottamista valtion haltuun ole tapahtunut juuri ollenkaan. Epäilemättä privatisoimisvaatimukset tulevat kuitenkin voimistumaan, sillä uusimmat suuret valtionyritykset, kuten ennen kaikkea Neste ja vuonna 1960 työväenluokan voimakkaan painostuksen jälkeen perustettu Rautaruukki, kehittyvät vastoin porvarillisten talouseksperttien synkkiä ennusteita niin edullisesti, että näiden yritysten saattaminen yksityisomistukseen saattaa olla suomalaisten monopolien välittömien voittointressien mukaista. Suomen, kuten kaikkien muidenkin kapitalististen maiden monopoliporvaristo esiintyy periaatteessa melkein kaikkia valtiollistamisen muotoja vastaan.

Koska täysin valtiolliset yritykset eivät enää ole yksityiskapitalistien omaisuutta, on monopoliporvariston edun mukaista turvautua valtiollistamiseen vain äärimmäisten poliittisten ja taloudellisten kriisien välillä.⁶³ Jo valtion luokkaluonteen takia ne tosin ovat säännöllisesti täysin monopolikapitalistien palveluksessa. Kuitenkin valtionyritysten osuuden laajentaminen kaventaa kapitalismin välitöntä aineellista perustaa, tuotannon yksityisomistusta. Siten se eroaa huomattavasti valtiomonopolistisen toiminnan sellaisista puolista kuin esimerkiksi luotto- ja veropolitiikasta tai hinta- ja palkkasäännöstelystä, jotka ovat selvästi helpommin sopeutettavissa monopolipääoman tarpeisiin kuin tuotannon valtiollistaminen.⁶⁴ Lisäksi täytyy huomata se, että juuri tuotannon valtiollistamisen merkitystä pohdittaessa täytyy tehdä selvä ero eri monopoliryhmittymien etujen välillä. Valtiollistaminen voi olla "hyvä" niille monopoleille, joille se varmistaa korkeammat voitot, kun taas ne monopolit, joiden kilpailutilanne vaikeutuu valtiollistamisen takia, vastustavat sitä.⁶⁵ Suomen oikeistopuolueet vastustavat jokaista valtiollistamisyritystä ja vaativat valtion taloussektorin suurimman osan yksityistämistä. Suomalaisen suurpääoman tärkeimmän poliittisen elimen, Kansallisen Kokoomuksen puolueohjelmassa vuodelta 1957 sanotaan, että valtion ja kuntien tehtävien on rajoitettava ainoastaan luomaan suotuisia edellytyksiä yksityisyritteliäisyyttä varten ja

63. Vrt. A. Pokrowski, em. teos.

64. Vrt. sama.

65. Vrt. Nowoselow, Die demokratische Nationalisierung — ein Mittel des Kampfes gegen die Monopole, *Sowjetwissenschaft, Gesellschaftswissenschaftliche Beiträge*, 7/1963, s. 772 alk.

että valtion ja kuntien omistukseen poikkeuksellisinä aikoina siirtynyttä omaisuutta on supistettava.⁶⁶

Myös Ruotsalainen kansanpuolue vaatii, että on hyväksyttävä kaikki mahdollisuudet siirtää valtion yritysten osakkeita yksityisille.⁶⁷ Tärkeää valtiollisen sektorin voimakkaalle sodanjälkeiselle kehitykselle on ollut se, että Keskustapuolue ei samassa mitassa kuin oikeistopuolueet ole asettunut periaatteessa jokaista valtiollistamishanketta vastaan, vaan se on vaatinut valtiovallalta yrittämishalun kehittämistä joko ohjaamalla yksityistä pääomaa tai perustamalla valtiollisia yrityksiä maan ja tuotannon niihin osiin, joissa tuotantopotentiaali ei ole taloudellisten riskien tai pääomaniukuuden takia riittävästi kehittynyt.⁶⁸ Tämä vaatimus on luonnollisesti viime kädessä täysin valtiomonopolistisen kehityksen ja järjestelmän säilyttämisen etujen mukainen. Kuitenkin Keskustapuolueesta voi täten tietyissä kysymyksissä tulla vasemmistovoimien objektiivinen liittolainen, sillä valtiollisen taloussektorin laajeneminen joka tapauksessa objektiivisesti kaivaa hautaa kapitalistiselle tuotantotavalle ja valmistelee aineellisesti sosialismiin siirtymistä.

On kuitenkin tärkeää tehdä ero valtiollistamisen eri muotojen välillä. Novoselov jakaa valtiollistamismuodot kolmeen ryhmään:⁶⁹

1. Valtio perustaa uusia yrityksiä (myös yhdessä monopolien kanssa, mutta valtion osake-enemmistöllä).
2. Valtio hankkii yksityisiä yrityksiä ostamalla niiden osakkeita.
3. Valtio pakkoluovuttaa yrityksiä joko maksamalla hyvityksen tai ilman korvausta (varsinainen kansallistaminen).

Monopoliporvaristo käyttää pakkotilanteessa mieluummin kahta ensimmäistä muotoa kuin kolmatta, koska nämä palvelevat paremmin sen välitöntä etua. Niinpä myös Keskustapuolue on voimakkaasti asettunut oikeistopuolueiden rinnalle vastustamaan valtiollistamisen kolmatta muotoa, jota Suomessa ei ole harvoja poikkeustapauksia lukuunottamatta käytettykään (v. 1924 Outokummun kaivokset).⁷⁰ Monopolit ovat valmiimpia hyväksymään valtiollistamisen kaksi ensimmäistä muotoa, koska Suomen veropoliitiikan takia nämä muodot rahoitetaan työtätekevien kustannuksella, kun taas varsinainen kansallistaminen koskee kovimmin itse monopolieihin.⁷¹ *Talouselämä*-lehti kirjoittaa tästä asiasta: "Korkea verotus on hidas, mutta

66. Vrt. Kansallisen Kokoomuksen yleisohjelma (1957) teoksessa Olavi Borg, *Puolueiden ohjelmat 1970*, Tammi, Helsinki 1970, s. 31 alk.

67. Vrt. Ruotsalaisen kansanpuolueen puolueohjelma, sama, s. 75.

68. Vrt. Keskustapuolueen yleisohjelma (1968), sama, s. 216.

69. Vrt. S. Novoselov, cm. teos.

70. Vrt. Tore Modeen, *Formerna för offentlig affärsverksamhet i Finland, Skriftserie utgiven av Handelshögskolan vid Åbo Akademi* B:20, 1965.

71. Vrt. Ingvar S. Melin, *Statsbolagens roll stor också i framtiden*, *Mercator* 23/1966, s. 473.

varma tie kansantalouden valtiollistamisprosessiin", kuitenkin "sana sosialisointi ei varsinaisessa merkityksessään ole enää ajankohtainen".⁷²

Kuitenkin myös varsinaisessa kansallistamisessa on erotettava seuraavat kaksi muotoa. Ensiksikin: kansallistamisen porvarillis-monopolistinen muoto, jonka sisältö on säännöllisesti pelkästään konkurssiin menneiden yritysten tervehdyttäminen ja johon useimmiten liittyy yksityisomistuksen myöhempi palauttaminen.⁷³ Ja toiseksi: kansallistamisen demokraattinen muoto, joka välittömästi sodan jälkeen näytteli koko Länsi-Euroopassa (erityisesti Italiassa ja Ranskassa) merkittävää osaa. Tämä muoto merkitsee tärkeimpien tuotantovälineiden luovuttamista valtion haltuun demokraattisten ja antimonopolististen voimien taistelun tuloksena, jonka päämääränä on monopolien taloudellisen ja poliittisen mahdin heikentäminen. Toisin kuin useassa Länsi-Euroopan maassa kehitys ei kulkenut tähän suuntaan. Myös Suomessa esiintyi toisen maailmansodan jälkeen tosin voimakkaita kansallistamisvaatimuksia, mutta ne eivät tuottaneet tulosta. Tärkein syy tähän oli se, että ensimmäisillä sodanjälkeisillä valtiopäivillä vallitsi porvarillinen enemmistö ja toisaalta jo pian sodan jälkeen oikeistososialidemokraatit määräsivät taas puolueensa linjan. SKDL teki muun muassa v. 1947 lakiehdotuksen, jonka mukaan piti kansallistaa kaikki pääomaltaan 50 miljoonaa markkaa ylittävät teollisuusyritykset, kaikki kaivokset, suurimmat voimalaitokset ja koko ulkomaankauppa. Myös sodan seurauksena vahvistunut sosialidemokratian vasen siipi, joka myöhemmin osittain siirtyi SKDL:oon tai muodosti sittemmin TPSL:n ytimen, vaati jo helmikuussa 1945 voimakkaasti suuryritysten ja liikepankkien kansallistamista.⁷⁴

Suomen sodanaikainen presidentti, sotasyölinen Risto Ryt kirjoitti tähän aikaan salanimellä: "Kansallistaminen on taloudellinen itsemurha."⁷⁵ Näissä sanoissa kuvastuu suomalaisen monopolipääoman koko pelko työväenluokan vaatimuksia kohtaan. Näiden vaatimusten toteutuminen ei olisi merkinnyt Suomen "taloudellista itsemurhaa" vaan suomalaisen monopolipääoman taloudellisen ja poliittisen mahdin oleellista murskaantumista. Ja Suomen monopoliporvaristo löysi SDP:n oikeistojohtajista voiman, joka tuki sitä tämän vaaran torjumisessa. Vuonna 1945 sosialidemokraattinen kansanhuoltoministeri Uuno Takki vastasi erääseen SKDL:n ja vasemmistososialidemokraattien hallitukselle esittämään kysymykseen sanomalla, että puuttuminen talouden omistussuhteisiin vaarantaisi sotakorvausten maksamisen, kansalle välttämättömien kulutushyödykkeiden hankkimisen ja ulkomaankaupan elvyttämisen.⁷⁶ Kansallistamiskysymys annettiin komitean poh-

72. Sosialisointia valhekaavussa, *Talouselämä* 6/1964, s. 122.

73. Vrt. S. Nowoselow, em. teos.

74. Vrt. Sosialisointisuunnitelmat 1940-luvulla, *Talouselämä* 34/1966, s. 751.

75. Sama.

76. Sama.

dittavaksi. Vuonna 1947 komitea julkaisi "yleisen ohjelman", johon sisältyi myös joukko konkreettisia kansallistamisvaatimuksia.⁷⁷ Näitä ei kuitenkaan päästy toteuttamaan ensi kädessä SDP:ssä tapahtuneen oikeistolaistumiskemyksen johdosta. SDP oli jo vuodesta 1945 lähtien jatkuvasti heikentänyt yhteistyötään SKDL:n kanssa ja katkaisi vuonna 1948 sen kokonaan.

Tästä huolimatta valtiollinen sektori kehittyi sodan jälkeen voimakkaasti. Porvarillinen oikeustieteilijä Tore Modeen pitää merkittävänä, että "Suomella on takanaan valtiollisen yritteliäisyyden jatkuva nousu, vaikka valtiopäivillä on useimmiten ollut porvarillinen enemmistö ja vain harvat hallitukset ovat olleet vasemmistoenemmistöisiä".⁷⁸ Suomen monopolipääoman on siis ollut pakko alistua valtiollistamiseen ensisijaisesti tuotannon kasvavan yhteiskunnallistumisen ja kaikkien kapitalistiselle järjestelmälle ominaisten ristiriitojen kärjistymisen takia, ja vähemmän työväenluokan ja sen kanssa liitossa olleiden muiden antimonopolististen kerrosten kansallistamisen puolesta käymän kamppailun vuoksi. Suomalainen monopolipääoma on tosin periaatteellisesti asettunut tätä kehitystä vastaan, mutta valtion on täytynyt monopolipääoman korkeimpana puolustajana vastata juuri tästä kehityksestä.

Mitä mahdollisuuksia valtion sektorin laajentaminen talouselämässä tarjoaa Suomen työväenluokalle? Porvarillisen valtion roolista tulee valtiomonopolistisessa kapitalismissa problemaattisempi kuin koskaan ennen. Valtio on sellaisen yhteiskuntaluokan vallankäytön väline, jonka herruus perustuu tuotantoväilneiden yksityisomistukseen. Samanaikaisesti valtion on kuitenkin pakko — tuotantovoimien objektiivisen kehityksen takia — kaventaa tämän herruusjärjestelmän perustaa. Porvariston vallan säilyttämiseksi on lisättävä valtion taloudellisia tehtäviä ja erikoisesti valtion tuottavaa omaisuutta. Valtion on etsittävä monopolien eduksi "yhteiskunnallista optimia", ts. sitä valtiollistamisen määrää, joka ei vaaranna kapitalismin jatkuvuutta.⁷⁹ Tieteellis-teknisen vallankumouksen vaikutuksesta kuilu jatkuvasti kehittyvien tuotantovoimien ja kapitalististen tuotantosuhteiden välillä kasvaa ja siksi valtion on yhä vaikeampaa löytää tätä "optimia" loukkaamatta samalla monopoliporvariston oleellisia intressejä. "Yksikään porvarillinen hallitus ei voi ylittää sitä rajaa, jonka toisella puolen voisi puhua kapitalismin kuoleentumisesta."⁸⁰ Kuitenkin porvarillinen valtio saa lisääntyvien taloudellisten tehtäviensä myötä entistä suuremman suhteellisen itsenäisyyden monopolien suhteen.⁸¹ Monopolit eivät enää ole kaikkivaltaita. Siitä on todistuksena jo se, että niiden on ollut olemassaolonsa pelas-

77. Sama.

78. Vrt. Tore Modeen, cm. teos, s. 9.

79. Vrt. A Pokrowski, cm. teos.

80. I. A. Pewsner, cm. teos.

81. Vrt. W Tschepprakow, cm. teos, s. 97/98.

tamiseksi pakko tarttua valtiomonopolistisiin toimenpiteisiin, erityisesti valtion oman taloussektorin laajentamiseen. Valtiomonopolistisen kapitalismin vallitessa monopoliporvariston lisäksi myös työtätekevät vaikuttavat lisääntyvässä määrin valtioon. Samoin valtioon vaikuttavat myös ne objektiiviset tekijät, jotka liittyvät tieteellis-tekniseen vallankumoukseen ja molempien maailmanjärjestelmien keskinäiseen kamppailuun.⁸²

Sodanjälkeiset kokemukset Länsi-Euroopan maissa osoittavat, että kansallistaminen on suoranaisesti tuonut usein suurempia etuja monopoleille kuin työväenluokalle. Näin on silloinkin, kun kansallistamiseen on päästy työtätekevien kamppailun kautta, jollei kansallistamiseen ole liittynyt valtiollisen sektorin johtojärjestelmän perusteellinen demokratisoiminen.⁸³ Vain tällä edellytyksellä voi valtion taloudellisen osuuden laajentaminen koko kansantaloudessa merkitä työväenluokalle sekä yhteiskunnallista että poliittista edistystä. Ja tämä edellytys voidaan saavuttaa ainoastaan työväenluokan ja sen antimonopolististen liittolaisten poliittisella taistelulla.

Tämän kieltäminen johtaa työväenluokkaa vahingoittaviin dogmaattisiin käsityksiin. Arvo Tuominen, SKP:n pääsihteeri vuosina 1935—1940, nykyisin sosialidemokraatti, asettuu vastustamaan kaikkea kansallistamista sanoen: ”Sosialisointi Suomessa olisi taantumuksellista. Valtiokapitalismi pienen ryhmän käsissä on vielä pahempi kuin trustit ja kartellit.”⁸⁴ Nämä kommunismin kavaltajan tietoisesti levittämät käsitykset ovat esimerkki täydellisestä kyvyttömyydestä ymmärtää valtiomonopolistisen kapitalismin dialektiikkaa sekä työväenluokan ja muiden demokraattisten voimien luokkataistelun kasvavaa merkitystä monopolien mielivaltaa vastaan.

Toisaalta työväenluokka ei saa kuitenkaan eksyä revisionistisiin illuusioihin siitä, että se valtiomonopolistisen kapitalismin kautta voisi askel askelelta saavuttaa socialistiset tuotantosuhteet. Tällaisia illusorisia käsityksiä edustaa ennen kaikkea suomalainen sosialidemokratia ja ne näyttelivät huomionarvoista roolia myös SKP:n uutta puolueohjelmaa käsiteltäessä; tällöin erityisesti keskusteltaessa rauhanomaisesta siirtymisestä sosialismiin.⁸⁵

Lisääntyvä valtiollistuminen luo kylläkin lisääntyvässä määrin väliittömiä aineellisia edellytyksiä sosialismille, mutta se ei vapauta työväenluokkaa vallankumouksellisesta tehtävästään, vanhan valtajärjestelmän murskaamisesta. Tältä pohjalta myös SKP ja SKDL asettavat kansallistamisvaatimuksensa huolimatta puolueen sisäisissä keskusteluissa esiintyneistä poikkeavista mielipiteistä. SKP:n lähiajan talouspoliittisessa ohjelmassa, jo-

82. Vrt. W. W. Ljubimowa, em. teos.

83. Vrt. V. I. Leninin oppi imperialismista ja nykyaika, em. teos, s. 283.

84. *Mercator* 17/1969, s. 423.

85. Vrt. esimerkiksi tovereiden Kilpelä ja Rautee välistä keskustelua: *Kommunisti* 2/1968 ja 3/1968.

ka hyväksyttiin 14. puoluekokouksessa v. 1966, vaaditaan liikepankkien ja muiden luottolaitosten asettamista yhteiskunnan valvontaan sekä vakuutuslaitosten, lääketehtaiden ja apteekkien kansallistamista. Edelleen vaaditaan, että valtiollista sektoria on teollisuudessa kehitettävä sekä suorittamalla uudelleeninvestointeja olemassaoleviin valtionyrityksiin että kansallistamalla monopolisoituneita tuotantolaitoksia. Talouden kehittämisessä on pantava ratkaiseva paino valtionyrityksille.⁸⁶ SKDL:n periaateohjelmassa vaaditaan mm., että valtionyrityksissä täytyy toteuttaa yritysdemokratiaa, joka voisi toimia esimerkkinä muille yrityksille.⁸⁷

Suomalaisen sosialidemokratian kehittymisellä tulee lähivuosina olemaan ratkaiseva merkitys niiden työväenluokan vaatimusten kannalta, jotka tähtäävät demokraattiseen, antimonopolistiseen kansallistamispolitiikkaan. Sodan jälkeen SDP:n oikeistosiipi otti puolueensa johdon tiukasti käsiinsä. Vuonna 1952 hyväksyttiin vanhan, vuodelta 1903 perityn vallankumouksellisen puolueohjelman tilalle uusi ohjelma. Tässä asiakirjassa sana "sosialisointi", kansallistamisen porvarillinen ja sosialidemokraattinen ilmaisu, esiintyy yhden ainoan kerran kiedottuna yleisiin, taloudellisesta tarkoituksenmukaisuudesta puhuviin sanakäänteisiin.⁸⁸ Uuden ohjelman hyväksymisestä lähtien sosialidemokratian johtajat ovat useimmiten vastustaneet SKDL:n kansallistamishdotuksia.

TPSL:n synnyssä näytelivät myös talouspoliittiset erimielisyydet, mm. kansallistamiskysymys, tiettyä roolia ulkopoliittisten mielipide-erojen ohella. TPSL asettaa kansallistamiselle suunnilleen samat demokraattiset vaatimukset kuin SKDL, joskin toisista ideologisista asettamuksista lähtien.⁸⁹ Aina vuoteen 1970 asti TPSL esiintyikin lähes kaikissa kansallistamiskysymystä koskeneissa valtiopäiväkeskusteluissa yhdessä SKDL:n kanssa.

Vuotta 1963 voidaan pitää käännekohtana SDP:n ulkopoliittisten peruskäsitysten osalta ja puolueen astuttua hallitukseen v. 1966 voimistuivat puolueessa myös kansallistamista vaativat tai ainakin sanaa "kansallistaminen" ylipäänsä käyttävät äänet (esim. silloinen puoluesihteri Raatikainen). SDP:n puoluekokous v. 1969 — jossa tapahtui edelleen lievää oikeistolaistumista (vrt. ennen kaikkea puoluejohdon kokoonpano) — ei talouspoliittisessa päätöslauselmassaan kuitenkaan tavallakaan maininnut kansallistamista. Sen sijaan kyllä vaadittiin erilaisia valtiomonopolistisia toimenpi-

86. Vrt. *Kommunistisen puolueen lähiajan talouspoliittinen ohjelma*, hyväksytty SKP:n 14. edustajakokouksessa 1966, Satakunnan yhteisvoima Oy, Pori 1966, s. 31.

87. Vrt. SKDL:n periaateohjelma (1967), Olavi Borg, *Puolueiden ohjelmat 1970*, Tammi, Helsinki 1970, s. 152.

88. Vrt. SDP:n periaateohjelma (1952), *SDP-ohjelmia ja kannanottoja*, hyväksytty SDP:n 28. puoluekokouksessa Turussa 1966, Helsinki 1969, Paasipaino, s. 6.

89. Vrt. TPSL:n periaateohjelma (1967), Olavi Borg, *Puolueiden ohjelmat 1970*, Tammi, Helsinki 1970, s. 199 alk.

teitä "olemassaolevien puitteiden sisällä".⁹⁰ *Mercator*-lehti tulkitsi kokouksen kannanotot pääkirjoituksensa otsikossa: "Epärealistista, mutta ei vaarallista".

Rauhoittavana merkinä pidettiin sitä, ettei SDP:ssä enää ole laajempaa "sosialisointikeskustelua" odotettavissa. Tämän "talouselämä" saattoi kirjata tyytyväisenä.⁹¹ Vuoden 1969 puoluekokouksen ja erikoisesti vuoden 1970 vaalitappion jälkeen puolueen vasemmistovoimat astuivat kuitenkin voimakkaammin ja ennenkaikkea myös järjestäytyneemmin näkyviin. Ns. punaisten sosialidemokraattien kokouksessa vuoden 1970 maaliskuun vaalien jälkeen julkaistiin asiakirja, joka käynnisti vilkkaan keskustelun puolueen sisällä. Asiakirjassa todettiin mm., että SDP ei ollut toteuttanut puolueohjelman edellyttämää pyrkimystä kohti sosialismia, vaan oli ainoastaan innokkaasti korjaillut suomalaisen kapitalismin epäkohtia. SDP:n vasemmisto halusi toteuttaa puolueohjelmaa muun muassa siten, että suuri ja keskiuuri teollisuus kansallistettaisiin ja pankit sekä vakuutuslaitos siirretäisiin yhteiskunnan omistukseen.⁹²

Saattaa olla, että SDP:n lähivuosina on pakko suostua puolueen riveistä kuuluviin vaatimuksiin. Tällöin voitaisiin päästä yhteistyöhön SKDL:n, TPSL:n, SDP:n ja ammattiyhdistysliikkeen kesken demokraattisen kansallistamisen kysymyksessä. Edellytyksiä tälle kehitykselle luovat erityisesti yhteiskunnallisen kehityksen objektiiviset tekijät, erikoisesti tieteellis-teknisen vallankumouksen paine, sosialismin voitoksi kehittyvä maailmanjärjestelmien välinen kilpailu, Suomessa valtiomonopolistisen kapitalismin jatkuvasti kärjistyvät ristiriidat ja työväenluokan kasvava painostus.

Tältä perustalta edellytykset Suomen kansantalouden laajojen osien demokraattiselle kansallistamiselle ja valtion yritystoiminnan pitkälle menevälle demokratisoimiselle voivat olennaisesti parantua. Kamppailu näiden päämäärien saavuttamiseksi voi myös Suomessa muodostua tärkeäksi osaksi koko monopolienvastaista taistelua.

90. Vrt. Talouspolitiikan kehityslinjoja; *SDP-ohjelmia ja kannanottoja*, Helsinki 1969, Paasipaino, s. 49.

91. Vrt. Orealistisk, men inte hotfullt; *Mercator* 11/1969, s. 301/02.

92. Vrt. *Sos.-dem. puolueen vasemmisto*, Punaiset sosialidemokraatit Karjaal-la 11.—12. 4. 1970, moniste.

Huomautus

E. Hmel'nitskajan artikkeli on aiemmin ilmestynyt *Kommunistissa* 11/67. Julkaisem-
me sen hieman lyhennettynä sekä väliotsikoin ja kursivoinein varustettuna. Wolf-
gang Fritschin tutkimus on ilmestynyt vuonna 1971 Greifswaldin (DDR) Ernst-
Moritz-Arndt-yliopiston pohjoismaita käsittelevässä aikakauskirjassa *Nordeuropa* (Stu-
dien-4). Artikkelin ovat suomentaneet Jussi Talvitie ja Kustaa Hulko.

Poliittisesta suhdanteesta

Johan Storgårds

Tämä artikkeli on kirjoitettu Mikael Böökin ja minun pitämäni luennon pohjalta ja sen jatkeeksi. Luento muodosti teoreettisen ja metodologisen johdatuksen syksyllä 1971 Helsingin yliopiston sosiologian laitoksella järjestetyssä seminaarissa ("vallankumouskurssi"), jonka aiheena olivat konkreettiset vallankumoukselliset tilanteet ja niiden konkreettinen analyysi.

Edellisenä keväänä oli pidetty luentosarja historiallisen materialismin perusteista. Mutta näytti siltä, että nämä historiallisen materialismin vielä varsin yleisiksi jääneet opit oli vaikeata yhdistää sekä viralliseen sosiologiaan että ympäröivään yhteiskunnalliseen taisteluun, politiikkaan. Uuden luentosarjan oli määrä yhdistää yleiset tiedot päiväntapahtumiin, siis erityiseen.

Soihdussa tämän kirjoituksen tehtävänä on muodostaa johdanto ajankohtaisten tilanteiden tieteelliselle analyysille, rakentaa siltä yleisestä marxilais-leniniläisen tieteen ja filosofian opiskelusta "konkreettisten tilanteiden konkreettiseen analyysiin". Tätä Lenin kaikella syyllä nimitti marxismin sie-luksi.

Luentoamme on tähän kirjoitukseen muutettu. Tähän löytyi monia syitä: luennon kritiikissä tuli esille uusia piirteitä, luennoitsijat olivat itse oppineet lisää ja yleinen keskustelu on jo edennyt monista syksyllä tärkeinä pidetyistä kohdista. Tekstiä kirjoitettaessa vanha luentorunko — paitsi että sen rakenne on muutettu Soihdun tarpeita varten — paisui ja valtiokysymyksestä lähtien teksti on kirjoitettu täysin uudelleen.

Kirjoituksen rakenne:

Esimerkki konkreettisten tilanteiden konkreettisesta analyysista

Historian jaksottelu

- I Tuotantotavan mukaan*
- II Kapitalismin asteet*
- III Maailmanpolitiikan vaiheita*
- IV Luokkataistelun jakso*

Valtiokysymys

1. *Valtiotyyppi:* talous ja politiikka
2. *Valtiomuoto:* Interventionismi, rakenteet, valtiosääntö, yleinen yhteys, ideologiset apparaatit ja väkivaltakoneisto, kansallisuuskysymys, hajoita ja hallitse-periaate, poliittisen järjestelmän kalenteri
3. *Hallitustapa:* valtablokki

V *Poliittinen suhdanne* (tässä siis yhdistyy kaksi punaista lankaamme, jak-sot ja valtio)

Metodologinen huomautus

Poliittinen suhdanne

Tammivaalien kertausta

I *Taustana luokkataistelun jakson käännekohta*

II *Hallitustavan muutos*

III *Auran hallitus 29. 10. 1971*

IV *Eduskuntavaalit 2.—3. 1. 1972*

V *Sosialidemokraattinen vähemmistöhallitus 23. 2. 1972*

Suhdanneahamotelma

Esimerkki konkreettisten tilanteiden konkreettisesta analyysistä

Kuuluu esimerkki konkreettisen tilanteen analyysistä ja sen pohjalta tehdyistä taktisista johtopäätöksistä poliittisen käytännön suhteen on Leninin *Kirjeitä kaukaa* (*Kootut teokset* osa 23). Helmikuun vallankumouksen aikana 1917 Lenin eli vielä maanpaossa Sveitsissä. Sieltä käsin hän mahdollisuuksiensa mukaan seurasi Venäjän tapahtumia. Hänen ainoat tietolähteensä Venäjän päivantapahtumista olivat länsimaiden taantumukselliset ja porvarilliset päivälehdet. Päivälehtien tiedot olivat sekä puutteellisia että ideologisesti vääristeltyjä. Mutta ei ainoastaan taantumukselliset päivälehdet vaan myös itse kapitalistinen todellisuus anta itsestään vääristyneen kuvan (vrt. tavarafetisismi, työpalkka). Todellisuuden paljastaminen ilmenemismuotonsa takaa oli vaikeata myös Venäjällä. Leninin onnistui kuitenkin tehdä ajankohtaisesta tilanteesta tieteellinen analyysi. Olihan hänellä ennestään erittäin tarkat tiedot venäläisestä yhteiskuntamuodostumasta, tiedot, jotka hän oli hankkinut mm. kirjoittaessaan vuonna 1899 ilmestyneen kirjansa *Kapitalismin kehitys Venäjällä*.

Saadaksemme käsityksen siitä, mitä konkreettisten tilanteiden konkreettinen analyysi on otamme lainauksen kolmannesta kirjeestä: "Helmi-maaliskuun vallankumous oli vain vallankumouksen *ensimmäinen vaihe*. Venäjä elää parhaillaan omalaatuista historiallista ajankohtaa, jolloin tapahtuu

siirtyminen vallankumouksen seuraavaan vaiheeseen eli 'toiseen vallankumoukseen'...

Jos haluamme olla marxilaisia ja ottaa oppia maailman vallankumouksien kokemuksesta, meidän on koetettava ymmärtää, nimenomaan missä mielessä tämä *siirtymishetki* on *omalaatuisensa* ja minkälainen taktiikka johtuu sen objektiivisista erikoisuuksista." Tässä on tärkeää huomata mitä Lenin vaatii marxilaisilta; tilanteessa on ymmärrettävä miksi siirtymishetki on omalaatuinen eli mitä erikoispiirteitä määrätyllä *poliittisella suhdanteella* on ja mitä taktiikkaa se vaatii. Lenin jatkaa osoittamalla tilanteen erikoislaatuisuuden. "Tämä tilanne on omalaatuisensa siinä mielessä, että gutshkovilais-miljukovilainen hallitus saavutti ensimmäisen voiton tavattoman helpolla seuraavien kolmen tärkeimmän seikan takia: 1) sitä auttoivat englantilais-ranskalainen pääoma ja sen asiamiehet; 2) sitä auttoi armeijan ylimpien kerrosten eräs osa; 3) koko Venäjän porvaristo oli valmiiksi järjestäytynyt zemstvo- ja kaupunkivirastoissa, Valtakunnanduumassa, sotateollisuuskomiteoissa y.m. Gutshkovilainen hallitus on pihdeissä."

Tässä Lenin siis sanoo miksi porvaristo onnistui kahdeksassa päivässä voittamaan valtiovallan monisatavuotiselta tsaarinvallalta. Miksi hallitus sitten oli pihdeissä? Sen vuoksi, että vallankumousta ei suinkaan tehnyt Miljukovin hallitus vaan Venäjän työläiset, jotka eivät tietenkään asettuneet nöyrästi kapitalistien hallituksen pyöriteltäviksi — vaikkakin kyseessä oli vallankumoushallitus. Tämän kirjoituksen puitteissa emme voi antaa tarkempaa sisältöä Leninin väitteisiin venäläisen porvariston ja kapitalismin suhteista länsivaltoihin; emme ehdi käsitellä ensimmäisen maailmansodan kapitalistisen luonteen aikaansaamaa kuilua porvariston ja tsaarin välillä emmekä myöskään voi kosketella tässä sitä kaksoisvaltaa, jonka ituja Lenin jo tässä kirjoituksessaan käsittelee.

Mitkä ovat Leninin johtopäätökset taktiikan suhteen? "Meidän on *osattava soveltaa* taktiikkaamme ja lähimmät tehtävämme jokaisen kyseessä olevan tilanteen *erikoisuuksiin*. Vuoden 1917 helmikuuhun saakka oli vuo-rojärjestyksessä rohkea vallankumouksellisinternationalistinen propaganda, joukkojen nostaminen taisteluun, niiden herättäminen. Helmi-maaliskuun päivinä tarvittiin sankaruutta antautumuksellisessa taistelussa, jotta olisi saatu murskatuksi viipymättä lähin vihollinen, tsarismi. Nyt meillä on sellainen *kausi* jolloin *siirrytään* tästä vallankumouksen ensimmäisestä vaiheesta sen toiseen vaiheeseen, 'ottelusta' tsarismia vastaan 'otteluun' gutshkovilais-miljukovilaista, tilanherra-kapitalistista imperialismia vastaan. Nyt on vuorossa *organisatorinen* tehtävä, mutta ei missään tapauksessa siinä mielessä, että toimittaisiin kaavamaisesti. . ."

Olemme esittäneet *Kirjeitä kaukaa* esimerkkinä marxilaisesta jaksotte-lusta — vieläpä päiväntapahtumien jaksottelusta: kausi ennen helmikuun

vallankumousta, siirtymäkausi ja viittaus vallankumouksen seuraavaan vaiheeseen, siihen vaiheeseen johon tämä siirtymäkausi johtaa. Jokaisella jaksolla on omat tehtävänsä ja omat ehtonsa jotka vaativat "kyseessäolevan tilanteen erikoisuuksiin" perustuvaa poliittista taktiikkaa. Kuitenkin, ennen kuin pääsemme tieteelliseen päiväntapahtumien analyysiin meidän on palautettava mieleen historiallisen materialismin yleisemmin tunnettuja perusasioita.

Historian jaksottelu

Historioitsijat ovat aina ja kaikkialla jakaneet historian jaksoihin. Ongelmana heillä kaikilla — ainakin rehellisillä historioitsijoilla — on ollut "hyvän jaottelun" löytäminen. Tulosten räikeys antaa kuitenkin aihetta epäilyksiin siitä, mihin nämä jaottelut perustuvat: vanha aika, keskiaika ja uusi aika; Ludvig XVI:n vuosisata, Paasikiven aika; 30-luku, 40-luku jne.; hyvinvointiyhteiskunta, valinnan yhteiskunta — kaikki nämä antavat jollekin historialliselle ajanjaksolle jonkun nimen, ehkä ei sattumanvaraisen, mutta tekaistun. Tällainen jaksottelu on lähinnä nimittelyä; se ei sano meille juuri mitään siitä aineellisesta todellisuudesta, josta on kysymys ja jakaa aikakaudet toisarvoisten seikkojen perusteella. Marxin joittelu eroaa näistä siinä, että sen perustana on aineellinen tuotanto.

I Tuotantotapa

Tuotanto on kuitenkin vielä liian yleinen käsite. Meidän on tarkennettava tämän tuotannon muodot, *tuotantotavat*. Nämä muodostavat perustan kaikkein yleisimmälle jaksottelulle: orjanomistusyhteiskunta, feodaalinen tuotantotapa, kapitalismi, sosialistinen tuotantotapa. Tuotantotavat rakentuvat tuotantovoimista — työkalut, tekniikka, raaka-aineet ja ennen kaikkea ihmiset — ja tuotantosuhteista, suhteista toisaalta ihmisten välillä (esim. pääomasuhde) ja toisaalta ihmisten ja tuotantovälineiden välillä. Jokaisessa konkreettisesti yhteiskuntamuodostumassa yksi tuotantotapa on hallitseva. Siitä asti, kun tietty tuotantotapa on saavuttanut hallitsevan aseman tietyssä yhteiskuntamuodostumassa, vallitsee "taloudellisesti annettu yhteiskunnan jakso" (Lenin) kunnes toinen tuotantotapa kumoaa tämän.

Yhteiskuntamuodostuma on tässä käsite, joka tarkoittaa yhteiskuntaa konkreettisesti kokonaisuudessaan, kansallisine erityispiirteineen, valtiomuotoineen, ideologioineen ja tuotannollisine rakenteineen. Tuotantotapa taas antaa tälle konkreettiselle muodostumalle sille ominaiset, erityiset liikun-

nanlakinsa. Tämä määrää viime kädessä ne paikat ja roolit, jotka muut konkreettiset yhteiskunnan ilmiöt yhteiskuntamuodostumassa saavat. Näin ollen *Pääomassa* esitetty kapitalistinen tuotantotapa määrää "modernin yhteiskunnan taloudellisen liikunnanlain", joka pätee kaikissa yhteiskuntamuodostumissa, joissa kapitalistinen tuotantotapa on hallitseva.

Siirryttäessä feodalismista kapitalismiin tuotantotavat esiintyivät pitkään päällekkäisinä, maanomistuksen ollessa hallitsevassa asemassa. Kauppapääoma, kapitalismin alkio, esiintyi tällöin maanomistuksen sitomassa muodossa. Vasta koneellisen suurteollisuuden kehityksen myötä kapitalismi pääsi hallitsevaksi feodalismiin nähden. Tänäpäin kapitalistiset tuotantosuhteet ovat meillä vallanneet myös koko maatalouden ja hallitsevat kaikkia yhteiskunnallisia suhteita. Samalla tuotanto on saanut yhä yhteiskunnallisemman luonteen, kaikki tuotannonalat, työntekijät ja yhteiskuntamuodostumat ovat nyt välttämättömässä vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Konkreettista todellisuutta tarkemmin käsiteltäessä ollaan jo seuraavan jaksottelun alalla.

II Kapitalismin asteet

Seuraava historiallisten jaksojen vedenjakaja on *aste*, jonka yhteiskuntamuodostuman hallitseva tuotantotapa kulloinkin on saavuttanut. Lenin osoittaa esimerkiksi venäläisen kapitalismin käyneen kolmen kehitysvaiheen läpi: pieni tavaraintuotanto, kapitalistinen manufaktuuri ja koneellinen suurteollisuus. Nämä jaksot eivät rajoitu tuotantoon vaan koskevat mitä suurimmassa määrin koko yhteiskuntamuodostumaa. "Siirtyminen manufaktuurista tehtaaseen merkitsee täyttää teknillistä kumousta, joka tekee tarpeettomaksi vuosisatojen kuluessa mestarin hankkiman työtaidon, ja tätä teknillistä kumousta seuraa kiertämättömästi tuotannon yhteiskunnallisten suhteiden mitä jyrkin mullistaminen, tuotantoon osallistuvien henkilöiden erilaatuisten ryhmien lopullinen toisistaan eroaminen, perinteiden täydellinen hylkääminen, kapitalismin kaikkien synkkien puolien korostuminen ja laajeneminen ja samalla myös työn joukkomittainen yhteiskunnallistaminen" (Kapitalismin kehitys Venäjällä, *Kootut teokset* osa 3, s. 402).

Kapitalismin kehityksessä erottuu vielä neljäs aste — ja nyt tapahtuu useampia periaatteellisia muutoksia samanaikaisesti. Tuotantovoimien kehitysaste tekee seuraavan tuotannollisen muutoksen — siirtyminen kilpailusta monopoliin — kansainväliseksi. Tuotannon yhä yhteiskunnallisempi luonne sitoo nyt maailmanmarkkinoiden kautta yhteiskuntamuodostumia aivan uudella tavalla toisiinsa. Tuotannon yhteiskunnallisen luonteen vuok-

si tämä viimeinen aste-ero aikaansaa nyt mullistuksia myös muilla yhteiskunnallisilla tasoilla, ideologiassa ja ennenkaikkea politiikassa. Nämä eivät ainoastaan muutu jokainen erikseen, vaan myös ja ennen kaikkea niiden keskinäissuhteet muuttuvat. Talous ja politiikka lähenevät toisiaan yhä enemmän, tuotannon yhteiskunnallistumisen myötä politiikka ohjaa taloutta yhä enemmän. "Politiikka on kiteytynyt taloutta" (Lenin).

Kun yhteiskuntamuodostuma on mukautunut pääomien keskittymisen uuteen tasoon, monopolistiseen kapitalismiin, imperialismiin, niin poliittinen ylärakennekin muuttuu täyttääkseen osittain uusia tehtäviä. Valtiotasolla imperialismi muuttaa vanhan niin kutsutun "liberalistisen" valtion, joka pääasiassa turvasi lain ja järjestyksen, "interventionistiseksi" eli väliintulevaksi valtioksi. Tällä on tehtävänään kaikin tavoin puuttua luokkien väliin perusristiriitaan, säädellä tätä ristiriitaa, riistoa, riiston ikuistamiseksi.

Tämä jaksottelu liittyy vielä välittömästi tuotantoon, tuotantotavan tiettyihin kehitysasteisiin.

III Maailmanpolitiikan vaiheita

Mutta myös kapitalismin imperialistisen asteen sisällä voimme erottaa erilaisia vaiheita toisistaan. Näiden yhteys tuotantoon ei enää ole välitön, vaan politiikan välittämä. Muistamme että imperialismi on kapitalismin mätänemisaste, aste jolle on ominaista kapitalismista sosialismiin siirtyminen. Niinpä jo ensimmäistä maailmansotaa edeltäneelle kaudelle oli ominaista sosialistisen vallankumouksen nouseminen päiväjärjestykseen. Vuosi 1917 merkitsi kuitenkin maailmanpolitiikassa ratkaisevaa käännettä — itse kapitalismin kehitys sekä maailmanmarkkinoiden syntyminen ja jako imperialististen maiden kesken teki nämä jaksot kansainvälisiksi. Lokakuun vallankumous osoitti nyt käytännössä sen, mistä marxilainen teoria jo kauan oli puhunut ja alkoi järjestelmien välinen taistelu.

Sosialismi oli kuitenkin vielä heikko ja toinen maailmansota osoitti imperialististen valtioiden välisten ristiriitojen hetkellisesti voivan syrjäyttää historiallisen konfliktin sosialistisen ja kapitalistisen tuotantotavan välillä. Mutta Neuvostoliiton yhdessä länsivaltojen kanssa tekemä sankariteko, fasismien kukistaminen, kansandemokratioiden synty ja Kiinan vallankumous saattoivat maailmanpolitiikan uuteen vaiheeseen. Järjestelmien välinen konflikti on nyt ei vain määräävässä vaan myös hallitsevassa asemassa. Etevät neuvostoliittolaiset taloustieteilijät ovat osoittaneet maailmanpolitiikan vielä senkin jälkeen astuneen uuteen vaiheeseen. Sosialismin nopea kehitys ja imperialismien samanaikainen jatkuvasti syvenevä taloudellinen ja sosiaalinen kriisi, mm. siirtomaajärjestelmän luhistuminen, on 50-luvun

loppupuolella tehnyt sosialistisesta maailmanjärjestelmästä ihmisyyhteiskunnan kehityksen ratkaisevan tekijän. Imperialistisen kauden sisäinen jaksottelu muodostaa kansainväliset kehukset tuleville jaksotteluille. Kansainvälisen merkitystä käsitellään tarkemmin poliittisen suhdanteen yhteydessä.

IV Luokkataistelun jakso

Tähän asti olemme lähinnä käsitelleet tuotantotapoja ja niiden historiaa. Nämä jaksottelut eivät kuitenkaan vielä riitä poliittisen käytännön ohjeksi, oikean taktiikan valitsemiseen. Tätä varten meidän on päästävä paljon *lyhyempiin kausiin*, lähemmäksi ajankohtaista tilannetta.

Kaikki tähänastinen yhteiskunnan historia on ollut luokkataistelujen historiaa. Ja itse asiassa, puhuessamme tuotantotavoista olemme puhuneet juuri luokista ja niiden välisestä taistelusta. Mutta luokkakäsitettä voidaan tarkentaa ja niin myös analyysimme luokkataistelusta saa spesifimmän ja päiväntapahtumiin sidotun sisällön.

Kun Leninin mukaan nimitämme luokiksi "suuria ihmisryhmiä, jotka eroavat toisistaan sen mukaan, mikä on niiden paikka historiallisesti määrityneessä yhteiskunnallisen tuotannon järjestelmässä, mikä on niiden (enimmäkseen laeilla vahvistettu ja määritelty) suhde tuotantovälineisiin, minkälainen on niiden osuus työn yhteiskunnallisessa organisaatiossa, ja siis millä keinoin ja missä määrin ne saavat sen osan yhteiskunnallisesta rikkaudesta, joka on niiden käytettävissä" (Suuri aloite, *Valitut teokset*, osa 4), pääsemme todella hienorakeiseen luokkajakoon. Tämän perusteella marxilainen aivan kuin luonnostaan ryhtyy pohtimaan eri ryhmien suhteita toisiinsa ja edistyksellisten voimien yhteenliittämistä rintamaksi taantumusta ja kapitalismia vastaan. Huomaamme tässä miten marxilainen taloustiede, käsitellessään sosiaalista todellisuutta antaa politiikalle tieteellisen sisällön asettaessaan luokat, joukot historian näyttämölle ja näin se myös saumattomasti kytkee toisiinsa talouden ja politiikan — taktiikkaa myöten.

Sana *jakso* alkaa jo käydä väsyttäväksi. Kuitenkin joudumme nyt turvautumaan siihen entistä tiiviimmin. Tähän asti sillä on tarkoitettu yleistä, todellisuudessa eri tasoilla tapahtunutta jaottelua. Tässä sillä tullaan käsittämään *luokkataistelun jaksoa*. Esimerkkinä tällaisesta voimme mainita fa-
sismin.

Voidaksemme tieteellisesti käsitellä luokkataistelun jaksoja ei riitä, että meillä on olemassa oikea luokka-analyysi. Meidän on otettava huomioon myös joukkojen subjektiivinen puoli; poliittiset koalitiot, ideologinen taso, puolueen taso ja vaikutus, taistelutraditiot jne. Vasta tämän nojalla voimme

päätellä jotakin luokkavoimien suhteista, niistä liikevoimista, jotka kulloinkin politiikassa vaikuttavat.

Erotamme — tarkoituksellisella kaavamaisuudella — kahdenlaisia luokkataistelun jaksoja. Toisessa luokkien voimasuhteet ovat suhteellisen vakaita, toisessa ne ovat murtumassa, muutosprosessin alaisia. Voisi ehkä vertailla vakaata jaksoa asemasotaan jossa rintamalinja on suhteellisen pysyväinen. Dynaamisempaa jaksoa voisi verrata tilanteeseen, jossa toisen juoksuhaudajärjestelmään tulee murtuma ja vihollinen lähtee voimakkaaseen hyökkäykseen. Kuitenkin, jokaisella jaksolla on omat tehtävänsä, jotakin on juoksuhaudassakin tehtävä omien voimien kokoamiseksi ja luokkaylivoinnan saamiseksi. Nämä tehtävät liittyvät subjektiiviseen puoleen. Muistamme esimerkiksi *Kirjeistä kaukaa* miten silloisessa siirtymäjaksossa proletariaatin piti osoittaa ”järjestäytyneisyyden ihmeitä”.

Käännekohtat erottavat jaksot toisistaan. Käännekohtilla ei oikeastaan ole ajallista ulottuvuutta vaan ne lähinnä joko todetaan, ennakoitaan tai niiden katsotaan epäonnistuneen. Kysymyksessä on siis ratkaiseva muutos konkreettisessa tilanteessa. Vallankumouksellinen tilanne esiintyy juuri siirtymäjaksossa käännekohtan yhteydessä tai käännekohtana.

Valtiokysymys

Olemme pitkään puhuneet luokkataistelusta ja sen jaksottelusta. Erästä keskeistä kysymystä, joka tiiviisti liittyy näiden jaksojen vaihdoksiin, emme vielä kuitenkaan ole käsitelleet, vaikka se koko ajan on ollut pelissä mukana. Tämä on kysymys poliittisesta vallasta, valtiosta. Engels on sanonut, että ”valtio on sen tunnustamista, että tämä yhteiskunta on joutunut ratkaisemattomaan ristiriitaan itsensä kanssa ja jakautunut sovittamattomiksi vastakohtiksi, joita se ei pysty poistamaan. Mutta jotta nämä vastakohtat, taloudellisilta eduiltaan vastakkaiset luokat, eivät kuluttaisi tuloksettomasti taistelussa loppuun itseään ja yhteiskuntaa, käy tarpeelliseksi mahti, joka olisi näennäisesti yhteiskunnan yläpuolella, lieventäisi konflikteja ja pitäisi sen ”järjestyksen” rajoissa.” (siteerattu Leninin valtio ja vallankumouksessa, *Valitut teokset* os 3, s. 146). Valtio-kysymys siis nousee samanaikaisesti kuin luokkataistelu itse. Mutta ”valtiota koskeva kysymys on monimutkaisimpia, vaikeimpia ja porvarillisten tiedemiesten, kirjailijain ja filosofien ehkä eniten sotkemia kysymyksiä” (Lenin).

Oivallinen johdanto valtioteoriaan on Leninin vuonna 1919 Sverdlovin yliopistossa pitämä luento (Lenin, *Valitut teokset* osa 4). Siinä Lenin — historiallista aineistoa käyttäen — sitoo ”näennäisesti yhteiskunnan yläpuolella olevan mahdin” tiiviisti yhteiskuntaan, sen talouteen, sen luokka-

jakoon. Valtio on erikoinen koneisto, jonka avulla toinen luokka harjoittaa väkivaltaa toiseen luokkaan nähden. Luennossaan Lenin puhuu myös valtion eri muodoista, niiden erilaisuudesta ja siitä, että tämä erilaisuus ei muuta valtion tehtävää, roolia eikä paikkaa eikä siis myöskään sen olemusta — olla luokkasorron välikappale. Vaikkakin valtio muodostaa oman instanssinsa, sitä ei voida ymmärtää ymmärtämättä luokkayhteiskuntaa, ymmärtämättä taloutta.

Toinen Leninin tärkeä teksti on hyvin tunnettu *Valtio ja vallankumous*, jonka hän kirjoitti Venäjän vallankumouksen aattona. Kirjan tärkein tehtävä on osoittaa, ettei proletariaatti sosialistisessa vallankumouksessa voi yksinkertaisesti ottaa porvarillista valtiota käsiinsä ja panna sitä toimimaan omien etujensa mukaisesti. Sen sijaan porvarillinen valtio on murskattava ja asetettava sen tilalle proletariaatin diktatuuri eli valtio, jonka päätehtävä on riiston väkivaltainen poiskitkeminen ja yhteiskunnallisen vallan ottaminen työväenluokan käsiin.

Voidaksemme konkretisoida suhdettamme valtiokysymykseen, voidaksemme lähteä toteuttamaan Leninin ohjetta valtiokoneiston murskaamiseksi, meidän täytyy kuitenkin inventoida kyseessäoleva yhteiskuntamuodostuma tarkemmin. Tässä kirjoituksessa teemme joitakin alustavia eroteluita valtion suhteen. Nämä eivät muodosta yhtenäistä valtioteoriaa, vaan ovat lähinnä tarkoitetut analyysin välineiksi, joilla tätä teoriaa voidaan edelleen kehittää.

Erotamme toisistaan kolme käsitettä: *valtiotyyppi*, *valtiomuoto* ja *hallitus tai hallitustapa*.

Valtiotyyppi

Valtiotyyppi liittyy tuotantotavan käsitteeseen. Puhumme kapitalistisesta valtiosta erotukseksi esim. feodaalisesta valtiosta. Valtiotyyppejä käsiteltäessä meitä ei kiinnosta valtion eri ulkoiset muodot vaan tapa, jolla yhteiskuntamuodostuma pysyy koossa; aikaisemmin jo todettiin, että poliittinen taso, valtio, on se elin, joka viime kädessä pitää koko yhteiskuntarakennelman koossa.

Kapitalistiselle valtiotyypille on ominaista sen *suhteellinen itsenäisyys*. Tämä johtuu itse tuotantotavan uusintamisprosessista. Jos vertaamme kapitalismia feodalismiin tämä asia tulee selväksi. Feodalismissa ei lisätuotetta saada tavarahan muodossa, vaan feodalismissa lisätö tehdään suoraan feodaaliherran mailla ja lisätuote menee ilman välitystä feodaaliherralle. Yhteiskunta on hierarkkinen järjestelmä, joka rakentuu feodaaliorjan työlle. Valtio ja riistäjäluokka on feodaalisessa yhteiskunnassa sama asia.

Talous ei erotu politiikasta, eikä poliittisella rakenteella ole mitään itenäistä olemassaoloa talouteen nähden. Kapitalismi taas rakentuu omalatauiselle tasa-arvoisuudelle: tavaraan nähden jokainen on samassa asemassa, tavarat siis vaihdetaan samanarvoisina vastikkeina. Riisto perustuu nyt työvoiman ostoon ja hyväksikäyttämiseen. Yhteiskunnalliset suhteet peittyvät nyt arvomuotoon. Uudet illuusiot peittävät nyt riiston, uskonnon tilalle on astunut tavarafetisismi.

Mutta kapitalismille on ominaista, ettei hallitseva luokka ole yhtenäinen vaan sisäisesti hyvinkin ristiriitainen ja kilpaileva. Tämä liittyy taas kapitalismin taloudelliseen liikunnanlakiin, pääoman kiertokulkuun ja siitä seuraavaan pääoman kasaantumiseen. Kuitenkin pääomalla on myös yhteneväiset intressit — työvoiman riistäminen ja lisäarvon tuottaminen. Jotta voitaisiin ottaa huomioon kapitalistisen tuotantotavan molemmat puolet — riisto ja pääomien keskinäinen kilpailu — tarvitaan valtio, joka on suhteellisen itsenäinen tuosta tai tästä pääoman muodosta ja joka takaa pääomasuhteen uusintamisen, kapitalismin kokonaisedut. Näin ollen kapitalistinen valtio ei siis ole minkään kapitalistiryhmän yksinkertainen välikappale, vaan koko kapitalismin säilyttämiskoneisto. On selvä, että tätä roolia, pääoman kokonaisedun ajamista voivat hoitaa myös muut kuin kapitalistit, vaikkapa sosialidemokraattinen vähemmistöhallitus.

Mutta historian kehityksen myötä *talouden ja politiikan suhde* ei ainoastaan pysy vakiona, vaan se myös muuttuu. Yleisestä kehitystrendistä voisimme mainita kolme seikkaa: tuotanto saa kapitalismin aikana yhä yhteiskunnallisemman luonteen, historiasta tulee yhä enemmän maailmanhistoriaa eli jokaisen yhteiskuntamuodostuman kehitys on yhä enenevässä määrin sidottu yleismaailmalliseen kehitykseen ja lopuksi, valtio ja talous kietoutuvat näiden seurauksena yhä tiiviimmin toisiinsa. Vanha kapitalismi, kilpailukapitalismi muuttuu monopolikapitalismiksi ja monopolikapitalismi muuttuu valtiomonopolistiseksi kapitalismiksi.

Valtiomuoto

Valtiomuoto on toinen käsitteemme. Otamme huomioon, että kyseessä on kapitalistisen valtiotyypin muoto. Lenin huomauttaa luennoissaan valtiotyypin muodoista, että "kaikki nämä eroavuudet (monarkia, tasavalta, demokratia ja aristokratia) syntyivät orjuuden kaudella". Muodot saattavat siis ulkoisesti olla samoja yli tuotantotapojen rajojen.

Tutkiessamme nykypäivän valtioita otamme ensinnäkin huomioon aikaisemman erottelun 1) valtiomonopolistinen valtio on interventionistinen eli väliintuleva eikä "liberalistinen", ja 2) erotamme *poliittisen käytännön*

poliittisista rakenteista. Tämä myöhempi erottelu löytyy itse asiassa jo Engelsin sitaatista. Puuttumatta sen enempää tähän erotteluun toteamme, että se vain antaa poliittiselle ylärakenteelle suhteellisen pysyvän luonteen, joka molempien luokkien on otettava huomioon luokkakäytännössään. Käsityksen siitä, miten nämä kaksi puolta liittyvät toisiinsa, saamme, jos mainitsemme että tulopoliitiikka Ruotsissa lähinnä kuuluu rakenteisiin mutta Suomessa porvarilliseen luokkakäytäntöön. Dimitrov taas mainitsee miten fasismiin, joka on poliittisen ylärakenteen muoto, oli kuljettava "useiden valmistavien vaiheiden läpi" ja porvarillisten hallitusten oli toteutettava "sarja taantumuksellisia toimenpiteitä, jotka välittömästi edistivät valtaantumista".

Tärkeätä tässä on nähdä miten fasismi, joka on poliittinen rakenne, on monien toimenpiteiden eli porvarillisen luokkakäytännön hyppäyksellisen lopputulos.

Valtiomuodon juridinen ilmaus on valtiosääntö. Tämä ei kuitenkaan ole deskriptiivinen eikä se paljasta meille koko valtiomuodon rakennetta. Niin esimerkiksi Suomessa ei edes puolueita mainita perustuslaissa (puoluelaki kylläkin säädettiin perustuslain säätämisjärjestyksessä), vaan niiden yksityisoikeudellinen asema osittain peittää sen, että ne kuuluvat poliittiseen ylärakenteeseen. Juridiset rajat eivät näin ollen rajaa meidän analyysiamme.

Lenin on useampaan otteeseen huomauttanut, että vallankumouksen aloittaminen Venäjällä oli paljon helpompaa kuin edistyneissä maissa, vaikkakin sen loppuunvieminen oli paljon vaikeampaa. Perussyyn tähän suhteelliseen helppouteen oli tsaristisen monarkin jälkeensä jääneisyys, joka antoi tavattoman suuren voiman massojen hyökkäykselle. Pitkälle kehittyneissä länsimaissa sen sijaan, missä viimeiseen mieheen saakka ollaan tottuneita porvarilliseen demokratiaan, vallankumouksen aloittaminen olisi paljon vaikeampaa, se vaatisi työväenliikkeeltä monien ennakkoluulojen voittamista proletariaatin diktatuurin ymmärtämiseksi, ja sen ymmärtämiseksi mitä tämä vaatii työväenluokan poliittiselta käytännöltä. Tätä samaa asiaa pyrki mm. italialainen kommunisti Antonio Gramsci edelleen kehittämään kuuluisissa hegemoniatutkimuksissaan. Mutta palaamme Leninin valtioluentoon.

Puhuessaan ajasta, jolloin valtiota ei ollut, Lenin sanoo: silloin "yleistä yhteyttä, itse yhteiskuntaa, kuria, työjärjestystä, piti yllä tottumuksen ja perinnäistapojen voima..." Tämä yleinen yhteys — ja sen tutkiminen — liittyy tiiviisti kysymykseen valtiomuodosta. On selvää, että yleistä yhteyttä kapitalismin oloissa ylläpitää viime kädessä väkivaltakoneisto. Mutta yhteiskunta pysyy koossa — sanokaamme vaikka "vissinlaisen hiljaiselon kaudella" — näennäisesti riippumatta tästä väkivaltakoneistosta. Tässä korostuu nyt

ideologian, dominoivan eli hallitsevan ideologian merkitys, jota Gramsci kutsui "sementiksi, joka pitää yhteiskuntamuodostuman koossa". Tähän kuuluvat kaikki ne illuusioidet, jotka joukkojen on voitettava pystyäkseen tekemään "demokratian maissa" vallankumouksen. Mutta näillä illuusioilla on tietenkin todellinen pohjansa, niitä aiheuttaa juuri yhteiskuntamuodostuma ja sen eri instanssien yhteenliittymistapa.

Tässä meidän on konkretisoitava. Teemme taas osittain väkijoukon erotte-
lun: erotamme toisistaan *byrokraattis-sotilaallisen väkivaltakoneiston* ja *valtion ideologiset apparatuurit* eli välineet. Väkivaltakoneiston tunnet-
mme hyvin: luokkapoliisi, vankilajärjestelmä ja luokka-armeija ylimpänä joh-
tanaan rauhan aikana presidentti ja hänestä taas alaspäin hallitus ja sen
alaiset ministeriöt. Mutta luokkataisteluun näennäisesti sen yläpuolelta vai-
kuttavat myös monet "rauhallisemmat" elimet: ideologiset mielipiteen-
muokkausapparatuurit kuten lehdistö, yleisradio, monien puolueiden toiminta,
kirkko ja koulujärjestelmä. Ideologiaan vaikuttavat kuitenkin muutkin sei-
kat kuin suora propaganda. Näennäinen vaikutusmahdollisuus valtion asi-
oihin äänestys- ja edustuslaitoksen välityksellä, perheinstituutio tavarafeti-
sismiä vahvistavana yksikkönä, usein pitkälle integroidut ammattiyh-
distykset jne. Tietenkään työväenluokan luokkatietoiset puolueet, kirjoitta-
jat, lehdistö ja ammattiyhdistykset eivät kuulu valtioapparatuurihin vaan
päinvastoin. Ne eivät aja pääoman kokonaisuutta kuten valtio vaan työ-
väenluokan kokonaisuutta porvarillista yhteiskuntaa, porvarillista valtiota
vastaan.

Huomaamme, miten tulee yhä vaikeammaksi erottaa valtio yhteiskun-
nasta ja miten nämä "sementtinsä" kautta punoutuvat yhdeksi vyyhdiksi
ja kokonaisjärjestelmäksi, yhteiskuntamuodostumaksi. Kuitenkin tämä erot-
telu on tarpeen ja välttämätön; yleistä yhteyttä tulee — ja valtavasti
voimakkaammin, itse objektiivisista eduista lähtien — olemaan myös sosia-
listisessa ja kommunistisessa yhteiskunnassa. Valtio väkivaltakoneistona,
kansan hallitsemiskoneistona taas kuoleutuu ja häviää historian näyttä-
möltä. Juuri tämä koneisto onkin vallankumouksessa murskattava kun
taas monet yleistä yhteyttä ylläpitävistä apparatuurista voidaan muuttaa nii-
den nykyiseen luonteensa nähden ja asettaa työväenluokan palvelukseen.

Eräs yleiseen yhtenäisyyteen liittyvä, hyvin tärkeä seikka, on *kansallisuus-
kysymys*. Marxilaiset lähtevät siitä, että kansaa yhdistävät yhteiset edut
yli kansallisuusrajojen. Venäjän vallankumouksessa tämä kysymys oli erit-
tään keskeinen.

Mutta kansallisuuskysymystä koskevan ohjelman laatiminen ja kysymyksen
ratkaiseminen käytännössä oli Venäjällä vallankumouksen jälkeen jossain
määrin helpompaa kuin Suomessa koska suuret kansallisuudet olivat alueel-
lisesti rajattuja. Meillä kansallisuuskysymykseen tänään liittyy ensinnäkin

Suomen ruotsinkielinen kansallisuus, mutta myös Ahvenanmaan kysymys, Karjala (muistamme Alli Vahtisen ekspansionistiset vaalimainokset tammi-vaaleista), saamelaiset, romaniväestön poljettu asema. Näiden ratkaisemiseen Otto Wille Kuusinen 30-luvun fasistisen suomalaiskiihkoilun aikana asetti bolshevikkien vanhan tunnuksen: johdonmukainen demokratismi. Tätä puolustamme myös tänään.

Mutta valtiomonopolistisen maailmanlaajuisen kehityksen kaudella kansallisuuskysymys on noussut esiin aivan uudessa muodossa. Pääoman ylikansallinen keskittyminen ja yhteenpunoutuminen on tuonut mukanaan EEC-ongelman. Tälle ilmiölle — valtioteoreettiselta kannalta — on ominaista pääoman ja monopolien toiminnan vapaa rajojen yli liikkuminen työväenluokan ollessa suhteellisen sidottu. Pääoma toimii EEC:ssä ylikansallisesti työväenluokan ollessa EEC-eliimiin nähden hajaantunut. Kuitenkin — ja osittain juuri tämän hajaantumisilmiön aikaansaamiseksi — työläisiä pakotetaan yhä voimallisemmin siirtymään kotimaastaan ulkomaille työntekoon. Ruotsin työtätekevistä lähes 10 % on tällä hetkellä ulkomaalaisia, Suomesta muutti Ruotsiin 60-luvulla noin 200 000 ihmistä ja EEC:n alueella useat miljoonat työläiset hankkivat toimeentulonsa kotimaansa ulkopuolella. Tämä työvoima on suureksi osaksi "mykkää työvoimaa". Se ei pysty ajamaan palkkaetujaan puhumattakaan poliittisista oikeuksistaan. Syntyy vakavia ristiriitoja maahanmuuttaneiden ja alkuasukkaiden välille ja kaikki tämä heikentää työväenluokan kansainvälistä ja kansallista poliittista toimintakykyä. Kansallisuuskysymyksen esiinnostaminen EEC-kysymyksen yhteydessä paljastaa kuitenkin tämänkin tekijän hajottavan luonteen ja voimistaa kansainvälistä solidaarisuutta.

Valtiomuodon keskeinen peruseriaate länsimaissa on "kaksipuoluejärjestelmä", hajota ja hallitse-periaate. Suomen monipuoluejärjestelmä ei eroa puhtaista kaksipuoluejärjestelmistä muutoin kuin monimutkaisuutensa vuoksi. Pääperiaate on sama. Kansa hajotetaan hallitusta kantavien puolueiden kannattajiin — hallitukseen enemmän tai vähemmän sidottuihin — ja näitä puolueita vastustavaan oppositioon. Miten tämä peruseriaate toteutuu käytännössä, on valtiomuodon määräämää mutta tutkittavissa vain hallitustavan yhteydessä.

Eräs poliittiselle käytännölle hyvin keskeinen seikka, joka liittyy sekä valtiomuotoon että hallitustapaan ja sen lisäksi — mikä ei ole sama asia — muodostaa ylimenon poliittisten rakenteiden ja poliittisen käytännön välillä, on ajoituskysymys tai poliittisen järjestelmän *kalenteri*. Minkälaisin välein, mihin aikaan ja missä järjestyksessä tapahtuvat eri poliittiset vaalit, miten tätä tahtia voidaan murtaa esimerkiksi ennenaikaisilla vaaleilla, miten ajoittuvat työehtosopimuskierrokset jne. Hyvin vaikeata ja tärkeätä on nähdä, miten nimenomaan kalenteri vaikuttaa poliittiseen käytäntöön,

luokkien käytäntöön. Kuten huomaamme monet ajoitukset ovat kiinteitä kuten vaalit, toisten taas ollessa valittavissa.

Tärkeintä on tässä ymmärtää, millä lailla kalenterivaikutukset muodostavat sillan poliittisten rakenteiden ja poliittisen käytännön välillä. Kalenteria ei pidä sekoittaa poliittiseen suhdanteeseen, joka muodostaa rakenteiden ja käytännön sulautumispisteen (tästä edempänä). Kalenterin kohdalla asia on kenties teknisempi yhteenliittyminen; kun omassa poliittisessa käytännössä otetaan huomioon ja ennakoidaan valtiollisen elämän poliittinen tahti ja luokkavastustajan eli porvarillisen luokkakäytännön taktikoinnin mahdollisuudet, niin oma luokkakäytäntökin saa oman rytminsä. Kaunein ja voittoisin esimerkki tällaisesta kalenterin kääntämisestä oman luokkakäytännön eduksi on jälleen Lenin Venäjällä 1917. Leninin suorittama tapahtumien ennakointi — ottaen huomioon että hän eli tämän kauden läpi, eikä voinut tarkastella sitä jälkeenpäin kokonaisuutena kuten me, vaan nimenomaan tulevaisuuden ennakoitina — muodostaa äärettömän hienon oppitunnin kalenterivaikutuksista ja niiden hallinnasta.

Meillä on hyviä esimerkkejä myös viime ajoilta kalenterivaikutuksista politiikkaan: Tanskan ja Norjan EEC-sopimukset tehtiin ennen kansanäänestyksiä, millä tulee olemaan seurauksensa äänestyskäyttäytymisen suhteen. Myös tammivaalit Suomessa, joihin tarkemmin palaamme edempänä, muodostivat suuren luokan kalenterivaikutusten hyväksikäytön vyyhdin: sosialidemokraatit hajoittivat hallituksen juuri ennen metallin vaaleja ja saivat tästä juuri sen verran radikaalia leimaa, että voittivat Metallin vaalit.

Lakisääteisesti vaalit määrättiin tammikuun 2—3. päiväksi, mistä arveltiin seuraavan, ettei näin lyhyessä ajassa mitään liian suuria muutoksia ehdittäisi propagandakampajan avulla saada aikaan. Vaalitulosten ja uuden eduskunnan kokoontumisen välille oli asetettu sopiva kausi ”epävirallisille neuvotteluille”. Koko Auran kabinetti oli määrätynlaista ajan katkaisemista. Kun Karjalaisen hallitus eli lähinnä sosiaalidemokraatit ja keskustapuolue olivat ajautuneet maan sosiaalisen kriisin takia umpikujaan, katkaistiin parlamentaariset hallitukset ja asetettiin virkamishallitus ratkomaan ”ei kenenkään nimiin” poliittisia vaikeuksia kolmeksi kuukaudeksi, minkä jälkeen taas parlamentarismi kytkettiin luokkataisteluun. Hyvin tärkeinä ajankäyttöongelmina olivat sosialidemokraattien kannalta työehtosopimuskierron, jota ennen vaalien piti tapahtua, hallitus saada kokoon jne.

Hallitustapa

Sanoimme jo, että läntisten "demokratioiden" poliittinen ylärakenne toiminnallisesti seuraa kaksipuoluejärjestelmää. Lähtiessämme tutkimaan millaisissa yhdistelmissä eri luokkaetuja edustavat puolueet esiintyvät tässä kaksipuoluekaavassa, tutkimme itse asiassa *hallitustapaa*, hallitusta.

Voimme sanoa, että hallituksen tutkimuksessa keskeiset kohteet ovat luokkien asema kyseessäolevassa yhteiskuntamuodostumassa, kiistakysymykset eli eri ratkaisumallit eri luokkien ongelmille ja se puolueiden yhdistelmä, joka politiikasta sillä hetkellä vastaa (on huomattava, ettei poliittinen valta ole näiden puolueiden käsissä, vaan valta on *valtablokilla*, niiden luokkien tai luokkafraktioiden liittoutumalla, joiden objektiivisia intressejä sen hetkinen politiikka ajaa). Meidän on tutkittava, miten kyseessäoleva poliittinen tilanne objektiiviselta pohjalta olisi ratkaistavissa työväenluokan eduksi. Mitkä luokkaliitot ja mikä poliittinen kokonaisuudostelma veisivät työväenluokan luokkakäytäntöä eteenpäin, kohti sosialismia.

Hallitustapaa koskevassa kysymyksessä olemme päässeet samaan pisteeseen kuin aikaisemmin historian jaksottelussa, nimittäin ajankohtaiseen poliittiseen tilanteeseen. Tätä tilannetta ja myös siihen liittyvää hallitustapaa on tarkoituksenmukaista ja marxilaista käsitellä kokonaisuutena, nimittäin luokkataistelun kannalta kokonaisuudessaan eikä vain valtion kannalta. *Seuraavassa siis yhdistyy kaksi punaista lankaamme, jaksot ja valtio.*

V Poliittinen suhdanne

Metodologinen huomautus

Ennen kuin siirrymme luokkataistelun ajankohtaiseen tilanteeseen ja sen analyysiin, on syytä lyhyesti palauttaa mieliin se metodi, jolla yleensä lähestymme konkreettista. Kuuluisassa *Poliittisen taloustieteen arvostelun johdannossa* Marx sanoo: "Tarkastellessamme annettua maata poliittis-taloudellisesti lähdemme sen väestöstä, tämän jakautumisesta luokkiin, kaupungeista, maaseudusta, vesistöistä, eri tuotannonhaaroista, viennistä, tuonnista, vuosituotannosta ja -kulutuksesta, tavaranhinnoista jne.

Tuntuu oikealta lähteä reaalisesta ja konkreettisesta, todellisesta edellytyksestä, siis esim. taloustieteessä väestöstä, joka on koko yhteiskunnallisen tuotantotapahtuman perusta ja subjekti. Lähemmin tarkastellen tämä osoittautuu kuitenkin vääräksi. Väestö on abstraktio, mikäli minä sivuutan esim. luokat, joista väestö koostuu. Nämä luokat ovat jälleen tyhjä sana,

ellen tunne niitä elementtejä, joille luokat pohjautuvat, esim. palkkatyötä, pääomaa jne. Nämä edellyttävät vaihtoa, työnjakoa, hintoja jne. Esim. pääoma ilman palkkatyötä, arvoa, rahaa, hintaa jne. ei ole mitään. Jos siis lähtisin väestöstä, lähtökohtanani olisi sekasortoinen käsitys kokonaisuudesta ja tarkemmin määritellesäni tulisin analyttisesti yhä yksinkertaisempiin käsitteisiin, tulisin kuvitellusta konkreettisesta yhä ohuempiin obstraktioihin kunnes olisin tullut kaikkein yksinkertaisimpiin määrittäisiin. Niistä olisi lähdettävä palaamaan jälleen taapäin kunnes pääsisin lopulta taas väestöön, mutta tällä kerralla se ei merkitsisi sekasortoista kokonaisuuskäsitystä, vaan monien määritysten ja suhteiden rikasta kokonaisuutta. Taloustiede on kulkenut ensin mainittua tietä historiallisissa syntyvaiheissaan. Esim. 1600-luvulla taloustieteilijät lähtivät aina elävästä kokonaisuudesta, väestöstä, kansakunnasta, valtiosta, useista valtioista jne. Mutta he päätyvät aina siihen, että löytävät erittelyn avulla joitakin määrääviä abstraktisia yleisiä suhteita, kuten työnjaon, rahan, arvon jne. Niin pian kun nämä erilliset tekijät oli enemmän tai vähemmän määritetty ja yleistetty, syntyivät taloustieteelliset järjestelmät, jotka etenevät yksinkertaisesta, kuten työstä, työnjaosta, tarpeesta, vaihtoarvosta valtioon, kansakuntien väliseen vaihtoon ja maailmanmarkkinoihin. Viimeksi mainittu on selvästi tieteellisesti oikea metodi. Konkreettinen on konkreettista siksi, että se on yhteenveto monista määrittäyksistä, siis moninaisen ykseys. Tästä syystä se ilmenee ajattelussa yhteenvetoprosessina, tuloksena, ei lähtökohtana, vaikka se onkin tosiasiallinen lähtökohta ja näin ollen myös havainnoinnin ja mieltämisen lähtökohtana. Ensimmäisellä tiellä koko käsitys hupeni abstraktiseksi määrittäykseksi; toisella tiellä johtavat abstraktiset määrittäykset konkreettisen reproduktion ajattelun tietä". Tämä, suomeksi toistaiseksi julkaisematon Marx-teksti sanoo ytimekkäästi hyvin paljon ja siihen on syytä palata yhä uudelleen. Vaikkakin Marxilla tarkastelun kohteena on yhteiskuntamuodostuman taloudellinen taso, hänen metodologisia ohjeitaan voidaan soveltaa laajemminkin.

Poliittinen suhdanne

Kun lähdemme tutkimaan politiikkaa, meidän tutkimuskohteenamme on jotakin hyvin konkreettista. Olemme useaan otteeseen toistaneet, että yhteiskuntamuodostuma kokonaisuutena, luokkataistelutilanteen totaalisuus, kiitetty poliittiseen tasoon. Poliittisen tason välityksellä voimme puuttua yhteiskuntaelämää kokonaisuutena — ja tämä politiikan kokonaisvaatimus on vallankumouksen tekemisen alkuehto. Mutta jos heittäydymme tähän konkreettiseen kokonaisuuteen suinpäin, empiristisesti, kooten

tietoja umpimähkäisesti, saamme ensinnäkin ylinumeroituvan sarjan tosiasioita ja toiseksi epämarxilaisen, epätieteellisen kuvan poliittisesta kokonaisuudesta, luokkataistelusta koko yhteiskunnan mittakaavassa. Voidaksemme ymmärtää luokkataistelutilanteen tieteellisesti — ja tämä tietenkin on marxilaisen politiikan peruslähtökohta — meidän on jälleen käsitettävä konkreettinen yhteenvetona monista määrittäyksistä, moninaisen ykseytenä. Kuinka vaikeaksi oikean taktiikan valitseminen tulee ymmärtää, kun muistamme, että politiikassa punoutuvat kaikki yhteiskunnan tasot. Meillä tulee siis olemaan määrittäystä talouden, politiikan, ja ideologian alalta, käytössämme tulee olemaan koko marxismi-leninismi samanaikaisesti. Ja kuitenkin analyysi on saatava pikaisesti aikaan — taistelussa ja etenkin kärjistyneessä luokkataistelutilanteessa voimasuhteet vaihtuvat, uudet ilmiöt esiintyvät niin nopeasti, että aikaa saattaa olla vain jokuunen tunti ennenkuin vaikeat päätökset on tehtävä.

Kun päivänkohtaista poliittista tilannetta analysoidaan tieteellisesti, so. luokkataistelun kannalta, puhumme *poliittisesta suhdanteesta*. Tällä ei ole mitään tekemistä porvarillisen taloustieteen suhdanteen kanssa. Ero taloudellisen suhdanteen ja poliittisen suhdanteen välillä on siinä että poliittinen suhdanne nimenomaan tarkastelee luokkien välistä voimasuhdetta sen kokonaisuudessa, *poliittinen suhdanne on tämän yhteiskunnan ja sen negaation, työväenluokan voiman välinen kokonaissuhde*, joka ottaa huomioon kaikki kapitalismin ja sosialismin välisen taistelun vaikuttimet, ja juuri siksi tarkastelun tasona on nyt politiikka.

Valtiotaso, yhteiskuntamuodostuman yleisen yhteyden määrääjä viime kädessä, on luokkataistelun keskipiste. Mutta, mikä on tämän — siis politiikan tai poliittisen — keskipiste? Jos tekisimme toisen metodologisen huomautuksen, painottaaksemme marxilaisen yhteiskuntatutkimuksen toista peruspiirrettä, huomauttaisimme, että *historia on ainutlaatuista*. Toisin sanoen, jokainen poliittinen suhdanne on omalaatuisensa ja sitä on tutkittava sen omilla ehdoilla. Perusperiaate tällä tutkimuksella on etsiä *yhteiskuntamuodostuman heikoin lenkki*. Tämä pohjautuu Leniniin, hänen *teoriaansa epätasaisesta kehityksestä*. Kapitalismi ei kehity tasaisesti — ei millään tasoilla. Yhteiskuntamuodostumat kehittyvät eri tahdissa ja myös yhteiskuntamuodostumien sisäinen kehitys on hyvin epätasaista. Samassa muodostumassa saattaa rinta rinnan esiintyä hyvinkin edistyneitä ja täysin takapajuisia piirteitä. Tästä Venäjä vallankumouksen aattona muodostaa tunnetuimman esimerkin: toisaalta kapitalistinen talous ja toisaalta puolifeodaalinen valtio, toisaalta Venäjä agraarivaltiona toisaalta suurteollisuus, joka oli edistyneintä maailmassa, toisaalta heikko porvaristo ja toisaalta maailman edistynein ja luokkatietoisin työväenluokka jne. Mutta nämä olivat rakenteellisia epätasaisuuksia. Tehdessään poliittisista suhdan-

teista analyysia Lenin osoitti näiden seuraukset luokkataistelulle. Hän etsi nimittäin niiden pohjalta seuranneet poliittiset ristiriidat, näiden ristiriitojen sulautumispisteen. *Siinä pisteessä, missä kyseisen yhteiskuntamuodostuman kaikki ristiriidat punoutuvat, on politiikan keskipiste.*

Leninin oma suhdanneanalyysi, jonka hän kirjoitti 29. päivänä syyskuuta 1917, olkoon esimerkkinä tällaisesta ristiriitojen keskipisteen etsimisestä — ja löytämisestä. Lenin aloittaa *kansainvälisestä tilanteesta*. Tämä on lähinnä sääntö kaikissa suhdannetarkasteluissa. Hän puhuu puoluejohtajien vangitsemisesta Italiassa, sotilaskapinoista Saksassa ja lopettaa kansainvälisen tarkastelunsa osoittamalla venäläisen muodostuman paikan ja Venäjän proletariien tehtävät. Viitaten venäläisten erikoisasemaan hän lopuksi toteaa: "jolle on paljon annettu, siltä paljon vaaditaan".

Toisena Leninillä on *agraarikysymys, Venäjän vallankumouksen liittolaisuuskysymyksen ydin*. "Talonpoikaikapina kasvaa talonpoikaismuodostuksessa maassa, missä hallitus on vallankumouksellinen, tasavaltalainen ja saa kannatusta eserrä- ja menshevikkipuolueilta, joilla vielä eilen oli valta-asema pikkuporvarillisten kansanjoukkojen keskuudessa." "On epäilemätöntä, että Venäjällä on tultu vallankumouksen käännekohtaan".

Kolmanneksi suhdanneanalyysissä Lenin puhuu ensiksi yleisesti demokraattisen tasavallan haaksirikosta, siitä että vastavallankumoukselliset voimat lähenevät äärimmäistä rajaansa. Sen, että heidän tulee yhä mahdottomammaksi jatkaa poliittista valtaansa, osoittaa joukko tärkeitä seikkoja: "Agraarikysymyksen jälkeen on *kansallisuuskysymyksellä* erikoisen suuri merkitys Venäjän yleisvaltiollisessa elämässä..." "Ottakaamme edelleen armeija..." "Lopuksi tiedämme *äänestystulokset Moskovan vaaleissa...*" "On laskettava vielä se, että /.../ rautatieläisten ja postivirkailijain armeijalla on yhä kärkevä selkkaus hallituksen kanssa". *Huomaamme, että ensimmäisen ristiriidan koskiessa kansainvälistä asemaa, toisen koskiessa luokkien asemaa kolmas puhuu nimenomaan valtiollisesta elämästä, "pelkästä" politiikan tasosta.*

Neljäs kohta artikkelista on hävinnyt, mutta viidenneksi Lenin vetää johtopäätökset silloisesta poliittisesta suhdanteesta: "On aivan epäilemätöntä, että jos bolshevikit menisivät perustuslaillisuuden illuusioiden ansaan /.../ jne., niin sellaiset bolshevikit olisivat varmasti proletariaatin asian surkuteltavia kavaltaajia". Näin paljon julkisuuteen...

Mutta artikkelissa on vielä kuudes osa, osa joka jaetaan vain Keskuskomitean, Pietarin komitean, Moskovan komitean ja neuvostojen jäsenille. Miksi? Koska puolueen johtoportaisa vallitsee erimielisyyksiä siitä, mitä on tehtävä. Tämän vuoksi julkinen toimenpide-esitys on vielä pyöreästi muotoiltu, lähinnä negatiivisessa muodossa, "mitä ei saa tehdä." Lopputekstissä on selvät sanat: "Mitä siis pitää tehdä", se

alkaa." Pitää "aussprechen was ist", sanoa mitä on, tunnustaa totuus, että meillä Keskuskomiteassa ja puolueen johtoportaisissa on sellainen virtaus eli mielipide, että on odotettava neuvostojen edustajakokousta, että vastustetaan vallan viipymätöntä ottamista, vastustetaan viipymätöntä kapinaa. Tämä virtaus eli mielipide on voitettava." "Bolshevikkien voitto kapinassa on nyt taattu". "Jos iskemme samanaikaisesti, yllättäen, kolmesta kohdasta..." Niin, kapina on taitoa. Aseellinen kapina on nyt Leninin mielestä asetettava välittömästi päiväjärjestykseen ja silloisessa tilanteessa Lenin menee niin pitkälle, että uhkaa erota keskuskomiteasta, ellei tätä asiaa ymmärretä, voidakseen harjoittaa vapaasti agitaatiota jäsenjoukkojen keskuudessa aseellisen kapinan puolesta.

Kun tarkastelemme Leninin suhdanneanalyysiä, otamme tietenkin huomioon silloisen erikoistilanteen, vallankumouksellisen tilanteen, emmekä lähde yleistämään muuta kuin hänen metodinsa peruspiirteet.

*

Voimatta kovin täydellisesti soveltaa edellä mainittuja periaatteita Suomen nykyisen poliittisen suhdanteen tieteelliseen analyysiin, teemme kuitenkin alustavan yrityksen. Tämä osa julkaistaan seuraavassa numerossa. (Kts. tämän jutun sisällysluettelo.)

SOIHTU KEHITTYY

Soihdun painosmäärä on kohonnut nopeasti kolmestatuhannesta kuuteentuhanteen. Myös tilaajakuntamme on laajenemassa. Eräät lukijoistamme ovat kuitenkin vielä jättäytyneet SOLn jäsenistön suorittaman irtonumeromyyntin varaan. Tämä voi koitua kohta-lokkaaksi. Soihdun painoksilla on ollut tapana loppua kesken.

Toveri, tilaa Soihtu loppuvuodeksi! Numerosta 3/72 alkaen, 4 numeroa 10 markalla. Tilausmaksu ps-tilille 76269-4, osoite SOL, Simonkatu 8 A 5, 00100 Helsinki 10. Ps-korttiin tilaajan nimi, lähiosoite ja postitoimipaikka.

Raportteja

Helmikuussa pidettiin SOL:n jäsenjärjestöistä ASS:n, JOS:n, OKA:n, TOS:n, OSO:n ja JOSO:n vuosikokoukset. Kaksi vastaperustettua opiskelijajärjestöä, Tampereen Kansandemokraattiset Tekniikan Opiskelijat (TAKTO) ja Lappeenrannan Opiskelevat Sosialistit (LOS) ovat esittäneet jäsenanomuksen, jotka tullaan hyväksymään heti järjestöjen rekisteröidyttyä. Nämä tapahtumat osoittavat Socialistisen Opiskelijaliiton aatteellisen, poliittisen ja järjestöllisen linjan saavuttamaa menestystä — SOL:n päälinjaa toteuttavat järjestöt ovat voimakkaasti etenemässä, päälinjan vastustajat ajautumassa yhä syvemmälle umpikujaan. Julkaisemissamme vuosikokousraporteissa annetaan yleiskuva kunkin järjestön tämänhetkisestä kehitysvaiheesta sekä mielenkiintoa omaavista erityiskysymyksistä. Tampereen Yliopiston Marxilaisten Ryhmien tiedotusjaosto on valmistanut Tampereen Opiskelevien Socialistien viimeaikaisista vaiheista laajemman selvityksen, joka osoittaa TOS:n johdon aatteellisen horjunnan, SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen päätöksistä ja SOL:n päälinjasta poikkeamisen kohtalokkaat seuraukset. — Raportit ja jäsenjärjestöjen piirissä tekeillä olevat laajemmat arviot ovat esityötä SOL:n kehitystä, tilaa ja tulevia tehtäviä koskevan kokonaisarvion valmistamisessa.

Akateeminen Socialistiseura (ASS)

"Akateemisen Socialistiseuran vuosikokous 20. 2. 1972 osoitti järjestön yhtenäisyyden voimakkaan lujittumisen. Hyväk-

symissään asiakirjoissa ja uuden johtokunnan valinnassa kokous vahvisti vakuuttavasti ASS:n linjan jatkamisen ja kehittämisen Socialistisen Opiskelijaliiton marxilais-leniniläisen periaateohjelman pohjalta". Näin arvioidaan ASS:n osastovastaavien kokouksessa vahvistetussa vuosikokousarviossa.

Vuoden aikana, edellisen vuosikokouksen jälkeen on ASS:ssä tapahtunut valtava kehitys: jäsenmäärä on yli kaksinkertaistunut, suurin osa nykyisistä 27 osastosta on perustettu, marxismi-leninismiin opintotoiminta on monikymmenkertaistunut, ASS:n toiminta opiskelijoiden ja sivistyneistön keskuudessa on tullut yhä monimuotoisemmaksi ja selkeälinjaisemmaksi. ASS:n voimakas nousu näkyi myös vuosikokouksessa ja sen valmisteluissa. Vuosikokouksessa hyväksytty lähes 100-sivuinen toimintakertomus ja ehdotus uudeksi johtokunnaksi oli käsitelty kaikissa osastoissa, oli esitetty ja hyväksytty muutosesityksiä ja parannuksia. Tämä järjestön piirissä käyty keskustelu edellisen vuoden toiminnasta luo pohjaa tulevalle toiminnalle. Edellisenä vuotena tehtyjen virheiden arviointi, paikoin varsin voimakaskin kritiikki, mahdollistavat järjestön entistä selkeämmän politiikan alkaneena vuotena.

Tietynlaisena osoituksena ASS:n poliittisideologisesta voimistumisesta oli mm. se, että vuosikokouksessa ei esiintynyt yhtään maolaisten edustajaa. Vielä vuosi sitten Helsingin Marxilais-leniniläisen Seuran jäseniä kävi jokaisessa yleiskokouksessa väittelemässä ja esittelemässä omia vasemmistorevisionistisia näkemyksiään. Nyt on maolaisten vaikutus helsinkiläiseen opiskelijaliikkeeseen onnistuttu rajoittamaan lähes olemattomaksi. Tämä ei tietenkään merkitse sitä, etteikö ASS:n olisi tehtävä jatkuvaa selvitystyötä maolaisuuden ja muiden revisionististen suuntausten virheistä ja pyrkimyksistä.

Myös ne voimat, jotka yrittävät muuttaa ASS:ää SKDL:n "päälinjan" kan-

nattajaksi (käsité, jonka perinpohjaisesta virheellisuudesta ks. esim. Ruotsalo: Sosialistinen tietoisuus ja opiskelijat, *Soih-tu* 2/71 s. 51; tosiasiaa kysymyksessä on pyrkimys kieltää SOL:n ja ASS:n itsenäisyys marxilais-leniniläisinä joukkojärjestöinä ja saada myös SOL aseeksi taistelussa SKP:n ja kd-liikkeen luokkakantaisia voimia vastaan) ovat menettäneet merkitystään ASS:n toiminnassa. Osastokäsittelyssä nähtiin, että kaikki osastot ovat ASS:n omakuman poliittisen linjan järkkymättömiä kannattajia. Vuosikokouksessa esiintyi pieni ryhmä, ASS:n käytännön toiminnasta jo jonkin aikaa poissa olleiden tovereiden johtamana, joka yritti heikentää ASS:n poliittista vaikutusta ja itsenäisyyttä. Äänestyksessä nämä voimat saivat vain n 5 % äänistä (parhaimmillaan kokouksessa oli läsnä lähes 600 jäsentä), joten edes suhteellisuusperiaate ei takaisi heille yhtään paikkaa ASS:n johdossa.

Keppihevosekseen nämä voimat ottivat jälleen kerran ASS:n aseman SKDL:ssä. He osoittivat, miten SKDL:n puolue-suuntainen kehitys on, jos ei heidän julkilausuttu tavoitteensa, niin ainakin heidän toimintansa välttämätön seuraus. ASS:ää vastaan tähdätty hyökkäily SKDL-kysymyksen ympärillä on jatkunut vielä vuosikokouksen jälkeenkin SKDL:n Helsingin Piirin järjestämässä tilaisuudessa, josta Kansan Uutiset 12.3. kertoo varsin ansiokkaasti. ASS:n vuosikokous totesi näille tovereille lujana ja yhtenäisenä, että ASS kannattaa ja tukee aktiivisesti SKP:n ylimääräisessä edustajakokouksessa vahvistettua järjestöpoliittista kannanottoa ja pyrkii SKDL:n kehittämiseen tämän kannanoton ja SOL:n aloitteen pohjalta (SOL:n aloite julkaistu mm. *Soih-tu* 1/1972:ssa).

ASS:n tulevan toiminnan poliittiset päälinjat vahvistettiin hyväksytyssä toimintasuunnitelmassa ja hyväksytyissä kannanotoissa. Toimintasuunnitelmassa vahvistettiin se, että marxilais-leniniläisenä joukkojärjestönä ASS:n päälinja on

opiskelijoiden ja sivistyneistön laajan demokraattisen rintaman luominen suurpääomaa vastaan. Demokraattisen rintaman luomisen onnistumisesta ja valoisista tulevaisuuden näkymistä osoitukseksi oli mm. se, että ASS:n vuosikokoukseen toivat tervehdyksen kaikki ns. yleisdemokraattisen opiskelijarintaman helsinkiläiset paikallisjärjestöt. Tervehdyksissä todettiin demokraattisen joukkoliikkeen välttämättömyys, yhteiset konkreettiset tavoitteet ja vilpittön yhteistyöhalu ASS:n kanssa.

Hyväksytyssä toimintasuunnitelmassa korostetaan mm. maailmanlaajuisen anti-imperialistisen toiminnan tehostamista, osallistumista taisteluun demokratian laajentamiseksi ja Suomen työväestöjen puolustamiseksi ja erityisesti demokraattisen opiskelijaliikkeen tavoitteiden ja toiminnan kehittämistä. SOL:n periaateohjelman ja ASS:n toimintasuunnitelman periaatteellisilla linjoilla on ASS:n toimintaa mahdollisuus kehittää ja viedä järjestö yhä uusiin voittoihin. Tämä edellyttää niin johdon kuin jäsenistön aktiivista ja uhrautuvaa panosta ja hyväksytyjen periaatteiden tinkimättömä toteuttamista käytännön toiminnassa.

Järjestön johtokuntaan vuodelle 1972 valittiin puheenjohtajaksi Risto Uljas ja jäseniksi Juhani Lehto (vpj.), Juhani Ruotsalo, Erkki Susi, Anna Oksanen, Eero Kankaanpää, Pirjo Autio, Juhani Merimaa, Reijo Miettinen, Yrjö Haila, Kimmo Karjalainen, Lauri Reenpää ja Raimo Parikka.

Juhani Lehto

Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit (JOS)

Jyväskylän Opiskelevat Sosialistit on politiikassaan pyrkinyt laajan antimonopolistisen rintaman rakentamiseen opis-

kelijajoukkojen keskuudessa. Tämä on ollut seurauksena voimistuneesta marxismi-leninismiin pohjautuvasta ideologisesta kehityksestä. Toiminnallaan JOS on antanut täyden tukensa Sosialistisen Opiskelijaliiton tavoitteille ja yhteistyö SOL:n muiden järjestöjen ja keskusjohdon kanssa on ollut omiaan tukemaan JOS:n kehitystä.

Kuluneen toimintakauden aikana järjestö on suuntautunut marxilais-leniniläiseksi joukkojärjestöksi ja vahvistanut organisaatiotaan mm. perustamalla tieteenaloittain osastoja, joiden toiminta on ollut vilkasta.

JOS:n vuosikokous 13.2. antoi yksimielisen tukensa järjestön poliittiselle linjalle arvioidessaan kuluneen toimintavuoden tuloksia. Näiden arvioiden pohjalta vuosikokous määritteli järjestölle tulevaa poliittista ja toiminnallista linjaa sekä sen suhdetta demokraattiseen joukkoliikkeeseen ja SKDL:oon. Yksimielisesti hyväksymässään yleispoliittisessa kannanotossa kokous totesi oikeistovaaran torjumiseksi käytävän taistelun välttämättömyyden sekä porvarillisen ideologian ja reformismin leviämisen muodostaman vaaran työväenliikkeen sisällä. Tältä pohjalta määriteltiin ajankohtaiset poliittiset tehtävät.

Vuosikokous kiinnitti huomiota JOS:n organisaation kehittämisen kannalta keskeisiin kysymyksiin, johtotyön voimistamiseen ja osastojen toiminnan aktivoimiseen. Yksimielisesti valittiin 10-jäseninen sihteeristö ja puheenjohtajaksi Aarno Lehmusto. Sihteeristölle määriteltiin myös entistä selkeämpi työnjako sekä jaosto-organisaatio. Maaliskuun puoleen väliin mennessä on voitu havaita vuosikokouksen päätösten merkitys osastojen toiminnan vilkastumisena ja laitoskohtaisten työryhmien perustamisena. Tämä on ollut omiaan vahvistamaan demokraattisen rintaman luomista joukkojen tasolla ja edistämään opiskelijoiden järjestäytymistä demokraattiseen joukkoliikkeeseen eri tiede-

kuntien ja laitosten piirissä. Marxismin-leninismien opiskelu on jatkunut järjestössä vilkkaana kuuden opintopiirin puitteissa. Ongelmaksi on kuitenkin nousut opintotoiminnan ja osastotoiminnan liittäminen mielekkäämmäksi kokonaisuudeksi. Pyrkimyksenä on liittää marxismi-leninismiin syvällisempi opiskelu osastojen tieteenalakohtaiseen toimintaan siten, että osastoista tulisi tehokkaita yliopistotaistelun yksiköitä.

Vuosikokous pani tyydytyksellä merkille sekä järjestön jäsenistön että sen poliittisen kannatuksen kasvun kuluneena vuonna. Tämän nähtiin johtuvan ennen kaikkea JOS:n poliittisen linjan selkeydestä ja johdonmukaisuudesta. Myös opiskelijoiden demokraattinen liike on saanut entistä selkeämpiä antimonopolistisia tunnuksia ja muotoja. JOS:n arvovallan kasvu demokraattisen liikkeen piirissä on myös ollut nähtävissä. Demokraattinen yhteistyö ylioppilaskuntapolitiikassa on saatu selkeälle pohjalle ylioppilaskunnan historiassa ensimmäisen kerran tehdyllä kirjallisella hallitusopimuksella, jonka aikaansaamisessa JOS:illa on ollut merkittävä osuus. Tällä hetkellä demokraattinen liike keskittyy laajan joukkoliikkeen organisoimiseen EEC:tä vastaan sekä laitoshallinnon uudistamisen puolesta käytävään taisteluun.

Lauri Perkki

Oulun Sosialistiset Opiskelijat (OSO)

OSO aloitti toiminnan sosialististen opiskelijoiden järjestönä varsinaisesti vuoden 1970 aikana, johon asti sen edeltäjä Oulun Akateeminen Sosialistiseura toimi lähinnä keskustelukerhona. Tällä hetkellä järjestön jäsenmäärä on noin 160 ja se koostuu etupäässä Oulun yliopiston opiskelijoista. Myös yliopistosta val-

mistuneita ja muiden oppilaitosten oppilaita on jäsenenä.

OSOn vuosikokous pidettiin 13.2. 1972. Kokouksessa hyväksyttiin toimintakertomus ja toimintasuunnitelma. Ne paljastavat konkreettisesti sen vahingon, minkä OSOn jättäytyminen syrjään SOL:n nopeasti kehittyvästä toiminnasta on aiheuttanut. OSO askartelee edelleen sellaisten ongelmien parissa, jotka SOL:n johtavissa jäsenjärjestöissä on jo ratkaistu. Näitä ovat mm. marxismi-leninisin opiskelun järjestämiseen liittyvät kysymykset, agitaation ja propagandan harjoittaminen, koko jäsenistön organisointi järjestön työhön, johtotyöhön liittyvät kysymykset, jäsendemokratia ja organisaation kehittäminen iskukykyiseksi yli koko yliopiston.

OSOn johto ei ole kyennyt hahmottamaan järjestön tehtäviä alkuunkaan siinä laajuudessa kuin SOL:n toiminnassa mukana olevat järjestöt. OSOn toimintaa vaivaa näin ollen tietämättömyys oman toiminnan päämääristä, merkityksestä ja konkreettisista tehtävistä. Nämä kaikki puutteet ovat palautettavissa OSOn johdon puutteelliseen poliittiseen analyysiin, jonka vaikutuksesta johdon toiminnassa lyhyen tähtäyksen taktikointi saa korostetun merkityksen. Tätä toiminnan perusluonnetta kuvastavat viime aikaiset päätökset, joista mainittakoon uusien jäsenten hyväksymisessä noudatettu luokkakantaisten voimien syrjintä ja päätös olla osallistumatta SOL:n julkaisevan Soindunkantajan levittämiseen, vaikka OSO itse ei ole kyennyt aikaansaamaan minkäänlaista agitaatiolehteä ja keskusjärjestön lehti voimistaisi huomattavasti OSOn vaikutusta Oulussa.

Järjestön johto esitti vuosikokouksessa, että toiminnan heikkoudet johtuvat johtohenkilöiden osallistumisesta yökunnan toimiin tai matkoista ja työstä ulkopaikkakunnilla. Tämäkin selitys paljastaa järjestön toiminnan merkitystä ja tehtäviä koskevien näkemysten virheellisyyden.

Entä sitten järjestön tieteellisuuntoi-

nen, tiedettä ja koulutusta koskeva työ. Järjestöltä puuttuu kokonaan Oulun yliopiston tutkimuksen ja koulutuksen selvitykset puhumattakaan laajemmasta panoksesta koko kd-liikettä tukevan tieteellisen toiminnan järjestämisestä. Näitä kysymyksiä koskevia kaavailuja on tosin tehty, mutta toistaiseksi ei toimintaa ole kyetty käynnistämään. Miksi?

Ainoana myönteisenä piirteenä alkaneella toimikaudella on edistyminen opintotoiminnan järjestelyssä. Jotain sentään jäsenistön keskuudesta johtoon päin suuntautuva paine saa aikaan.

Ei ole vaikeata arvioida, että OSOn toiminta ja vaikutus sen toiminta-alueella voi saada laajempia ulottuvuuksia vain mikäli järjestö lähtee vakavassa mielessä selvittämään suhdettaan Sosialistiseen Opiskelijaliittoon, liiton periaateohjelmaan ja sen tarjoamiin näköaloihin opiskelijoiden demokraattisen ja anti-imperialistisen taistelun kehittämiseksi Oulussa, palauttaa täydellisen jäsendemokratian, mikä edellyttää mm. syrjinnän lopettamista jäseneksiotossa ja johdon valitsemista SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen määrittelemien periaatteiden mukaan.

Järjestön johtokuntaan valittiin puheenjohtajaksi Osmo Buller ja jäseniksi Seppo Vaaraniemi, Pertti Huovinen, Eila Ahola, Antti Huttunen, Kimmo Kuisma, Eini Puotiniemi, Marketta Korrensalo, Kalervo Ukkola, Tero Ollanketo, Valde Määttä ja Pekka Rundelin.

Tapani Risku

Otaniemen kansandemokraatit (OKA)

Otaniemen kansandemokraatit perustettiin 5.12.1969 teknillisen korkeakoulun opiskelijoiden toimesta. Tuolloisesta, runsaan kahdenkymmenen innostuneen,

mutta aatteellisesti haparoivan jäsenen yhteenliittymästä OKA on kehittynyt 140-jäseniseksi poliittiselta linjaltaan ja toiminnaltaan selkiintyneeksi järjestöksi, joka kykenee tekemään Otaniemen opiskelijoiden ja työtätekevien keskuudessa vakavaa ja vaikuttavaa poliittista työtä.

Järjestö liittyi viime keväänä Sosialistiseen Opiskelijaliittoon — sitä ennen se oli järjestölliseltä asemaltaan SKDL:n perusjärjestö Uudenmaan piirissä. Läheiset yhteydet SOL:on ja ASS:an ovat merkittävästi vaikuttaneet järjestön kehitykseen. Monien ongelmien ratkaisemisessa niin periaatteellisissa kuin myös käytännön kysymyksissä kokeneempien järjestöjen ja tovereiden tarjoama opastus on otettu vastaan ja jouduttanut OKAn toiminnan voimistumista suuresti. Mutta olisi väärin selittää OKAn nopea edistyminen tehtäviensä määrittelyssä ja suorittamisessa pelkästään ulkopäin saadun avun tulokseksi. Näin ei ole asian laita.

Järjestö ehti helmikuun alussa pidettyyn vuosikokoukseen mennessä tasolle, jossa se kykeni itsenäisesti valmistamaan merkittävän 54-sivuisen toimintakertomus/toimintasuunnitelma-asiakirjan, jossa laajasti määritellään järjestön toiminnan yleisuunnat ja asetetaan niiden nojalla yleisyiskohtaisemmat tehtävät. Mainitussa asiakirjassa esitetään:

”Monopoliin vastaisen rintaman kehittäminen vallitsevassa tilanteessa edellyttää OKalta muodoltaan ja välittömiltä tavoitteiltaan tehtävien suorittamista neljässä eri toimintasuunnassa. Nämä ovat

- (1) kansainvälisen anti-imperialistisen taistelun edistäminen
- (2) vallankumouksellisen opiskelijaliikkeen panoksen kehittäminen vallankumouksellisessa työväenliikkeessä
- (3) opiskelijoiden ja sivistyneistön demokraattisen liikkeen voimistaminen
- (4) järjestön sisäisen toiminnan parantaminen”

Tähän ratkaisuun on päädytty noudattamalla SOL:n periaateohjelmassa määriteltäviä opiskelijoiden marxilais-leniniläisen joukkojärjestön tehtäviä.

Erityistä leimaa OKAlle antaa sen joukkopohja, joka on tekniikan korkeakouluopiskelijoissa, insinööreissä ja arkkitehteissä. Taistelu rauhan, demokratian ja sosialismin puolesta tieteellis-teknisen vallankumouksen oloissa vahvistuu merkittävästi, mikäli marxismi-leninismiin pohjautuva työ nykyisten ja tulevien insinöörien ja arkkitehtien keskuudessa on menestyksestä. Insinööriteknillisen työvoiman ja arkkitehtien tuotannollinen asema sekä erityiset tekniikkaan ja teknilliseen tutkimukseen liittyvät tiedot tarjoavat vallankumoukselliselle liikkeelle arvokkaita uusia mahdollisuuksia monopoliin vastaisen taistelun voimistamiselle. Näin ollen se työ, mitä OKAssa ja sen jäsenistön toimesta tehdään, voi muodostua hyvinkin tärkeäksi. Tässä mielessä OKAn sitoutuminen marxismi-leninismiin, sen pyrkimykset liittyä yhä lujemmin sitein työväenluokan vallankumoukselliseen taisteluun ja tuoda panoksensa kansainväliseen anti-imperialistiseen taisteluun kansainvälisen kommunistisen liikkeen viitoittamien analyysien ja toimintaohjeiden pohjalta luo lujaa uskoa sille, että OKA kykenee vastaamaan sille asetettaviin vaatimuksiin.

Ennenkuin näitä näköaloja kyetään täysimittaisesti realisoimaan on järjestön täytettävä eräitä edellytyksiä. Poliittinen ja teoreettinen tietämys jäsenistön keskuudessa on kasvamassa. Viime syksynä käynnistyi koko järjestön kattava tieteellisen sosialismin opiskelujärjestelmä, joka vähitellen kypsyttää järjestölle sen tarvitsemat tietoiset kaaderit ja jäsenjoukot. Samaten viime syksystä lähtien OKA ryhtyi voimakkaasti kehittämään organisaatiotaan — ottaen oppia Akaatemisen Sosialistiseuran kokemuksista — siten, että jokainen jäsen kuuluu opis-

kelu- ja tutkimusalaansa vastaavaan osastoon. Näitä on tällä hetkellä kuusi.

OKAn kasvattamien jäsenjoukkojen toimintaa ollaan nyt suuntaamassa yhä voimakkaammin teknillisen tutkimuksen ja koulutuksen erityiskysymysten pariin. Tähän liittyen on käynnistetty — joskin monien ongelmien saattamana — teknillistä korkeakoulua, tekniikkaa sekä teknillistä tutkimusta ja koulutusta koskevien selvitysten valmistaminen. Eräänä ongelmana on näiden selvitysten tekemisen kytkeminen välittömään poliittiseen taisteluun tkk:ssa. Tämän ongelman epätydyttävästä ratkaisemisesta johtuen kaikille jäsenille ei ole käynyt selväksi selvitystyön suuriarvoinen poliittinen merkitys, mikä taas on johtanut puutteelliseen kiinnostukseen selvitystyötä kohtaan.

OKAn tulee kyetä, ja niin epäilemättä muutaman vuoden tähtäimellä tulee tapahtumaan, tuottamaan paitsi oman välittömän ympäristönsä ja taistelunsa edellyttämiä selvityksiä ja ohjelmia myös kd-liikkeen, ammattiliittojen, jne. monopolien vastaisessa taistelussa tarvitsemia periaatteellisia ja konkreettisia ratkaisuja, jotka koskevat tuotantovoimien kehitystä, tieteellisteknistä vallankumousta, tekniikkaa ja sen yhteiskunnallista soveltamista seurauksineen ja ilmiöineen. OKA ei luonnollisestikaan ole ainoa järjestö, jonka tulee paneutua tämänkaltaisiin kysymyksiin, mutta sille nämä ovat järjestön luontaisia erityistehtäviä. Kapitalistit ja heitä puolustavat porvarilliseen ideologiaan sitoutuneet insinöörit ja arkkitehdit joutuvat valtiomonopolistisen kapitalismin sisäisten ristiriitojen syvetessä turvautumaan yhä kierompiin ja monimutkaisempiin menetelmiin pitääkseen työväenluokan tietoisuutta vaarattomalla tasolla ja voidakseen vielä tehostaa työväenluokan riistoa. Osana näihin pyrkimyksiin kuuluu teknokraattisen tietoisuuden kehittäminen. Taistelu sitä vastaan on myös OKAn erityisen tehtävä.

Voidakseen turvata mainittujen tehtävien suorittamisen on OKAn välttämättä lähennettävä omaa toimintaansa työväenjoukkojen taisteluun. Vain ottamalla kaiken irti työväenluokan taistelun ja jokapäiväisen työn kokemuksista OKA voi oikealla tavalla sovittaa toimintansa kaikkein vallankumouksellisimpaan uomaan. Järjestön jäsenistöllä on tähän voimakas pyrkimys, mikä tulee tekemään tyhjäksi niiden toimet, jotka eivät suopeasti katso luokkakantaisten opiskelijoiden etenemistä.

Järjestön johtokuntaan valittiin puheenjohtajaksi Antti Karvonen ja jäseniksi Mikko Korpela, Juhani Artto, Ilkka Holmila, Kati Siikarla, Jukka Takala, Mikko Roos, Olli Ravela, Marja-Liisa Löyttyjärvi, Rolf Hernberg, Jukka Laaksonen ja Jorma Partanen.

Juhani Artto

Joensuun Opiskelevat Sosialistit (JOSO)

Joensuun Opiskelevien Sosialistien (JoSo:n) sääntömääräinen vuosikokous pidettiin 21. 2. -72. Jäsenistö valitsi johtokunnan, jonka puheenjohtajaksi tuli Jukka Ropponen. Muiksi johtokunnan jäseniksi valittiin Leena Alanen, Juha Holopainen, Martti Ojatalo ja Simo Sepo.

Toimintakertomuksessa todettiin järjestön sangen lyhyt toimintakausi; se perustettiin vasta aivan viime vuoden lopulla. Tästä näkökulmasta katsoen järjestön toiminnan spontanistisuus ja kapealaisuus käy ymmärrettäväksi. On kuitenkin syytä todeta, että kaikkia mahdollisuuksia ei ole käytetty hyväksi. JoSo:n toiminta on ollut jokseenkin näkymätöntä, mikä on vaikeuttanut uusien jäsenten hankintaa. Toisaalta on ollut välttämätöntä keskittyä opintotoimintaan SOL:n opinto-ohjelman mukaisesti mar-

xismi-leninismien perusteiden omaksumiseksi. Opintopiirissä on ollut keskimäärin 5–10 toveria.

Vaikka JoSo:a järjestönä ei voi vielä pitääkään varsinaisena opiskelijapolitiikkaan vaikuttavana voimana Joensuussa, on todettava myönteisenä seikkana, että Wärsilän teknillisessä oppilaitoksessa järjestön jäsenet ovat yksityishenkilöinä sangen keskeisillä paikoilla oppilaskunnassa. Sen sijaan korkeakoulun puolella josolaisten opiskelijoiden panos on vielä käytännöllisesti katsoen olematon. Uuden toimintasuunnitelman mukaan opiskelijapolitiikkaan korkeakoulussa tullaan kiinnittämään entistä suurempaa huomiota. Pulmana on korkeakoulussa opiskelevien vähäinen lukumäärä JoSossa, mikä ei suinkaan johdu siitä, etteikö kd-liikkeellä olisi korkeakoulaisten piirissä runsaastikin symppareita. Vaikka korkeakoulun opiskelijamäärä tuleekin nousemaan varsin nopeasti nykyisestä 450:stä, lieenee järjestön laajentumismahdollisuudet lähiaikoina suuremmat teknillisen oppilaitoksen puolella edellä mainituista systä.

JoSo:n järjestörakenteeseen vaikuttaa edellisen lisäksi se, että korkeakoulun opettajissa, tutkijoissa ja virkailijoissa on suhteellisen runsaasti demokraatteja, joista useat ovat liittyneet JoSoon. Tällä on tietenkin pitkällä tähtäimellä suuri merkitys.

JoSo:n lähiaikojen tavoitteista nousee etusijalle järjestäytyneisyyden voimakas nostaminen. Tämä edellyttää JoSon kannattajien mukaanvetämistä opintopiireihin ja järjestön toimintaan. Yhdessä korkeatasoisen kaaderin kouluttamisen kanssa tämä luo pitkällä tähtäyksellä varsinaisen perustan offensiiviselle ja tietoiselle politiikalle järjestön toimipisteissä. Siksi toimintasuunnitelman mukaisesti pyritäänkin kevään aikana järjestämään korkeakoululla keskustelua ajankohtaisista, korkeakoulu- ja aluerakenteeseen liittyvistä ongelmista. Näin voidaan paitsi välittää tietoa JoSo:sta demokra-

tian johdonmukaisena puolustajana ja edistäjänä myös syventää korkeakouluisten yleistä tietoisuustasoa. Tähän liittyy myös anti-imperialistisen toiminnan, ennen muuta Vietnam-liikkeen, käynnistäminen Joensuussa.

Joensuun korkeakoulu tulee ennusteitten mukaan olemaan vuonna 1980 kolminentuhansine opettajaopiskelijoineen maan koko koululaitoksen kannalta varsin keskeinen koulutus- ja tutkimuspiste. Siksi voimakkaan marxilais-leniniläisen opiskelijaliikkeen kehittyminen siellä on poikkeuksellisen tärkeää. Näitä mahdollisuuksia edistää jo tälläkin hetkellä olemassaoleva varsin pitkälle viety koulutuksen ja osittain myös opettajainvalmistuksen luonteen marxilainen analyysi tämän hetken Suomessa.

Ilkka Alanen

Arvio Tampereen Opiskelien Sosialistien (TOS) kriisikehityksestä

TOS ry:n vuosikokous 30. 1. 1972 johti suuren jäsenosan ja Tampereen yliopistossa toimivien kansandemokraattien selvän enemmistön täydelliseen eristämiseen TOS:n toiminnasta. Syrjäytetyn osapuolen tarjous käydä eheyttäviä neuvotteluja ennen vuosikokousta tosiasiallisesti hylättiin. Edes SKP:n 16. edustajakouksen läheisyys ei estänyt tekemästä näitä voimakkaasti järjestöä hajottavia toimenpiteitä. Voimapotentialiaali näihin kansandemokraattisen opiskelijaliikkeen yhtenäisyyttä heikentäviin tekoihin saatiin hylkäämällä suurin osa yliopistolla toimivien kansandemokraattien jäsenhakemuksista viimeisen vuoden ajalta.

Tilanne on varsin luonnoton ja sotii SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen eheytyspäätöksiä vastaan: "eri luotta-

mustehtäviin puolueen ulkopuolella kommunisteja valittaessa pyritään kiinnittämään erityinen huomio tasapuolisuuden turvaamiseen. Erityinen huomio on kaikkialla kiinnitettävä toimenpiteisiin, jotka palauttavat kommunistien keskinäiset tase-arvoiset ja luottamukselliset suhteet (VII/9)". Jokaiselle lienee selvää, että nyt meneteltiin juuri päinvastoin: tasa-arvoisuus romutettiin ja kylvettiin uutta epäluottamusta hylkäämällä neuvottelujen tie. Kuitenkin TOS:n jäsenistä on SKP:n jäseniä noin yksi kolmannes. Heihin nähden edustajakokouksen päätökset ovat ehdottoman sitovia.

Tilanne on todella niin luonnon, että on pakko perusteellisesti selvittää, miten siihen on edetty.

Poliittisten keskustelujen kausi

Erimielisyydet poliittisesta linjasta ja aatteellisen työn sisällöstä ja laajuudesta eivät suinkaan ole uusi ilmiö TOS:n historiassa. Ainakin viisi viimeistä puheenjohtajaa on valittu äänestyksen jälkeen. Mutta kuten yleistä opiskelijaliikkeessä, TOS oli 60-luvun ajan voimakkaasti ns. SKDL:n uudistuslinjalaisten käsissä.

Viime vuosikymmenen lopussa suomalaisen opiskelijaliikkeen sisällä alkoi kuitenkin merkittävä poliittinen murros. Vuoden 1968 neuvostovastaisuuden aallon jälkeen mursi kansainvälisen kommunistisen liikkeen vaikutus suomalaisenkin opiskelijaliikkeen sisälle. Tämä kehityssuunta saavutti lopullisen voitonsa, kun Sosialistisen Opiskelijaliiton hallitus — oppositiojäsenen vastustuksesta huolimatta — esitti uuden arvion Tshekkoslovakian tapahtumista.

Lopullinen siirtyminen kansainvälisen kommunistisen liikkeen linjoille on sittemmin heijastunut varsin nopeasti SOL:n kansainvälisten suhteiden ja kansainvälisen arvovallan lisääntymisenä. Mainittakoon vain suhteet Neuvostoliit-

ton ja Tshekkoslovakian nuorisoliittoihin sekä Länsi-Saksan marxilaiseen opiskelijaliittoon, Spartakukseen.

Opiskelijoiden luentolakot keväällä 1970 merkitsivät suurta murrosta myös TOS:n historiassa. TOS:n puheenjohtaja asettui alunperin vastustamaan lakon jatkamista yhtä päivää pitemmälle. Joukkojen valmius oli kuitenkin suurempi — sosialidemokraatti Jyrängin ehdotus jatkamisesta otettiin suosiollisesti vastaan. Lakkotoimikuntien ja aktivistien enemmistön muodostivat vasemmistososialidemokraatit sekä "yleisvasemmistolaiset", "yleisedistykselliset", joiden valtaosa myöhemmin liittyi TOS:iin. Tällä perusteella TOS:n johtajat yrittivät myöhemmin selittää, että TOS:illa olisi ollut johtava osuus lakkotapahtumissa. Tällä pyritään kaunistelemaan 1) lakkoliikkeen spontaanista luonnetta sekä 2) TOS:n kyvyttömyyttä asettua joukkoliikkeiden johtoon. Virheellisestä itsekehusta oli luonnollisena seurauksena se, ettei mitään ratkaisevaa tilanteen parantamiseksi tehty.

Samaan aikaan kun TOS:n johto halusi nimetä TOS:n lakkotapahtumien johtavaksi voimaksi, vastustivat johdon kommunistit kiivaasti puolueen johtavan osuuden mainitsemista vaaliohjelmassa, vaikka taistelu marcuselaisista harhakäsityksiä sivistyneistön johtavasta osuudesta vastaan oli mitä ajankohtaisinta.

Johdon toiminta ideologisen selkeyden saavuttamiseksi oli muutenkin olematon. Kirjamyynneissä myytiin ahkerasti ranskalaisen, kansainvälistä kuuluisuutta saavuttaneen oikeistorevisionistin Roger Garaudyn teoksia. Kun luokkakantaiset toverit esittivät asiasta kritiikkiä, selvitti johtokunnan jäsen Ensio Vehkala olevansa "100-prosenttisen garaudylainen". Siinä vaiheessa Garaydy oli jo erotettu RKP:n keskuskomiteasta, mutta hänen kirjansa myynti jatkui senkin jälkeen, kun RKP oli erottanut hänet jäsenyydestään ja koko kansainvälinen kommunistinen liike oli todennut hänet

johtavaksi oikeistorevisionistiseksi luopioksi.

Kevään 1970luentolakkojen merkittävimpiä seurauksia oli TOS:n jäsenpohjan nopea laajentuminen. Yleiskokousten runsauden, järjestön sisäisen demokratian ja keskustelujen vapaudessa tapahtui samaan aikaan — syksyn 1970 aikana — merkittävä muutos. Vanhan polven johtajat (Vainionpää, Vántänen ym.) olivat pois paikkakunnalta ja ensimmäistä vuottaan puheenjohtajana ollut Markku Kärkkäinen oli järjestöteknikassa yhtä vapaamielinen kuin kokematonkin. Seurauksena oli aikaisempaa avoimempi ja perusteellisempi poliittis-ideologinen keskustelu.

Syksyn yleiskokouksissa oli läsnä jatkuvasti likimäärin satapäinen jäsenjoukko. Laajojen jäsenjoukkojen läsnäollessa johtokunta joutui lähes asian kuin asian yhteydessä jäämään tiedolliseen ja aatteelliseen alakynteeseen. Annettiin merkittävät julkilausumat tulopoliittisia kokonaisratkaisuja ja virkaehtolakeja vastaan — johtokunnalla oli vain kourallinen kannattajiaan näitä esityksiä kannattanutta valtavaa jäsenenemmistöä vastaan. TOS:n puheenjohtaja Markku Kärkkäinen kiiruhti heti yleiskokouspäätösten jälkeen puolustelemaan tulopoliittisia kokonaisratkaisuja rakennustyöläisten mielenosoituspäivän puheenvuorossaan.

Varttuneiden opiskelijoiden osuus uusista jäsenistä oli merkittävä. TOS:iin liittyi runsaasti ainekerhoissa ja laitostenuvostoissa yliopistotoimintaan tutustuneita entisiä "yleisvasemmistolaisia". Johdon täydellinen vieraantuneisuus ja tietämättömyys yliopistotaistelun tehtävistä eristi sen näiltäkin osin jäsenistöstä. Tilanne oli selkeä: johtokunta ei nauttanut jäsenistön luottamusta.

Järjestöpolitiikalla valtaan

Sosialistisen opiskelijaliiton 7. liittokokouksen lähestyessä alkoi käydä ilmeiseksi, että Turun ASS:n, TOS:n ja OSO:n

oikeistojohdot pyrkivät hankkimaan suuntaukselleen enemmistön valittavassa SOL:n uudessa johdossa piittaamatta järjestönormeista ja SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen päätöksistä. Tässä mielessä ne olivat jo lykänneet Otoniemen Kansandemokraattien (OKA) jäsenenomuksen. Enemmistöaseman valtaamiseksi pyrittiin TOS:n kohdalla siihen, että järjestön liittokokousedustajisto puhtaasti koostuisi oikeistojohdon kannattajista.

Jäsenjoukkojen kannatuksen haihtuminen ja toisaalla velvoite puhtaan liittokokousedustuksen hankkimiseen johtivat vuosikokouksen lykkääntymiseen. Helmikuun 11. johtokunta keksi ratkaisun: *äänioikeus vuosikokouksessa on niillä jäsenillä, jotka ovat maksaneet jäsenmaksunsa vuonna 1969 ja/tai 1970.* Yhdistyslain 18 § 1. momentin mukaan äänioikeus järjestön kokouksessa on jokaisella jäsenellä. SKP:n Keskuskomitean ohjeissa 16. edustajakokouksen edustajien vaaleissa korostetaan, ettei jäsenmaksujen laiminlyönti ole esteenä vaaliin osallistumiselle. TOS:n säännöissä ei ole mainintaa "kandidaattijäsenistä", joilla ei olisi äänioikeutta. Vuoden 1970/71 vaihteessa TOS:iin oli liittynyt varsin runsaasti jäseniä, joilta jäsenmaksu luonnostaan oli hoitamatta. Vuoden alussa liittyneillä ei ollut edes mahdollisuutta, koska maksua ei oltu vielä määrättykään.

Päätöksen laittomuudesta ilmoitettiin johtokunnalle ennen vuosikokousta. Myöntämättä edes kaikkia äänioikeusasiasta pyydettyjä puheenvuoroja Markku Kärkkäinen nuiji kokouksen laillisesti kokoon kutsutuksi — uskaltamatta kysyä kokouksen kantaa asiasta. "Jatkovuosikokouksessa" johtokunta oli purkanut vihdoin päätöksensä, tunnustaen sen näin itsekkin laittomaksi.

"Vuosikokouksen" puheenjohtajan vaalissa johtoa edustanut Veikko Vántänen sai 72—68 voiton Pirkko Kylänpäästä. Sääntöjen karkea rikkominen oli

siis ollut välttämättömyys johdon valta-pyyteille — olihan salissa paikalla puolisen sataa äänioikeudetonta jäsentä. Äänioikeuden rajoittamiset nostivat niin laajan keskustelun, ettei varsinaisia vuosikokousasioita ehditty käsittelemään.

Ennen "vuosikokouksia" päätettiin, ettei uusia jäseniä hyväksytä toistaiseksi. Tämä on tavallaan ymmärrettävää (mutta ei hyväksyttävää!), kun palautamme mieliin TOS:iissa ja koko kansandemokraattisessa liikkeessä tapahtuneen poliittisen kehityksen sekä johdolle kriittiset voimasuhteet. "Jatkovuosikokouksessa" 7. 3. ilmeni kuitenkin, että *Sirola-opistosta oli liittynyt yli kolmekymmentä jäsentä jo ennen 1. "vuosikokousta"*. Nimet oli liitetty sellaisen johtokunnan kokouksen pöytäkirjaan, johon kumpakaan johtokunnan luokkakantaista jäsentä ei oltu kutsuttu (kutsumistapa: puhelimella pari tuntia ennen kokousta, on kotona tai ei).

Koska TOS:n jäsenluettelo on salainen paitsi jäsenille myös johtokunnan eräille jäsenille, voidaan tarvittaessa jäseniä liittää näinkin omalaatuisella menetelmällä. Neuvotteluissa "vuosikokousten" välillä puheenjohtaja Markku Kärkkäinen nimenomaan väitti, ettei Sirolasta ole liitetty jäseniä.

Sääntöjen ja järjestödemokratian vastainen menettely oli siis kolминаista: 1) Tampereella opiskelevia kansandemokraatteja ei enää hyväksytty TOS:iin, 2) jäseniksi haalittiin johtoa kannattavia äänestäjiä Hämeenlinnan takaa, kun TOS:n sääntöjen mukaan jäseneksi hyväksyttävän on opiskeltava "Tampereella tai sen lähiympäristössä", 3) sopivan säätelyvaran turvaamiseksi jäsenluettelo — niin ikään yhdistyslain vastaisesti — pidettiin jäsenille salaisena.

Näillä järjestelyillä johto hankki itselleen "jatkovuosikokoukseen" 7. 3. enemmistön 133—110. Jo toistamiseen sääntöjen karkea rikkominen oli siis edellytyksenä johdon vallassa pysymiselle. Kokousta jatkettiin edellisen ja laitto-

man vuosikokouksen kesken jääneestä pykälästä 6, joten tämänkin kokouksen päätökset ovat laittomia. Kummankin kokouksen rauhallista kulkua häiritsivät puheenjohtajien Markku Kärkkäisen ja Veikko Vängän omavaltaiset menettelytavat, he kun mm. tarpeen tullen ilmoittivat, etteivät edes anna työjärjestyspuheenvuoroja.

"Jatkovuosikokouksessa" valittiin puhdas lista SOL:n liittokokoukseen, hyväksyttiin suhteellisen hyvä toimintasuunnitelma ja valittiin uusi johto. Tapahtuneisiin sääntörikkomuksiin viitaten yli kymmenes osa TOS:n jäsenistä vaati kutsuttavaksi koolle yleiskokousta, jossa järjestön tila olisi normalisoitu. Jälleen yhdistyslain säädöksistä välittämättä johto jätti kutsumatta koolle tätä kokousta. Tilanteen epänormaaliuden vuoksi johtokuntaan valitut Anssi Ruotsalo ja Matti Hyvärinen ilmoittivat, etteivät he voi osallistua johtokunnan toimintaan, mutta ovat halukkaita toimimaan TOS:n tilan normalisoimiseksi. Johto kuitenkin tulkitsi tilan riittävän normaaliksi.

Johdossa olleen "enemmistön" teennäisyyttä kuvaa hyvin se, että heti vuosikokouksen jälkeen tämä "enemmistö" jäi kahdessa yleiskokouksessa selvään vähemmistöön. Syy: kokoukset pidettiin tavallisina arki-iltoina, jolloin Tampereen ulkopuoliset toimitsijat ja Sirolan jäsenet eivät voineet olla läsnä. Kun johto oli 62—34 ja 75—51 vähemmistöinä, pyrki se enää kokousten häiritsemiseen ja pitkittämiseen. *Nämä johdolle epämieluiset kokemukset tavallisista yleiskokouksista ovat olleet luonnollisesti pääsynä siihen, ettei syksyllä 1971 järjestetty kuin kaksi yleiskokousta.*

Sosialistisen Opiskelijaliiton 7. liittokokous 1971

Koko liittokokousvalmisteluista oli käynyt selväksi, että 7. liittokokous tulee muodostumaan merkittäväksi. Tiedettiin, että kokouksessa tulee ensi kertaa täy-

sin selvästi ilmenemään sellainen poliittinen jakautuma, joka vastaa poliittisia ja ideologisia erimielisyyksiä koko kansandemokraattisessa liikkeessä.

Voimakasotteista ja yhdistyslaista piittaamattomista valmisteluistaan huolimatta liiton vähemmistö jäi nytkin 42—38 vähemmistöön. Vähemmistön vaatimuksena oli saada oma miehensä liiton puheenjohtajaksi ja hallituksen voimasuhteet 6—6. Elikkä TOS:iissa 1972 puhtaita listoja valinneet toverit olivat vuotta aikaisemmin vaatimassa vähemmistölle enemmistöä liiton johtoon!

Kun johdon valinta tuli liittokokouksessa esille, TOS:n puheenjohtaja Markku Kärkkäinen esitti, että vähemmistö ei tule osallistumaan kokouksen työskentelyyn niin kauan kuin toveri Kalmakurki on ehdolla liiton puheenjohtajaksi. Vähemmistö esitti myös kokouksen keskeyttämistä neuvottelujen vuoksi — neuvottelujen ehtona oli luopuminen Kalmakurjesta puheenjohtajaehdokkaana.

SOL:n puheenjohtajaksi valittiin toveri Reijo Kalmakurki. Kun vähemmistön sanelupyrkimykset näin olivat epäonnistuneet, katsoivat sen edustajat parhaaksi poistua kokouksesta. Kokous kuitenkin jatkoi työtään loppuun saakka valiten mm. uuden hallituksen, jonka sisäiset voimasuhteet (9—5) heijastavat jäsenistön keskuudessa vallitsevaa mielipidejakoa.

Vain TOS:n edustajat Markku Kärkkäinen ja Reijo Kahelin ovat liiton vähemmistön puolelta käyneet hallituksen kokouksissa. Turun ja Oulun jäsenjärjestöt ovat ilmoittaneet jäädyttäneensä suhteensa SOL:iin. Vappuna ilmestyi oppositiojärjestöjen toimittama Yhteisrintama-lehti, joka oli suunnattu SOIHUN kilpailijaksi.

Liittokokouksen jälkeen käynnistyivät neuvottelut, joissa oli päämääränä liiton kaikkien jäsenjärjestöjen toimintaan osallistuminen. Vaatimusten pohjaksi oppositiojärjestöt ilmoittivat laativansa po-

liittisen asiakirjan, jonka piti valmistua muutaman viikon kuluessa. Asiakirjaa kysyttiin syksyn alussa uudelleen, jolloin se taas oli "juuri tulossa". Mitään asiakirjaa ei kuitenkaan ole tähän päivään (21. 2. 72) mennessä ilmestynyt. Kevästä lähtien vähemmistön lähtökohtana neuvotteluissa on ollut, että sille kuuluu vähintään puolet SOL:n hallituspaikoista. Hallituksen toimesta neuvottelut ovat vuoden vaihteessa alkaneet uudelleen.

Kansandemokraattisten opiskelijajoukkojen hajottaminen

Keväällä 1971 johtokunta teki vielä *muutamia* myönnytyksiä ja hyväksyi TOS:iin myös luokkakantaisia tovereita. Syksyllä sävel oli muuttunut. Jäsenyyttä hakevat joutuivat jäsensihteerin vastaanotolla ristikuulusteluun: tuleeko Kansan Uutiset/Tiedonantaja, tunnetko tätä tai tuota tyyppiä kotikylästäsi, et-hän ole tekemisissä ASS:n kanssa jne.

Kansandemokraattisen liikkeen sisäisiin asioihin perehtymättömille syötettiin vanhaa juttua "anarkeista ja maolaisista", jotka ovat TOS:n vähemmistönä sitä vastaan. *Jäsensihteerin toiminta ei ole ollut minkäänlaisen julkisuuden kestävää, koska johtokunta on uhannut erottamisella jäsensihteerin vastaanotolla läsnäolleita TOS:n jäseniä!*

Ennen kansandemokraattisen liikkeen jäsenenä olleita, jopa SKP:n jäseniksi hyväksyttyjä tovereita ei ole näistä "epäluottamussyistä" johtuen hyväksytty TOS:n jäseniksi. Johtokunta selittää, että "puolueessakin on avoimia hajoittajia" ja "puolueeseenhan pääsee kuka vaan, kun jättää hakemuksen". SKP ei ole tehnyt missään elimessään päätöstä siitä, onko puolueessa hajoittajia. Kun siis kommunistit estävät toisten kommunistien pääsyn TOS:n tapaisiin joukkojärjestöihin "hajoittajiin" vedoten, on kyseessä puolueen päätöksiin perustumaan, karkean ryhmäkuntalainen toiminta.

O. W. Kuusinen (Valitut, 162) on tuo-

minnut pyrkimykset asettaa nuorisoliiton jäsenille suuremmat vaatimukset kuin puolueen jäsenille *vasemmistolahkolaisuutena*: "Mutta voimakkaiden *vallankumouksellisten* järjestöjen olemassaolon tarpeellisuudesta ei suinkaan seuraa, että nuorisoliittojen pitäisi ottaa riiveihinsä vain sellaisia uusia jäseniä, jotka jo ovat vallankumouksellisia, jo ovat kommunistisia, jo ovat täysin toimintakykyisiä. Ei! *Ovet auki nuorisojärjestöihimme!* Kaikkialla, missä nämä järjestöt ovat legaalisia, niiden pitää olla täysin avoimia kaikille pojille ja tytöille, jotka ovat todella myötätuntoisia kommunistille ja tahtovat sitä oppia".

Ainakin puolisisensataa jäsenhakemusta on syksynkin aikana jätetty käsittelemättä tai hakija on suoraan jätetty ilman hakupaperia. Samaan aikaan TOS:n johto kuitenkin pyrkii mm. ylioppilaskunnan piirissä edustamaan koko kansandemokraattista opiskelijaliikettä ja määräämään kansandemokraattisen edustajistoryhmän toimintaa. Niin kauan kuin jäseniksi kelpaavat vain johdolle mieluisat henkilöt, edustaa myöskin TOS vain sen johdossa olevaa ryhmäkuntaa.

Opiskelevien kansandemokraattien syrjintään liittyy olennaisesti johdolle mieluisien jäsenten haalinta. Koululaisilla on oma kansandemokraattinen järjestönsä — TASOK — jossa on yli sata jäsentä. Tasokkilaisia TOS ei hyväksy — sen sijaan se haalii siihen kuulumatomia koululaisia ympäri maakuntaa.

**Opiskelijavaalit — menestys luokkakan-
taisille**

Syksyllä 1971 käytiin ensimmäiset täysin avoimet linjavaalit myös TAMY:n kansandemokraattien kesken. Kaikissa virallisissa tilaisuuksissa yhteistä vaaliliittoa edustivat johtokunnan nimeämät ja sille uskolliset ehdokkaat. Angela Davisin sisaren Fania Jordan-Davisin Euroopan matkan aikana järjestettiin eri maissa *laajoja, yleisdemokraattisia joukkomie-*

lenosoituksia Angelan vapauttamiseksi. Suomessa nuorisoliiton toimitsijoiden ja TOS:n johdon yhteistyöllä Fania Jordan-Davis esiintyi vain *TOS:n vaalijuhlissa*, jossa tietenkin tehtiin tunnetuksi johdon ehdokkaita.

Kansan Uutiset, jonka käyttäytymistä eduskuntavaalien alla jopa Pravda joutui arvostelemaan sen yksipuolisuuden vuoksi, oli johdon ehdokkaiden käytettävissä.

TOS:n johto koki kuitenkin takaiskun — sen toiminnasta syrjäyttämät ja jäsenyydestä hylkäämät toverit saivat sekä paikkojen että äänten enemmistön. Uuden edustajistoryhmän puheenjohtajaksi valittiin Matti Hyvärinen, nimeksi päätettiin "kansandemokraattien edustajistoryhmä" ja todettiin riippumattomuus TOS:n yksipuolisesta johdosta.

*Ylioppilaskunnan eri hallintoelimiin sekä yliopiston luottamustoimiin kansandemokraatteja valittiin tasapuolisesti edustajistoryhmän voimasuhteiden (6—4) perusteella. Juuri SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen linjan tiukka *noudattaminen on taannut demokraattisen yhtenäisyyden TAMY:n piirissä.**

Loppujen lopuksi ryhmä joutui äänessä vääntämään vain kerran asetettaessa ehdokkaita hallintopaikoille. Hallitusneuvotteluissa TOS:n varapuheenjohtaja Reijo Kahelin ilmoitti, ettei heidän ryhmänsä hyväksy yhtä hallintopaikkaa koskevaa päätöstä. Edustajistoryhmälle hän ilmoitti "Leppäsen eroavan hallituksesta, Kahelinin edustajiston vpj:n paikalta ja TOS:n siirtyvän järjestelmälliseen oppositioon" jos vähemmistö ei saa mielensä mukaista päätöstä. Edustajistoryhmän enemmistö tuomitsi politiikan, jossa yksi hallintopaikka asetetaan yleisdemokraattisen rintaman säilymistä ja kehittämistä tärkeämmäksi. Koska oli pelättävissä, että nuo seikkailuhenkiset uhkaukset myös toteutetaan, katsoi ryhmä parhaaksi muuttaa päätöstään.

Edustajistoryhmän toiminta osoittaa kiistattomasti, että SKP:n ylimääräisen

edustajakokouksen linjaa voidaan noudattaa ja on jo noudatettukin menestyksellisesti myös käytännössä. On siis todellakin olemassa yhtenäisyyteen tähtäviä, konkreettisia tekoja eikä vain vuosikokouksessa sanoin esitettyä eheyttämislinjaa.

Hajoituspiirin alaisuuteen

"Kaikkien sääntöjen mukaiseen järjestö-rakenteeseen kuulumattomien järjestö-elinten toiminta lopetetaan ja ne puretaan" (SKP:n ylim. edustajakokouksen järjestöpoliittinen asiakirja VII/1). Edustajakokous ei antanut lupaa kommunisteille perustaa myöskään uusia rinnakkaiselimia, ei esim. SKDL:n johdossa oleville kommunisteille järjestää sellaisia rinnakkais"toimistoja" kuten SKDL:n Pohjois-Hämeen Piirijärjestön alueelle on perustettu.

Syyinä varjopiirin viralliselle perustamiselle on, ettei piirin vähemmistö ole normaaleja järjestökäytännön mukaisia keinoja käyttäen saanut mielipidesuuntaansa hallitsevaksi — päinvastoin se on joutunut kokemaan kannatuksensa laskun. SKDL:n piiriä on parjattu siitä, ettei sillä ole kentän kannatusta — toista osoittivat eduskuntavaalien järjestöäänestyksen tulokset ja Heimo Rekosen ylivoimainen voitto. Piirijärjestöä ei ole yritettykään syyttää yhdestäkään, konkreettisesta sääntöjen rikkomisesta.

Piirin vähemmistön käsissä olevat järjestöt ovat puolestaan jatkuvasti turvautuneet järjestödemokratian kavennuksiin. TOS on tullut jo käsiteltyä ja vastavia esimerkkejä on Pohjois-Hämeen Sosialistisen nuoristoliiton toiminnasta. Monenkirjavin tekosyin on evätty osastoilta liittymisoikeus nuorisoliittoon, jäsenkortteja ei ole jaettu "epäluotettaville" osastoille, johdon valinnassa on suhteellisuus sivuutettu.

Ylimääräisen piiri"toimiston" koko toiminta tähtää samanlaiseen jäsenjouk-

kojen lopulliseen jakamiseen, jota TOS:n sisällä edustaa toisen jäsenyyttä hakevan osan syrjiminen. SKDL:n tulisi olla laaja, eri mielipidesuuntien ja monopolien sortamien luokkien ja luokkakerrostumien demokraattinen liitto. "Laajaa rintamaa" rakennetaan Pohjois-Hämeessä perustamalla salaa — vain luotettuja henkilöitä paikalle kutsuen — rinnakkaisosastoja toimiville SKDL:n ja SKP:n osastoille.

Peltolammilla piirin vähemmistöläiset jäivät perustavassa kokouksessa vähemmistöön ja uusi osasto liitettiin normaalisti piirijärjestöön. Tällöin "toimiston" kutsumat perustajat eivät enää voineet olla mukana, vaan päättivät hajottaa perustamansa järjestön. Keskikaupungilla yritettiin myös salaisen osaston perustamista — yhtä huonolla menestyksellä. Nyt kokousta ei edes avattu, vaan kutsujat alkoivat väkivalloin ja poliiseilla uhaten poistaa "väärä kansandemokraatteja" perustavasta kokouksestaan. "Erityinen huomio on kaikkialla kiinnitettävä toimenpiteisiin, jotka palauttavat kommunistien keskinäiset tasa-arvoiset ja luottamukselliset suhteet" (SKP:n ylim. edustajakokouksen järjestöpol. asiakirja, VII/9).

Luottamuksellisia suhteita järjestetään ylimääräisen "toimiston" kautta siten, että osastoja perustetaan vain "oikeille kansandemokraateille" ja "väärät kansandemokraatit" saa heittää väkivalloin ulos kokouksista. — Tämänkaltaisen on se ylimääräinen piiri"toimisto", jonka kautta TOS hoitaa yhteytensä SKDL:ään.

Yhteyksien katkaiseminen SKDL:n Pohjois-Hämeen Piirijärjestöön merkitsee nimenomaan yhteyksien katkeamista pohjoishämäläiseen työväestöön ja pienviljelijöihin. Piirin vankkaa luottamusta perusjärjestöissä ympäri maakuntaa ei ole kyetty kiistämään — siksi vähemmistö ei ole tyytynytään toimintaan yhteisissä järjestöissä, vaan tähtää kaikkien järjestöjen hajottamiseen ja piirin heikentä-

miseen ulkopuolisen parjaustoiminnan avulla.

Muodollisena syynä viralliselle rinnakkaispiirille ovat olleet Hämeen Yhteistyön tapahtumat. Todettakoon, että "piirisihteerien työsuhteen solmiminen tai päätyminen edellyttää piirikomiteoiden lausuntoa ja sen mukaista ratkaisua. Kohta II/7 koskee myös puolueen kustantamien lehtien toimittajia (järjestöpol. asiakirja, sovellutuspöytäkirja, 2)

Nyt haluttiin menetellä päinvastoin: keskusjärjestö päättämässä kaikista piirin asioista.

Ennen kaikkea SKDL:n Tampereen "toimisto" on suunnattu SKP:n Tampereen piirijärjestön heikentämiseen, sitä vastaan. Rakennusliiton johdossa olevat puolueen jäsenet esittivätkin syksyllä myös SKP:n Tampereen piirin erottamista SKP:stä. TOS puhuu jatkuvasti suhteistaan SKP:en, mutta sillä ei ole minkäänlaisia suhteita paikalliseen piirijärjestöön, joka edustaa puoluetta alueellaan. Ylimääräisessä edustajakokouksessa päätettiin, että "piirijärjestöjen asemaa joukkojärjestöissä toimivien kommunistien työtä johtavina eliminä vahvistetaan ja tuetaan.". TOS:n kommunistit yrittivät keväällä 1971 ojentaa piirijärjestöä "revivisionismista" ja valitivat "piirin sekaantumista TOS:n asioihin". TOS ei päästä vuosikokouksiinsa edes puoluepiirin edustajia, saati että puoluetta edustaisi asianmukaisesti piirijärjestön edustaja.

Avoin vihan lietsonta SKP:n Tampereen piirijärjestöä ja erityisesti piirisihteeri Esko Malmbergia kohtaan on tullut tavaksi niin TOS:n johdon kuin yleensä piirin opposition keskuudessa. TOS:n jäsen Mauri Sirnö kirjoittaa Tampereen piirin kommunisteista 1. 9. 71:

"Punainen Tampere on sairas. Sen kasvoja runtelee katkera viha, pettymys ja epätietoisuus. Sen ruumista kalvaa valanhimon vaarallinen myrkky. Tällä kaupungilla on tänään oma sankarinsa, jättävän viileä, itsevarma ja päättäväinen

puolueteknikko". "He (Tampereen piirin kommunistit) julistautuvat "todelliseksi" marxilaisiksi ja käyttävät häikäilemättömästi leimasintaan, tuomitsevat ja jakavat kommunisteja... Äärimmillään vietynä heidän toimintansa on sukua fasismille."

Päinvastaiseen arvioon on päätenyt Pravdan Helsingin kirjeenvaihtaja Juri Jahontov Pravdassa 31. 1. 72:

"Tampereen proletariaatti on eräs suomalaisten työläisten kaikkein taistelukykyisimmistä osastoista. Siellä on yksi SKP:n suurimmista piirijärjestöistä, jolle on ominaista rivien tiiviys ja aktiivinen ja hedelmällinen työ massojen keskuudessa".

"Mutta Malmberg ei valita työtaakkaa, hän valittaa vain vuorokauden lyhyttä. Tämä mies, jolla on rinnassaan Leninin juhlamitali, on erityisen karaistunut".

TOS:n johdon on parasta lopettaa abstrakti puhe "suhteista SKP:en" ja alkaa hoitaa niitä konkreettisesti paikallisjärjestön tapaan paikalliseen piirijärjestöön. Kun kansainvälinen kommunistinen liike ja kunniakkaan Neuvostoliiton kommunistisen puolueen päälehti Pravda arvioi piirin arvostetuksi osaksi kommunistista liikettä, ei muutaman opiskelijajärjestön johtomiehenkään ole syytä piirijärjestön sivuuttamiseen kuvittelemiensa "päälinojen" perusteella.

Päälinojan puolesta vai vastaan?

TOS:n johto on useissa yhteyksissä puolustanut menettelytapojaan ja politiikkaansa kertoen edustavansa vuoroin SKDL:n, vuoroin SKP:n päälinojaa. Mitä tämä päälinoja-käsite sitten merkitsee?

SKDL on perustettu yhteistyöjärjestöksi, joka kokoaa riveihinsä kommunisteja, sosialisteja, sekä muita demokrati- an ja rauhan puolesta kamppailevia voimia. Ideologisesta kirjavuudesta huolimatta SKDL:n sisällä eri järjestöt ja eri mielipidesuunnat laativat yhteisiä poliittisia ja toiminnallisia ohjelmia. SKDL:n

poliittinen linja muodostuu näin neuvottelujen kautta sen jäsenjärjestöjen poliittisista linjoista. Jokaisella jäsenliitolla — SKP:llä, nuorisoliitolla, naisliitolla, Sosialistisella Opiskelijaliitolla — on näin ollen oma, itsenäisesti muotoiltu linjansa. SKDL ei yhteistyöjärjestönä tietenkään voi minkään "päälinjansa" nimissä määrätä itsenäisten jäsenjärjestöjensä linjaa. Jos vaaditaan Sosialistisen Opiskelijaliiton alistamista SKDL:n "päälinjalle", se merkitsee samalla, että 1) SKDL ymmärretäänkin puolueeksi eikä yhteistyöjärjestöksi, 2) SKP vastaavana jäsenjärjestönä on niin ikään alistettu vasemmistososialistisen SKDL-puolueen päätöksille ja poliittiselle linjalle.

SKP ei luonnollisestikaan voi luopua itsenäisyydestään. Niinpä se ylimääräisessä edustajakokouksessaan mm. päätti, että kommunistit toimivat SKDL:n yhteistyöjärjestöluonteen lisäämiseksi. *"SKDL:n päälinja" on näin ollen virheellinen käsite, jonka perustana on virheellinen oletamus siitä, että SKDL olisi sitovia puoluepäätöksiä tekevä ja jäsenjärjestöjään määräävä puolue.*

Kommunistisessa liikkeessä päälinjalla on mitä suurin merkitys. Tärkeintä on korostaa, etteivät kommunistit tarkoita päälinjalla mitään *henkilöryhmää* (edes puoluejohdon enemmistöä) vaan oikeaa, marxilais-leniniläistä *aatteellis-poliittista linjaa*.

Kommunistisessa liikkeessä päälinja muodostuu kansainvälisen kommunistisen liikkeen ja yksityisen puolueen laajasta vuorovaikutuksesta. Päälinja muotoutuu sellaisista ratkaisevista asiakirjoista kuten nyt Kommunististen ja työväenpuolueiden kansainvälisen neuvottelukokouksen (Moskova) asiakirja vuodelta 1969 ja SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen asiakirja vuodelta 1970. Tärkeä merkitys on myös veljespuolueiden, erityisesti NKP:n edustajakokousten asiakirjoilla. Korostettakoon, että tämän kirjoittajat hyväksyvät sekä Mos-

kovan kokouksen, NKP:n 24. edustajakokouksen että SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen asiakirjat varauksetta.

Asenne kansainväliseen kommunistiseen liikkeeseen on tuottanut erimielisyyksiä SKP:n sisällä. Tšekkoslovakian kriisin aikana puoluejohdon enemmistö asettui proletaarisen internationalismin ja kansainvälisen kommunistisen liikkeen näkemyksistä poikkeavalle kannalle. Vaikeuksia on syntynyt myös päälinjan käytäntöön soveltamisessa. Moskovan kokouksen (1969) asiakirjassa todetaan (s. 26.):

"Kaikkia parlamentaarisen toiminnan mahdollisuuksia käyttäessään kommunistit painottavat kuitenkin, että ratkaisevaa taistelussa demokratian ja sosialismin puolesta on työväenluokan ja kaikkien työlästekevien joukkoliikkeen kehittäminen".

Ylimääräisessä edustajakokouksessaan SKP on todennut:

"Päälinjan toteuttaminen edellyttää työväenluokan, monopolienvastaisen taistelun perusvoiman, toimintayhtenäisyyden rakentamista ja sen ja muiden työlästekevien väestökerrosten laajaa ja voimakasta joukkoliikettä yhteisten taloudellisten, poliittisten ja sosiaalisten vaatimusten puolesta."

Työväen ja sen liittolaisten joukkoliikkeen rakentaminen on siis keskeistä päälinjan toteuttamiselle. Kuitenkin SKP:n johdon enemmistö syksyllä 1970 asettui kannattamaan virkaehtolakeja, joilla 1) virkamiesten lakko-oikeutta rajoitetaan merkittävästi, 2) tuodaan perustuslakiin "yhteiskuntavaarallisen lakon" käsite, jonka jälkeen eduskunta voi rajoittaa lakko-oikeuksia yksinkertaisella enemmistöllä. Liinamaa-sopimusten hyväksyminen suuntautui niin ikään joukkoliikkeen rakentamista vastaan, kun taas ylimääräisen edustajakokouksen jälkeen kielteinen suhtautuminen UKK-ratkaisuihin nosti kommunistit entistä lujemmin työväen joukkoliikkeen johtoon.

SKDL:n kannatuksen nousu 1972 vaa-

leissa pitkän laskukauden jälkeen osoittaa myös SKP:n päälinjan, SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen linjan oikeellisuuden. Tällä linjalla ei ole ketään itseoikeutettuja "edustajia", vaan puoluejohtoa myöten jokaisen kommunistin on teoissaan osoitettava edustajakokouspäätösten tinkimätöntä noudattamista. NKP:n vieraana helmikuussa 1972 käynyt SKP:n valtuuskunta yksimielisesti totei, *ettei SKP:ssä ole oikeutettua tehdä jakoa päälinjan kannattajiin ja vastustajiin*. Käytännössä SKP:n päälinjan kannattaminen merkitsee juuri ylimääräisen edustajakokouksen päätösten noudattamista.

Myöhemmin tulee tarkemmin esille, kuinka SKP:n päälinja on TOS:n johdossa käännetty päällelleen.

Yliopistotoiminta laiminlyöty

SOL:n oppositiojärjestöjen tunnuspiirteenä on ollut se, että yliopistotaistelun järjestäminen on jätetty toissijaiseksi tehtäväksi ja päätehtäväksi on otettu järjestöpoliittinen vaikuttaminen yleensä kd-järjestöissä. Toiminta on siis tähdännyt asemien valtaamiseen järjestökentässä, ei niinkään vaikutuksen lisäämiseen ulospäin.

ASS, JOS ja OKA ovat kaikki viimeistään viime syksyn aikana siirtyneet osasto-organisaation rakentamiseen. Yliopistotaistelun järjestäminen on näissä siirtynyt laitoksittainkin järjestyneeksi ja johdetuksi toiminnaksi. Osastojen rakentaminen on merkinnyt harppausta koulutus-, tutkimus- ja valistus-toiminnassa ja toisaalta järjestöjen sisäisen demokratian kehittämisessä. Niinpä esimerkiksi näiden järjestöjen *toimintasuunnitelmat* käsitellään perusteellisesti perusosastoissa, jolloin jokainen jäsen voi vaikuttaa päätöksiin ja toiminnan suunnitteluun jo ennen vuosikokousta. TOS:n johtokunnan toimintasuunnitelmaesitys valmistui vasta kokouspäivän aamuna.

Jo syksyllä 1970 jäsenistö vaati johtokuntaa ryhtymään toimiin osastojen perustamiseksi. Johtokunta valmisti: yleiskokouksessa alettiin etsiä aivan satunnaisia henkilöitä "työryhmään suunnittelemaan". Työryhmän järjestämän tilaisuuden pohjalta laadittiin toimintasuunnitelmaan vuodelle 1971 arvio osastojen perustamisesta. Oli kutsuttava koolle yleiskokous, jossa tarkemmin päätettäisiin toimenpiteistä.

Johtokunta ei laittanut tikkua ristiin asian hyväksi. Ensinnäkään se ei uskaltanut kutsua koolle yleiskokouksia mainituista syistä. Toisekseen johtokunta ei olisi saanut koottua ilmeisesti ainuttakaan itselleen uskollista osastoa. Kolmanneksi johtokunta oli kykenemätön edes järjestämään käytännössä tämänkaltaista toimintaa — olihan sääntörikkomusten taipaleella toiminnasta juuri syrjäytetty kaikki asiaan eniten perehtyneet toverit.

Johto tunnustaa tämän itsekkin toimintakertomuksessaan: "Osastotoiminnan käynnistäminen on vieläkin *lähinnä sisäisten vaikeuksien vuoksi* jäänyt toteuttamatta" (alleviivaus TYMR tiedotusjaosto). Marxilaisten ryhmien elävä kokemus on osoittanut, että osastotoiminnan järjestäminen TOS:n sisällä olisi täysin mahdollista, jos yliopistolla toimivien kansandemokraattien syrjintä lopetetaan. Syksyllä 1971 yksistään sosiologian marxilaisella ryhmällä oli yhtä monta opintokerhoa kuin TOS:illa yhteensä.

Vallankumouksellinen agitaatio etenee yksittäisestä yleiseen osoittaa yksittäisissä epäkohdissa kapitalismin lalinalaisuudet ja nyt monopolien sorron. ASS on tehnyt paljon työtä osoittaakseen yliopistolaitoksen, sen epädemokraattisuuden ja taantumuksellisen opetuksen olevan kiinteä osa imperialistisen maailmanjärjestelmän ja sitä tukevien kotimaisten monopolien sortopolitiikkaa. *Taistelu demokraattisen korkeakouluhallinnon puolesta, taistelu tieteellisen yli-*

opiston puolesta on näin taistelua imperialismia vastaan.

"Vaikka on olemassa oleellisia eroja sivistyneistön eri ryhmien asemassa, yhä suurempi osa siitä joutuu ristiriitaan monopolien ja hallitusten imperialistisen politiikan kanssa. Porvarillisen ideologian kriisi ja sosialismin puoleensa vetävä voima edistävät sivistyneistön siirtymistä imperialisminvastaisen taistelun tielle."

"Taistelussa imperialismia vastaan, jonka pyrkimyksenä on tukahduttaa ihmisten perusvapaudet vaaditaan väsymätöntä taistelua puhe-, paino-, kokous-, mielenosoitus-, ja yhdistymisvapauden puolustamiseksi ja saavuttamiseksi kaikkien kansalaisten yhdenvertaisuuden, yhteiskuntaelämän kaikkien alojen demokratisoinnin puolesta." (Moskovan neuvottelukokouksen (1969) asiakirja, 24, 36).

Sosialistisen Opiskelijaliiton periaate-ohjelma — jota TOS ei levitä — käsittelee opiskelijoiden ja sivistyneistön asemaa ja yliopistotaistelua juuri osana imperialismin ja monopolien vastaista rintamaa.

TOS:n toimintasuunnitelmassa vuodelle 1972 käsitellään imperialismin vastaista taistelua samoin kuin 1960-luvun uusvasemmistolaiset: imperialismia vastaan on kamppailemassa vain kansallisen vapautusliike kehitysmaissa. "TOS tukee eri maiden kansallisia vapautusliikkeitä ja tekee tunnetuksi niiden imperialismin vastaisen taistelun merkitystä maailman työtätekeville". Suunnitelma antaa sen kuvan, että imperialisminvastaisen taistelun keskiössä ei olekaan kansainvälinen työväenluokka. Kuitenkin tiedämme, että *sosialistinen maailmanjärjestelmä*, kansainvälisen työväenluokan suurin saavutus, on imperialismin vastaisen taistelun tärkein perusvoima. Imperialismin kohtalo sinetöityy vasta sen sisäisessä murtumisessa, joten *kapitalistimaiden työväenluokan* merkitys imperialismin vastaisena perusvoimana on niin ikään erittäin suuri.

Sosialistisen Opiskelijaliiton periaate-

ohjelma antaa selkeän kuvan imperialismista ja sen vastaisesta taistelusta maailmanmitassa ja asettaa oikean painon sen eri osille. Periaateohjelma osoittaa myöskin opiskelijaliikkeen imperialismin vastaisen taistelun tehtävät. SOL:n oppositio — kuten TOS:n johtokin — ovat voimakkaasti arvostelleet sitä, että periaateohjelmassa annetaan niin laaja selvitys imperialismista. Noudattamalla periaateohjelmaa olisi nyt: 1) vältytty antamasta virheellistä maolaisvaihtelusta kuvaa imperialismin vastaisesta taistelusta, 2) voitu antaa yliopistotoiminnalle ja TAMY-ohjelmalle oikeat, imperialismin vastaiset perspektiivit.

Demokraattisen taistelun imperialismin vastaista luonnetta (sitä kuin mm. Moskovan kokouksen asiakirja sen esittää) on täytynyt esittää perusteellisesti *osoittaaksemme TOS:n yliopistotoiminnan reformistisuuden*. TOS:n toimintasuunnitelman mukaan hallinnonuudistuksen päämääränä ei ole tieteellinen yliopisto, vaan tietelle, so. "marxilaisuuteen perustuvalle yhteiskunnalliselle tutkimukselle" on ainoastaan "taattava asema yliopistossa".

Hallinnonuudistusta perustellaan siis kuten liberaalit porvarit: vaaditaan "pluralismia" (tieteen asemasta) opetukseen. Päämääränä ei siis ole vahvistaa taistelua imperialistien ja monopolien valtieta vastaan, vaan uudistus on parhaimmillaankin vain "askel työväenluokan taistelussa koko koulutusprosessin demokratisoimiseksi ja suunnitelmalliseksi järjestämiseksi".

Imperialisminvastaisen ja vallankumouksellisen perspektiivin puute opiskelijajärjestön tärkeimmällä käytännön työsaralla, yliopistotaistelussa merkitsee asien riisumista sekä porvariston että vallankumouksellisia, näennäisesti imperialisminvastaisia tunnuksia heittelevien maolaisten edessä.

Yliopistotaistelun virheellinen ymmärtäminen johtaa väistämättömästi myös virheelliseen käytäntöön. Syksyllä 1971 yliopistolla järjestetty hallinnonuudistus-

päivä oli tyypillinen esimerkki. Luokkakantaiset toverit käyttivät tilaisuutta avartaakseen hallinnonuudistustaistelun näköaloja, osoittaakseen käytävän taistelun valtavan merkityksen. TOS:n puheenvuoro ja tilaisuudessa jaettu moniste kilpaili reformistisuudessaan pahimpien porvarien kanssa: *näköaloja pyrittiin entisestään supistamaan tuomalla esiin vain yhtä osareformia*. Oikeusturva ei tietenkään ole mikään mitätön asia, mutta joukkoja ei kasvateta eikä mobilisoida rajoittumalla porvarien tapaan osareformien "puolueettomaan" esittelyyn.

TOS:n hajottaminen sinetöidään

"Tämä on ryhmäkuntalaisuutta, koska siinä ilmenevät ryhmäkuntalaisuuden olennaiset tunto-merkit: (1) yhtenäisyyden nimellinen tunnustaminen ja (2) ryhmäeristyneisyys todellisuudessa" (V. I. Lenin).

Yhtenäisyyttä ei voida saavuttaa salaamalla erimielisyyksiä ja pitämällä toista jäsenosaa järjestöpoliittisilla menetelmillä toiminnan ulkopuolella. "Tältä kannalta katsottuna yhdistyminen saat-
taa tapahtua hitaasti ja vaivalloisesti, siinä voi ilmetä epäröintiä, horjuntaa ja taka-askleita, mutta se ei voi olla tapahtumatta... tältä näkökannalta yhdistyminen ei ole erotettavissa aatteellisesta perustastaan ja se edistyykin vain aatteellisen lähentymisen pohjalla" (Lenin /Schleifstein—Heiseler: Lenin ja Trotski 68). — Vielä vuosikokouksessa 72 TOS:n johto ei tiennyt, voidaanko yhtenäisyys saada muuten kuin äänestämällä.

Hyvissä ajoin ennen vuosikokousta toverit A. Ruotsalo ja M. Hyvärinen esittivät TOS:n johdolle neuvottelujen käymistä, jotta vuosikokouksesta tulisi yhdistävä tapahtuma SKP:n 16. edustajakokouksen alla. Ratkaistavaksi esitettiin seuraavia kysymyksiä:

- 1) kansandemokraattien jäseneksi pääsy TOS:iin,
- 2) sääntöjen vastaisesti Tampereen lähi-

ympäristöä kauempana opiskelevien jäseniksi otettujen poistaminen jäsenyydestä,

- 3) suhteelliset valinnat vuosikokouksessa,
- 4) yhtenäisyyteen aatteellisen työn kautta tähtäävän toimintasuunnitelman valmistaminen.

Johtokunta närkästyti pahanlaatusesti siitä, että tämä koko jäsenistöä ja kd-järjestöväkeä kiinnostava esitys tuotiin julkisuuteen lehdistössä. Johdolla ei ollut tosiasiallista halua neuvotella ennen vuosikokousta, koska tarjous hyväksyttiin vain kaksi päivää ennen vuosikokousta. Neuvotteluissa TOS:n edustajat eivät osanneet ilmoittaa kantaansa ratkaiseviin kysymyksiin.

Neuvotteluissa esitettiin vuosikokouksen lykkäämistä siksi, kunnes neuvottelua olisi voitu tosi mielessä käydä. Esitys äänestettiin nurin vuosikokouksessa. Jäsenkysymyksiä ei ratkaistu. Johtoon valittiin täysin puhtaat listat johdon kannattajia. Hyväksyttiin toimintasuunnitelma, jonka valmisteluihin jäsenistölle ei suotu mitään mahdollisuuksia. Johto on edennyt TOS:n hajottamisessa ja toisen jäsenosan syrjäyttämiseksi niin pitkälle, että se voi edetä vain erottamalla "epämiellyttävät jäsenet" muodollisestikin.

Vuosikokouksen keskeyttämistä puolsi asiakirjojen täydellinen keskeneräisyys.

"Suomen Kommunistisen Puolueen päälinjana on demokraattisen rintaman rakentaminen taistelussa monopoleja ja poliittista taantumusta vastaan työtätekevien demokraattisten oikeuksien laajentamiseksi, rauhan lujittamiseksi ja sosialismin edellytysten luomiseksi".

Johto on useissa yhteyksissä esittänyt edustavansa myös "SKP:n päälinjaa", mutta väittää toimintasuunnitelmaluonnoksessaan seuraavaa:

"Laajan monopolien vastaisen rintaman taistelun avulla on luotava edellytyksiä sosialismiin siirtymiselle suurpääoman vallan poistamiseksi maassamme".

Ensinnäkään monopolien vastaista rintamaa ei luoda miksikään "apukeinoksi" kommunistien taistelussa (tämähän on porvariston viljelemä käsitys) vaan se on merkittävä tavoite sinänsä, toiseksi suurpääoman valta on muserrettava ennen kuin ollaan sosialismissa. TOS:n johdon "päälinjana" on käydä ensin taisteluun sosialismin puolesta, jonka jälkeen vasta käytäisiin demokraattiseen taisteluun "suurpääoman vallan poistamiseksi".

Käytännön ohjeissaan TOS kehottaa kaikkeen muuhun kuin demokraattisen rintaman rakentamiseen: "Kurssi-, osasto- ja laitosneuvostoihin on saatava mahdollisimman paljon kansandemokraattisia opiskelijoita". Eli kun kansandemokraateilla on enemmistö kokouksessa, tulee heidän TOS:n päätösten perusteella syrjäyttää kaikki muut demokraattiset ryhmät. Kansandemokraattisia opettajia ei myöskään tarvitse huomioida.

Neuvottelut eivät olleet tarpeellisia ennen johdon valintaa muka sen vuoksi, että "ratkaisuja voidaan odottaa vasta SOL-neuvottelujen jälkeen". SOL:ssa neuvottelujen pohjaksi tulisi siis ottaa myös jäsenjärjestöt, joihin liittoon myöntämielisesti suhtautuvat kansandemokraatit eivät pääse edes jäseneksi. Liiton johdossa paikat pitäisi jakaa siis välittämättä mitään mielipidejakautumasta jäsenjärjestöissä.

Unohtamalla suhteellisuuden, valitsemalla joka paikkaan puhtaat listat TOS:n johto pyrki luonnollisesti "varmistamaan asemiaan" SOL-neuvotteluissa. Mutta uskooko kukaan, että tapahuneilla provokaatioilla neuvotteluja joudutetaan? (Tällaisilla "asemien vahvistamisilla" on objektiivinen seurauksensa: vaikeudet SKP:n 16. edustajakokouksessa tulevat lisääntymään. Ei voi olla nousematta ajatus, että tässä neuvottelujen vähättelemisessä ja puhtaiden listojen vaalimisessa on osaltaan mukana tietoinen pyrkimys saada puolue hajalle 16. edustajakokouksessa. Kommunistit ja puolueen ystävät eivät tietysti voi hy-

väksyä tätä pyrkimystä: TOS-provokaatio ei ole saanut SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen linjoilla olevia tovereita ryhtymään odotettuihin "vastaiskuihin" hajaannuksen jouduttamiseksi.)

SKP:n ylimääräisen edustajakokouksen edellyttämän tasapuolisuuden täydellinen syrjäyttäminen sai TOS:n johdon keksimään koko joukon teorioita, miksi päätökset eivät koske heitä. SKP:n nuorisopoliittisen jaoston puheenjohtaja Esko Vainionpää esitti, että "syyn ja seurauksen dialektiikka" vapauttaa hänet. "Asiakirja on kokonaisuus, jossa edellytetään myös sääntöjen ja päätösten noudattamista". — Väitteessä on 3 virhettä: 1) "säännöillä ja päätöksillä" asiakirjassa tarkoitetaan SKP:n sääntöjä ja päätöksiä, 2) Vainionpää itse oli mukana koko kevään 1971 karkeissa sääntöjen ja järjestödemokratian rikkomuksissa, 3) Vainionpää ei osannut esittää yhtään esimerkkiä, missä luokkakantaiset toverit olisivat rikkoneet sääntöjä.

Markku Kärkkäinen esitti 12.2. jatkovuosikokouksessa, että "suhteellinen osuus edellyttää myös suhteellista toimintaan osallistumista". Juuri niin: suhteellinen osuus, jotta voidaan suhteellisesti ja tasapuolisesti osallistua toimintaan. Mutta Kärkkäinen itse on ollut eristämässä jäsenkunnan enemmistöä toiminnasta, eristämässä kansandemokraatteja koko järjestöstä. Kärkkäisen ollessa puheenjohtajana tehtiin kaikki voitava, jotta jäsenjoukot eivät pääsisi mukaan vaikuttamaan toimintaan. Kärkkäinen oli jopa hakemassa Sirolasta uusia jäseniä, *jotta aktiivisesti toimineet jäsenet eivät saisi suhteellista osuuttaan järjestön toiminnassa ja johdossa.*

Edustajakokouksen asiakirja kestää, mutta kaikki sen noudattamista vastaan suunnatut väitteet kaatuvat esittäjiensä niskaan. Tasapuolisuuden syrjäyttäminen ja edustajakokouspäätösten rikkominen ovat vienneet TOS:n hajaannuksen pitemmälle kuin koskaan. Eheytysevenotteluille on kasattu uusi rökkiö esteitä.

Luottamuksellisia suhteita on entistä vaikeampi rakentaa. Mutta puolueen päätökset ovat yhä voimassa, eikä neuvotte-luja voida pitää lopullisesti katkenneina.

Suunta yhtenäisyyteen!

TOS:n johto on onnettomasti lähtenyt ratkomaan erimielisyyksiä turvautuen vain järjestödemokratian toistuvaan ka-ventamiseen ja keskustelun tukahdutta-miseen. SKP:n päätösten edellyttämän suhteellisuuden asemasta suuri jäsenosa on täysin syrjäytetty johdosta ja toimin-nasta. Sosialistisen opiskelijaliiton piiris-sä ei ole siedetty vähemmistöön jäämis-tä normaalin järjestödemokratian valli-nessa on samoin johtanut SKDL:n piirin vähemmistön oman "toimisto"piirin pe-rustamiseen ja rinnakkaisjärjestöjen pe-rustamiseen jo toimiville SKDL:n ja SKP:n osastoille. — Tätä SKP:n yli-määräisen edustajakokouksen päätösten vastaista linjaa puolustetaan "päälinjan tukemisena", vaikka esimerkiksi TOS:n johto asiakirjoissaan vääristää SKP:n ja kansainvälisen kommunistisen liikkeen kapitalistimaissa noudatetun päälinjan vasemmistolahkolaiseksi ja käsittämättö-mäksi dogmiksi.

Yhtenäistymiskehityksen ohjenuoraksi on vihdoinkin otettava SKP:n ylimääräis-sessä edustajakokouksessa määriteltä, käytännössä oikeaksi havaittu linja. Luottamuksellisten suhteiden kehitty-misen ehtona on, että

- Tampereen yliopistossa ja vastaavissa oppilaitoksissa opiskelevien kansande-mokraattien karsinta TOS:n ulkopuo-llelle lopetetaan
- luovutaan sääntöjen vastaisesta jär-jestöön haalimisesta, poistetaan Tam-pereen lähiympäristöä kauempana opiskelevat äänestyskoneet jäsenyy-destä,
- valitaan johto normaalisti muodostu-neiden voimasuhteiden perusteella tasapuolisesti,
- ryhdytään voimaperäisesti aatteellisen

yhtenäisyyden palauttamistyöhön: jär-jestettäviin seminaareihin ja keskus-telutilaisuuksiin kutsutaan alustajia kummaltakin mielialidesuunnalta

- yleiskokouksia järjestetään säännölli-sesti ja niissä selvitetään tasapuolises-ti syntyviä poliittisia erimielisyyksiä,
- palautetaan normaalit, toiminnalliset suhteet Sosialistiseen Opiskelijaliit-toon sekä SKDL:n Pohjois-Hämeen piirijärjestöön,
- turvataan näin TOS:n asema Tampe-reen opiskelijoiden marxilais-leniniläi-senä joukkojärjestönä ja palautetaan tältä pohjalta kansandemokraattisen edustajistoryhmän ja järjestön nor-maalit suhteet,
- ASS:n, JOS:n ja OKA:n toiminta-kokemukseen perustuen astutaan yli-opistotaistelussa organisoituun vaihee-seen, luodaan TOS:n osasto-organi-saatio ja tehdään näin marxilaisten ryhmien toiminta tarpeettomaksi.

Valitsemalla aatteellisen selvittämisen linjan emme kommunisteina voi uskoa, etteikö tieteellinen, marxilais-leniniläi-nen maailmankatsomus ja sen mukainen oikea politiikka tulisi viime kädessä voit-tamaan.

*Tampereen Yliopiston marxilaiset
ryhmät
tiedotusjaosto*

Jatk. siv. 97.

lemaan edistyksellisiä tavoitteita" (*Yli-oppilaslehti* 11, 23. 3. 1972), on huomau-tettava, että missään vaiheessa ja missään muodossa ei saa ajautua tämän valtio-monopolistisen tiedepolitiikan uuden do-kumentin kokonaisuhteyden vähättelyyn tai unohtamiseen. Näin etenkin kun on kysymys monista seikoista joihin Brook-sin raportti ei puutu rivilläkään, kuten tiedesuunnittelun ja -hallinnon demo-kratisoinnista.

Jyrki Uusitalo

Kirjoja

OECD:n tiedepolitiikan murroksessa

Harvey Brooks ym.: Science, Growth and Society, A New Perspective. OECD, Paris, 1971, 113 s. 11 mk.

Kehittyneiden kapitalististen maiden taloudellisen yhteistyöjärjestön OECD:n (23 jäsentä, mm. USA ja EEC-maat) pääsihteeri asetti vuonna 1969 tiedepoliittisen selvitys- ja arviointiryhmän valmistelemaan muistiotä järjestön tiede- ja tutkimuspoliittisten suuntaviivojen muutoksista.

Kun muistio — ns. Brooks'n raportti — viime vuoden lopulla ilmestyi, esiintyi myös Suomessa edistyskellisten tutkijoiden rintamassa toimivien keskuudessa käsityksiä, että se sisältää paljon yllättävän "edistyskellisiä" ideoita verrattuna siihen tiedepoliittiseen käytäntöön jota OECD:n kannanotot koko 1960-luvun ajan olivat suosittaneet ja puolustaneet (monopoliön voittomotiivien sanelema teknisen ja taloudellisen tutkimuksen ohjailu, tutkimuksen irrallisuus kokonaisyhteiskunnallisista eduista ja päämääristä, tieteen organisaatioiden hierarkkisuus ja epädemokraattisuus, kapea-alaisten spesialistien tuottamiseen tähtäävä koulutuspolitiikka).

"Edistyskelliset" suositukset, lyhyesti luetellen mm. tiedesuunnittelun ja tiede-denvälisten projektien voimistaminen, tutkijakoulutuksen monipuolistaminen ja yhteiskuntatieteellisen tutkimuksen panoksen lisääminen, ilmentävät kuitenkin valtiomonopolistisen kapitalismin tarvetta (1) parantaa taloudellisen kasvun edellytyksiä sosialismin maiden nopean ja kaikinpuolisen kehityksen ja kiihtyvän

tieteellisteknisen edistyskellisen oloissa, (2) lieventää syvenevii yhteiskunnallisia ris-tiriitoja ja (3) vähentää kapitalistisen teollistumisen luonnolle aiheuttamia, myös monopolien etuja vaarantavia haittoja. Nyt käsillä oleva Brooks'n raportti suuntautuu joka sivullaan hahmottamaan tällaisen toiminnan lähtötilannetta ja edellytyksiä, eikä sen luonnetta monopoliporvariston eduista lähtevänä ohjeena voida asettaa kyseenalaiseksi.

Suomen Akatemian piirissä onkin jo ilmennyt hajanaisia pyrkimyksiä mukautua raportissa esitettyihin suuntaviivoihin. Tämä näkyy erityisesti *Tieteen kes-kustoimikunnan* 25. 2. 1972 julkistetussa tiedepoliittisessa ohjelmassa, joka muutamia edistyskellisyteen ehkä vilpittömästi tähtääviä näkökohtia lukuunottamatta valtaosin on systemaattisuuteen pyrkivää kumartelua yhtäältä OECD:n raportin ajamalle, valtion säätelytarpeita korostavalle linjalle ja toisaalta mm. Teollisuusliiton tutkimuspoliittisessa ohjelmassa esitetyle, kaikkein välittömmimin yksityisten monopolien etujen mukaisille näkökohdille (joista ks. esim. Soihlu 2/1971, ss. 79—82). OECD: laiset näkökannat leimaavat myös *Yhteiskuntatieteellisen toimikunnan* viime vuoden lopulla laatimaa, erillistä tutkimusprojektiä koskevaa toimintaohjelmaa no. 1, jota ei tässä kuitenkaan enempää käsitellä.

Brooks'n raportin kirjoittajat ovat avoimellisiä kuvatessaan taustaa umpikujalle, johon kapitalistimaiden tieteellisteknisen kehityksen ohjailu päättyi 1960-luvun loppuun mennessä: "Tiedepoliitiikan eri elementteihin suhtauduttiin ensinnäkin toisistaan irrallisina; toiseksi tiedepoliitiikka käsitettiin usein suhteellisen erillisenä muusta poliittisesta päätöksenteosta." (s. 47). Tiede- ja tutkimuspoliittisten mekanismien en-tistä tiukempi liittäminen kapitalismin valtiomonopolistiseen säätelyvälineistöön on raportissa suorastaan julkilausuttu suositus. (s. 62, 68 ym.).

Mikä sitten on se muutos, joka muodostaa perustan seuraavalle toteamukselle: "On äärimmäisen ajankohtaista, että saamme tämänhetkistä tarkemman kuvan teknisten, taloudellisten, psykologisten ja sosiologisten tekijöiden vuorovaikutusten kokonaisjärjestelmästä, joka muuttaa yhteiskuntiamme uusiin, (entisen tiedon pohjalla) tunnistamattomiin suuntiin. Siten pätevä tiedepolitiikka on *sofistikoidumman, oikeaotteisemman talouspolitiikan muuan esiehto*" (s. 34, kurs. JU). Raportissa todetaan painokkaasti, miten perinteiseen kansantalouden markkinatilinpitojärjestelmään perustuva tieteellinen informaatio yhteiskunnan, nimenomaan sen markkinamekanismin toiminnasta ei pysty enää antamaan pohjaa niiden "sivuvaikutusten" hallitsemiselle, joita teknologinen kehitys tuo mukanaan. Sivulla 62 hahmottuukin uusi linja valtiomonopolismin teknokratisoituvalle sosiaalisuunnittelulle: "... uusi lähestymistapa tutkimus- ja kehitystyöhön, joka ei yksinomaan tähtää olemassaolevan teknologian parantamiseen ja uuden tuottamiseen, vaan myös täydentää niitä käsitteellisiä välineitä, joiden avulla paremmin voidaan tajuta ihmistä ja hänen yhteiskuntaansa sekä hahmottaa yhteiskunnallisen ja taloudellisen kehityksen keskinäisen sopusoinnun asettamia vaatimuksia." Kysymyksessä on tietenkin pyrkimys sopeutua yhteiskunnan objektiivisen kehityksen vaatimuksiin eikä talousjärjestelmän luokkaedusta riippumaton järjeistämisenä.

On siis luotava uusia mekanismeja kartoittamaan sellaisia "*kollektiivisia tarpeita*" (s. 27), joita markkinat eivät ilman muuta heijasta. Raportissa lueteltujen "*kollektiivisten tarpeiden*" joukosta löytää monia, joiden huomioimista demokraattinen tiedepolitiikkakin on vaatinut, kuten saaste-, liikenne- ja muut ympäristöongelmat. Kun luettelosta löytää myös mm. *ylioppilasliikkeen*, alkaa kriittiselle lukijalle käydä selväksi että kysymyksessä on suurimittainen yritys

luoda yhteiskunta- ja informaatio-tieteellinen verkosto vallitsevien tuotantosuhteiden kontrollia ja säilyttämistä varten. Tällaisiksi mekanismeiksi osoittautuvat sosiaali-indikaattorit: "ennenkaikkea nämä indikaattorit toimisivat sosiaalisina 'ennakkovaroitussysteemeinä', (tämä käsite, 'early warning system' on, kuvaavaa kyllä, lainattu NATO:n ohjustentorjuntajärjestelmästä. — JU), jotka tekevät mahdolliseksi sosiaalista ja taloudellista tasapainotilaa uhkaavien uusien kehitystrendien nopean tunnistamisen ja tulkinnan." (s. 84). Kysymys olisi siis laajoista sosiologisista ja sosiaalipoliittisista projekteista, joiden tehtäväksi määritellään *teknologian arviointi*. Tämä "merkitsee miltei välttämättä keskustelua teknologisen edistyksen sosiaalisista ja poliittisista implikaatioista koskettaen viime kädessä yhteiskunnan arvoasteikkoja. Siten teknologoiden arviointityö ei viitoita teknisiä ratkaisuja, vaan tavallisesti auttaa etsimään ja painottamaan erilaisia vaihtoehtoisia mahdollisuuksia, *joiden poliittiset sivumerkitukset ovat laajat*." (s. 82—83, kurs. JU). Tiedepolitiikan "tehtävänä on rakentaa yksityiskohtainen kaavio jokaisen potentiaalisesti toteutettavan päämäärän *sosiaalisista* ja taloudellisista kustannuksista ja hyödyistä" (s. 65, kurs. JU).

Tällainen on karkeahkosti hahmoteltuna kokonaistausta raportin eräille yksittäissuosituksille, jotka irrallisina todella saattavat vaikuttaa "edistyksellisiltä." Kokonaistausta osoittaa demokraattisen tiedepolitiikan lähtökohtiin sitoutuneille tämän "edistyksellisyyden" olevan kapitalistisen tiedepolitiikan kasvavien teknokratisoimispyrkimysten pintakiiltoa, oli sitten kyse tieteidenvälisyydestä, sosiaali-tieteiden tutkimuspanoksen voimistamisesta tai kansainvälisen tieteellisen yhteistyön lisäämisestä, mitä raportti myös painottaa (puhuen muuten etupäässä *ylikansallisen* toimintatason tärkeyydestä!). On ehkä vulgaarin tuntuista, mut-

ta varmasti todenmukaista, puhua kapitalistisen valtion uusista tiedepoliittisista valjaista, joihin nyt erityisesti yhteiskuntatieteellinen tutkimus on tarkoitus talluttaa, päämääränä syvenevien kriisien sääntely ja sopeuttaminen. Näihin tendenssiin liittyvät myös raportissa esitetyt vaatimukset tutkijakoulutuksen tuntuvasta monipuolistamisesta ja polyteknistamisesta, mikä sosialististen maiden monivuotisten kokemusten mukaan kohtaa tieteen tasoa. Tiede kapitalismissa ja sosialismissa jää tietenkin kahdeksi eri asiaksi.

Kannattaa korostaa, että raporttiin on tähän mennessä suhtauduttu OECD:n tiedeministerien piirissä ristiriitaisesti; Suomi (opetusministeriö) on ottanut siihen keskimääräistä myönteisemmän ja hyväksyvämmän kannan. Tämä liittyy tarpeeseen mukauttaa voimistuvaa opiskelijoiden ja tutkijoiden demokraattista liikettä valtiomonopolistisen kapitalismin reformistiseen "uudistamiseen".

Brooksin raportin näkemyksiä pyrkii heijastamaan alussa mainittu, vasta valmistunut tieteen keskustoimikunnan ohjelma: "Tutkimuksen tämänhetkinä laaja-alaisina painopistealueina voidaan pitää luonnonvarojen säädeltyyn hyväksikäyttöön ja tuotannon kehittämiseen liittyvää tutkimus- ja kehitystyötä, terveydenhuoltotutkimusta, yhteiskunnan rakenteellisiin ongelmiin kohdistuvaa tutkimusta sekä ympäristönsuojelututkimusta." (ohjelma, s. 7). Painopistealueista muutamat ovat sinänsä järkeviä; monopolien pitkän tähtäyksen etujen ennakoimisen ja OECD:n "uuden perspektiivin" tiedepoliittisten periaatteiden noudattamisen suhteen tämä ohjelma paljastuu kuitenkin heti seuraavilla riveillä itsensä ristiriitaiseksi sitoutuessaan muitta mutkitta Teollisuusliiton näkemysten mukaisiin yksityisten monopolien välittömiin etuihin: "Maamme taloudellisen kehityksen alueellinen epätasaisuus sekä toisaalta taloutemme voimakas riippuvaisuus ulkomaankaupas-

ta pakottavat edelleen erityisesti teollisuuden kilpailukyyn ylläpitämiseksi ja parantamiseksi kiinnittämään suurta huomiota teknis-taloudelliseen tutkimus- ja kehitystyöhön" (s. 7). Kiinnostavaa muuten on myös se, että keskustoimikunta ei ole katsonut tarpeelliseksi ottaa huomioon demokraattisten ja monopoliovastaisten yhteistyöjärjestöjen ja työväenpuolueiden valmisteilla olevia ja erityisesti jo valmistuneita tiedepoliittisia ohjelmia omassa työssään lainkaan, vaikka esim. SKDL:n ohjelma hyväksyttiin jo toukokuussa 1971. (Tiedepoliittisen viikon alkajaistilaisuudessa 28.2.1972, käsiteltäessä keskustoimikunnan ohjelmaa, kävi ilmi, että ohjelman laatimisesta lähinnä päävastuussa ollut henkilö ei tiennyt SKDL:n ohjelman olemassaolosta mitään).

Keskustoimikunnan ohjelma antaa korkeintaan alustavia merkkejä johdonmukaisista pyrkimyksistä tuoda brooksilaiset periaatteet tänne. Hahmoteltaessa suhtautumista niin raporttiin kuin myös keskustoimikunnan esitykseen on syytä palauttaa mieliin OECD:n edellinen, vuoden 1963 ns. Piganiolin raportti, jonka ensi vaikutukset heijastuivat jo v. 1964 Talousneuvoston lähiajan kasvupoliittikka-mietinnössä. Senkertaista esityksessä tuotettiin myös kaikkein eteenpäin työntyvintä valtiomonopolistisen kapitalismin edellyttämää tiedepoliittikan ohjelmointia. Siitä on tälläkin kertaa kyse. Tuotannon syvällisesti yhteiskunnalliseksi muuttunut luonne pakottaa monopolistisen tiedepoliittikan turvautumaan yhä kokonaisvaltaisempiin ja integroidumpiin sääntelyin ja ohjelmoinnin muotoihin. Kansan eduksi tapahtuvan tieteen ja tutkimuksen ja niitä vastaavien suunnittelun ja hallinnon on oltava demokraattista.

Arveluihin, joiden mukaan raportin tiedepoliittiset suositukset, osittain tai totaalisesti olisivat "muutettavissa palve-